

Pauli Rautiainen

**Taiteilija-apurahajärjestelmän toimivuus ja koettu vaikuttavuus.
Selvitys valtion taiteilija-apurahan saajista 2002-2005**

Työpapereita — Working Papers 45

Taiteen keskustoimikunta — Arts Council of Finland
Tutkimusyksikkö — Research Unit

© Pauli Rautiainen ja Taiteen keskustoimikunta

ISBN 952-5253-61-9
ISSN 0788-5318

Taiteen keskustoimikunta
Helsinki 2006

SISÄLLYS

JOHDANTO	1
Selvityksen tavoite	1
Selvityksen tausta	2
Taiteilija-apurahajärjestelmän lainsäädännöllinen perusta	6
VALTION TAITEILIJAPURAHAN SAAJAT VUOSINA 2002-2005	15
Aineisto	15
Taiteilija-apurahan saajat	15
Kumulatiiviset taiteilija-apurahakertymät	20
Taiteilijan ikä ensimmäisen taiteilija-apurahan aikaan	21
Valtion taiteilija-apuraha vuosina 2002-2005 saaneiden taiteilijoiden vertailua koko taiteilijakuntaan	28
TAITEILIJAPURAHAN SAAJIEN ARVIO APURAHOJEN VAIKUTTAVUUDESTA JA APURAHAJÄRJESTELMÄSTÄ	32
Aineisto	32
Apurahalla tehdyn taiteellisen työn ja hakemuksessa esitetyn työsuunnitelman vastaavuus	34
Apurahan työllistävä vaikutus	37
Taiteellisen työskentelyn alkuperäinen rahoitussuunnitelma	40
Apurahan merkitys taiteellisen työn kannalta	43
Apurahan aiheuttamat käytännön ongelmat	46
Arvio apurahalomakkeesta ja hakuprosessista yleensä	51
Muita esiintuotuja seikkoja	53
YHTEENVETO JA POHDINTAA	56
Taiteenala ja taiteilija-apuraha	56
Sukupuoli ja taiteilija-apuraha	57
Ikä ja taiteilija-apuraha	59
Toimeentulo ja taiteilija-apuraha	60
Taiteilija-apurahajärjestelmän toimivuus	61
Lähteet	63
Liite: Apurahaselvityslomake	67
English Summary	70

TAULUKKO- JA KUVIOLUETTELO

TAULUKOT

TAULUKKO 1. Valtion taiteilija-apurahojen (€7,3 milj.) osuus vuonna 2005 (%).....	3
TAULUKKO 2. Vuosina 2002-2005 valtion taiteilija-apurahaa saaneet taiteilijat sukupuolen, syntymävuoden, kielen, asuinpaikan, taiteenalan ja apurahan kokonaiskeston mukaan (n=1003)	16
TAULUKKO 3. Valtion taiteilija-apurahaa vuosina 2002-2005 saaneiden apurahakauden kokonaispituuden keskiarvo vuosina 2002-2005 taiteenaloittain ja sukupuolittain.....	18
TAULUKKO 4. Vuosina 2002-2005 taiteilija-apurahaa saaneiden taiteilijoiden vuotta 2006 edeltävien myönnettyjen taiteilija-apurahakausien kumulatiivinen kokonaispituus taiteenaloittain ja sukupuolittain (n=1003).....	22
TAULUKKO 5. Vuonna 2003 myönteisen taiteilija-apurahapäätöksen saaneiden taiteilijoiden tuota päätöstä edeltänyt valtion taiteilija-apurahahistoria taiteenaloittain (n=226).....	25
TAULUKKO 6. Vuosina 2002-2005 taiteilija-apurahaa saaneiden taiteilijoiden ikä heidän saadessa ensimmäisen taiteilija-apurahansa (n=1003).....	27
TAULUKKO 7. Naisten, suomenkielisten ja pääkaupunkiseudulla asuvien suhteellinen osuus ja keski-ikä koko taiteilijakunnasta ja valtion taiteilija-apurahaa vuosina 2002-2005 saaneista taiteenaloittain	29
TAULUKKO 8. Kyselyyn vastanneet sekä kyselyn kohteena oleva perusjoukko sukupuolen, kielen, syntymävuoden, asuinpaikan, taiteenalan ja apurahan keston mukaan.....	33
TAULUKKO 9. Vastaajien arvio heidän saamansa taiteilija-apurahan merkityksestä heidän taiteelliselle työlleen taiteenaloittain	39

KUVIOT

KUVIO 1. Vuosina 2002-2005 valtion taiteilija-apurahaa saaneiden taiteilijoiden apurahakauden yhteenlaskettu kokonaiskesto vuosina 2002-2005 taiteilijan syntymävuoden mukaan.....	17
KUVIO 2. Vuosina 2002-2005 valtion taiteilija-apurahaa saaneiden taiteilijoiden apurahakauden yhteenlaskettu kokonaiskesto vuosina 2002-2005 taiteenalan mukaan.....	19

KUVIO 3. Enintään vuoden uransa aikana taiteilija-apurahaa saaneiden osuus sukupuolittain ja taiteenaloittain	23
KUVIO 4. Yli viisi vuotta uransa aikana taiteilija-apurahaa saaneiden osuus sukupuolittain ja taiteenaloittain	23
KUVIO 5. Eräille taiteilijoille heidän tähänastisen taiteilijauransa aikana myönnettyjen valtion taiteilija-apurahojen kumuloituminen.....	26
KUVIO 6. Vuosina 2002-2005 taiteilija-apurahaa saaneiden taiteilijoiden ikä heidän saadessa ensimmäisen taiteilija-apurahansa (n=1003).....	27
KUVIO 7. Alle 30-vuotiaana ensimmäisen taiteilija-apurahansa saaneiden osuus vuosina 2002-2005 taiteilija-apurahaa saaneista taiteilijoista sukupuolen ja taiteenalan mukaan	28
KUVIO 8. Vastaajien arvio siitä toteutuiko apurahahakemuksessa esitetty työsuunnitelma (n=582).....	35
KUVIO 9. Vastaajien arvio siitä montako henkilöä apurahalla toteutettu taiteellinen työ työllisti (n=573)	38
KUVIO 10. Taiteenaloittain eritelty vastaajien arvio apurahalla toteutetun taiteellisen työn työllistävydestä.....	39
KUVIO 11. Miten vastaajat olivat alun perin suunnitelleet rahoittavansa taiteellisen työskentelynsä sillä ajanjaksolla, jolle he saivat taiteilija-apurahaa (n=563)..	41
KUVIO 12. Alkuperäinen rahoitussuunnitelma taiteenaloittain (n=563).....	43
KUVIO 13. Vastaajien arvio heidän saamansa taiteilija-apurahan merkityksestä heidän taiteelliselle työlleen (n=579).....	44
KUVIO 14. Vastaajien arvio apurahan saamisesta aiheutuneista käytännön ongelmista (n=576).....	47
KUVIO 15. Apurahan ja toimeentuloturvan yhteensovittamiseen liittyneistä ongelmista raportoineiden nais- ja miesvastaajien osuus ikäryhmittäin.....	48
KUVIO 16. Vastaajien arvio apurahan hakemiseen käytettävästä lomakkeesta ja apurahaprosessista yleensä (n=516).....	52

JOHDANTO

SELVITYKSEN TAVOITE

Taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikössä on käynnissä hanke, jonka tavoitteena on selvittää valtion taiteilija-apurahojen merkitystä ja vaikutuksia taiteellisen työn kannalta. Tarkastelun kohteena on tuen saajien arvio sekä apurahojen taloudellisesta että niiden taiteellisesta merkityksestä. Samalla selvitetään apurahoituksen käytäntöjä ja niihin mahdollisesti liittyviä epäkohtia ja kehittämistarpeita. Tavoitteena on myös tuottaa välineitä taidetoimikuntalaitoksen taiteellista työtä tukevan toiminnan seurantaan ja kehittämiseen.

Käsillä olevassa raportissa luodaan yleiskuva taiteilija-apurahaa vuosina 2002–2005 saaneista taiteilijoista¹ ja käydään läpi vuoden 2002 aikana tai sen jälkeen apurahakautensa päättäneiden valtion taiteilija-apurahojen saajien arvioita apurahojen taloudellisesta ja taiteellisesta merkityksestä sekä apurahajärjestelmän toimivuudesta.

Selvityksessä tarkastellaan seuraavia asioita:

- Toteutuvatko lainsäädännössä asetetut taiteilija-apurahojen myöntämistä ohjaavat tavoitteet?
- Mikä on taiteilija-apurahan koettu taloudellinen ja taiteellinen merkitys saajalleen?
- Mitkä ovat nykyisen taiteilija-apurahajärjestelmän koetut ongelmakohdat?

Selvitys perustuu Taiteen keskustoimikunnan ja opetusministeriön yhteisen apurahansaajia koskevan Harava-rekisterin² tietoihin sekä taiteilija-apurahaa Taiteen keskustoimikunnalta tai valtion taidetoimikunnilta saaneiden taiteilijoiden täyttämään kyselylomakkeeseen. Lomake koskee apurahan käyttöä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta sekä sen henkilökohtaisesti koettua

¹ Tässä raportissa apurahaa tietynä vuonna saaneella taiteilijalla tarkoitetaan sellaista taiteilijaa, jolle on kyseiseksi vuodeksi tai sen osaksi myönnetty valtion taiteilija-apuraha. Raportissa ei kuitenkaan käsitellä sellaisia taiteilijoita, jotka ovat näinä vuosina saaneet yksinomaan valtion 15-vuotista taiteilija-apurahaa, jota on myönnetty viimeisen kerran vuonna 1995.

² HARAVA - harkinnanvaraisten valtionavustusten asiankäsitelyjärjestelmään kirjataan muun muassa haetut ja myönnettyt valtionavustukset. Rekisterimerkinnät perustuvat hakemuksissa ilmoitettuun tietoihin ja viranomaispäätöksiin.

merkitystä (liite 1). Selvityksen pohjana on Sini Jämsénin vuonna 2004 Taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikössä laatima julkaisematon esiselvitys taiteilija-apurahojen käytöstä ja tarkoituksenmukaisuudesta vuosina 2002 ja 2003. Esiselvityksen aineistoa on täydennetty vuosina 2004 ja 2005 koskevalla kyselylomakeaineistolla, Harava-rekisterin aineistolla sekä Taiteen keskustoimikunnan arkistossa säilytettävien valtion taidetoimikuntien apurahakortistojen aineistolla.

SELVITYKSEN TAUSTA

Valtion taiteilija-apurahat ovat merkittävin yksittäisten taiteilijoiden työskentelyn tukemiseen kohdistettu valtion taidepoliittisen tuen muoto. Taiteen keskustoimikunta ja valtion taidetoimikunnat myöntävät määrärahojensa puitteissa taiteilija-apurahoja kaikkien alojen taiteilijoille sekä erityisesti syystä myös arvostelijoille, taiteen opettajille sekä taiteen ja taidehistorian tutkijoille. Apuraha myönnetään yksinomaan laadullisin perustein eli tarkastelemalla hakijan aiempaa taiteellista toimintaa sekä työsuunnitelmaa. Apuraha voidaan nykyään myöntää puolesta vuodesta viiteen vuoteen kestäväälle ajanjaksolle.

Apurahajärjestelmän perusteista on säädetty taiteilija-apurahalaissa eli laissa taiteilijaprofessorin viroista ja valtion taiteilija-apurahoista (734/1969) ja taiteilija-apuraha-asetuksessa eli asetuksessa taiteilijaprofessorin viroista ja valtion taiteilija-apurahoista (845/1969). Laissa säädetään muun muassa apurahojen määristä ja myöntämismenettelystä. Lisäksi laissa säädetään taidetoimikunnille oikeus asettaa niin halutessaan valtion taiteilija-apurahan saamisen ehdoksi, ettei apurahan saaja ole apurahakautenaan palkatussa toimessa. Taiteilija-apurahan euromääräisen suuruuden päättää opetusministeriö.

Vuonna 2005 kaikkiaan 551 taiteilijalla oli voimassa oleva valtion taiteilija-apuraha (0,5 – 15 vuotinen), kun mukaan lasketaan opetusministeriön ennen vuotta 1996 myöntämät 15-vuotiset apurahat.³ Tämä valtion taiteilija-apuraha saavien taiteilijoiden määrä vastaa noin 3 % Suomen koko taiteilijakunnasta⁴. Valtion

³ Karhunen 2006, 4.

⁴ Ammattitaiteilijoiden määrä on eri määritelmistä ja lähdeaineistoista riippuen 17 000 - 20 000 henkilöä. Taiteilijakunnan kokonaismäärän laskemisesta ks. Karttunen 2004; Rensujeff 2005.

taiteilija-apurahan saajat muodostavatkin yhdessä taiteilijaprofessorien⁵ kanssa taiteilijakunnan kovan ytimen etenkin niillä taiteenaloilla, joilla valtaosa taiteilijakunnasta toimii normaalien työsuhteiden ulkopuolella.

Verottomana maksettavan taiteilija-apurahan suuruus vuonna 2005 oli 14 782 euroa vuodessa. Vuonna 2005 taiteilija-apurahoja maksettiin yhteensä noin 7,3 miljoonaa euroa. Se on noin 2 % valtion taide- ja kulttuuribudjetista, runsas kolmannes Taiteen keskustoimikunnan, valtion taidetoimikuntien ja apurahalautakuntien myöntämästä tuesta ja noin kaksi kolmannesta edellä mainittujen suoraan yksittäisille taiteilijoille taiteelliseen työskentelyyn myöntämästä tuesta.⁶ (Taulukko 1)

TAULUKKO 1. Valtion taiteilija-apurahojen (€ 7,3 milj.) osuus vuonna 2005

Valtion taide- ja kulttuuribudjetista (€348,8 milj.)	2,1 %
Veikkausvoittovaroista taiteen edistämiseen (€185,1 milj.)	3,9 %
Valtion taidetoimikuntien ja apurahalautakuntien maksamasta tuesta (€19,4 milj.)	37,6 %
Edellä mainittujen suorasta taidetuesta yksittäisille taiteilijoille (€11,6 milj.)	62,9 %

Yksittäisille taiteilijoille myönnettäviä työskentelyapurahoja ja niiden keskeistä asemaa taiteellisen työn tukemisessa voidaan pitää pohjoismaiselle taidepolitiikalle tyypillisenä piirteenä, jonka taustalla ovat muun muassa pienet kotimarkkina- ja kielialueet. Näihin apurahoihin on tukimuotona perinteisesti liittynyt myös ajatus taiteellisen vapauden ja taiteen autonomian kunnioittamisesta.⁷ Vuoden 1995 perusoikeusuudistuksen jälkeen taiteen vapaus on vahvistettu yhtenä sivistyksellisistä perusoikeuksista perustuslain 16.3§:ssä. Perusoikeusuudistuksen esitöiden mukaan taiteessa tulee vallita ilmaisun ja menetelmien vapaus, joka osaltaan edistää ja monipuolistaa yhteiskunnallista keskustelua⁸. Oikeusdogmaattista analyysiä taiteen vapauden käsitteestä ei ole tehty.

Suomalaisten taiteilijoiden asemaa koskevissa tutkimuksissa on todettu apurahojen keskeinen merkitys taiteilijoiden toimeentulolle, mutta samalla on tullut esiin

⁵ Luovan taiteen edistämiseksi on vähintään kahdeksan taiteilijaprofessorin virkaa, joihin taiteen keskustoimikunta nimittää valtion taidetoimikuntien esittämistä henkilöistä joko toistaiseksi tai enintään viiden vuoden ajaksi sellaisen henkilön, jota voidaan siihenastisen toimintansa perusteella pitää erityisen etevänä taiteenharjoittajana. Taiteilijaprofessorin viran palkka on tällä hetkellä 2 883,75 euroa kuukaudessa.

⁶ Karhunen 2006, 2-4.

⁷ Ks. Heikkinen 2004.

⁸ Ks. HE 309/1993 vp.

myös suuri taiteenaloittainen vaihtelu apurahojen merkityksessä.⁹ Apurahojen roolin ja siihen mahdollisesti liittyvien kehittämistarpeiden voi olettaa vaihtelevan suuresti eri taiteenaloilla ja eri taideammateissa toimivien taiteilijoiden osalta. Osalla taiteenaloista eri apurahat muodostavat taiteellisen työskentelyn tavanomaisimman rahoituslähteen. Näin on esimerkiksi kirjallisuuden, kuvataiteen ja valokuvataiteen kohdalla. Osalla taiteenaloista sen sijaan apuraha muodostaa usein vain tilapäisen ja poikkeuksellisen rahoituksenlähteen.

Kaija Rensujeffin suomalaisen taiteilijakunnan tulonmuodostusta ja työtä vuonna 2000 koskeneen tutkimuksen mukaan 79 % kirjailijoista ja 44 % kuvataiteilijoista oli saanut erityyppisiä eri tahojen myöntämiä apurahoja, kun sen sijaan rakennustaiteessa vain 9 %, säveltaiteessa 14 %, taideteollisuudessa 14 % ja näyttämötaiteessa 19 % taiteilijoista oli saanut erityyppisiä apurahoja¹⁰. On kuitenkin huomattava, että yksittäisen taiteenalan sisällä taiteilijakunnan taiteellisen työskentelyn rahoitustilanne saattaa olla hyvin heterogeeninen. Esimerkiksi näyttämötaiteen kohdalla osa taiteellisesta työskentelystä tapahtuu lähes yksinomaan apurahoituksen turvin (puhutaan ns. vapaasta kentästä) ja osa työsuhteessa kiinteästi rahoitettujen taidelaitosten (puhutaan ns. vos-aidelaitoksista) piirissä.

Suoran taiteilijatuen eli apurahojen merkitys on suurin itsensä työllistäville vapaille taiteilijoille, freelancereille ja yrittäjille. Heille suora taiteilijatuki toimii taiteellisen työskentelyn eräänä perusrahoitusmuodosta. Sen sijaan työsuhteisille taiteilijoille apurahakausi toimii pikemminkin omaehtoisen taiteellisen työn sekä itsensä ja oman taiteellisen ilmaisun kehittämisen mahdollistajana. Tutkimusten mukaan taiteilijoiden epätyyppilliset työmarkkina-asetat ovat kuitenkin yleistyneet myös niillä taiteenaloilla, joilla tavanomaiset työsuhteet olivat aikaisemmin yleisiä, taidelaitoksien käyttäessä yhä enemmän vierailijoita ja suosissa lyhyitä työsuhteita¹¹.

Taiteilijoiden kokemaa taiteilija-apurahajärjestelmän vaikuttavuutta on tutkittu viimeksi laajemmin Taiteen keskustoimikunnassa 1990-luvun loppupuolella, jolloin Virpi Minkkinen tarkasteli tutkimuksessaan apurahan merkitystä vuonna 1996 suoraa taiteilijatukea saaneiden taiteilijoiden taiteelliseen työhön ja talou-

⁹ Minkkinen 1999, 47 ja Rensujeff 2003, 55-67.

¹⁰ Rensujeff 2003, 56.

¹¹ Rensujeff 2003, 90.

teen¹². Minkkisen tutkimusjoukko on ollut hieman tämän selvityksen tutkimusjoukkoa laajempi. Siihen sisältyivät kaikki suoraan taiteilijatuella (vuosiapurahoja, kohdeapurahoja, matka-apurahoja ja erityyppisiä harkinnanvaraisia apurahoja) Taiteen keskustoimikunnalta ja valtion taidetoimikunnilta saaneet taiteilijat. Minkkisen tutkimusjoukosta vain 35 % vastasi tämän tutkimuksen tutkimusjoukkoa eli oli valtion taiteilija-apurahan saajia vuonna 1996¹³. Muu osa Minkkisen tutkimusjoukosta oli muiden apurahojen saajia. Tästä huolimatta Minkkisen tutkimus tarjoaa hyvän mahdollisuuden verrata taiteilijoiden tämän hetkisiä tuntemuksia taiteilija-apurahan vaikuttavuudesta taiteilijoilla vuonna 1996 olleisiin käsityksiin suoran taiteilijatuella vaikuttavuudesta yleensä.

Minkkisen tutkimuksen mukaan apurahoilla oli merkittävä taloudellinen vaikutus taiteilijoille. Valtion taiteilija-apurahalla oli tämän lisäksi oma merkityksensä tunnustuksena taiteellisista ansioista, koska se oli osoitus apurahan myöntämisestä päättäneiden taiteilijakollegoiden tunnustamasta taiteen laadusta. Apuraha merkitsikin taloudellisen tuella lisäksi myös henkistä tuella ja kannustusta. Tutkimus osoitti sen, että vaikka kaikilla taiteenaloilla on periaatteessa samantyyppinen apurahajärjestelmä, niin apurahojen taloudellinen ja muu merkitys vaihteli taiteenaloittain. Eräitä selittäviä tekijöitä olivat taiteellisen työn erilainen luonne eri taiteenaloilla ja taiteelliseen työhön liittyvien menojen erilaisuus.¹⁴

Minkkisen tutkimuksessa selvitettiin myös apurahan saajien näkemyksiä apurahajärjestelmän toimivuudesta. Noin 40 % apurahan saajista piti apurahan hakemista hankalana. Joka neljäs vastaaja raportoi erilaisista apurahaan liittyneistä käytännön ongelmista (muu rahoitus, virkajärjestelyt, toimeentuloturva ja verotus). Kaiken kaikkiaan apurahajärjestelmä koettiin kuitenkin toimivaksi ja tarkoituksenmukaiseksi, kuten odottaa saattoi senkin perusteella, että vastaajajoukko käsitti yksinomaan myönteisen apurahapäätöksen saaneita taiteilijoita.¹⁵

Suomen kulttuuripolitiikkaa 1990-luvun alussa arvioinut eurooppalainen asiantuntijaryhmä tarkasteli vuonna 1994 ilmestyneessä raportissaan myös taiteilija-apurahajärjestelmää. Se katsoi valtion suoran taiteilijatuella järjestelmän pääosin

¹² Ks. Minkkinen 1999.

¹³ Ks. Minkkinen 1999, 21.

¹⁴ Minkkinen 1999, 45-49.

¹⁵ Minkkinen 1999, 49-51.

toimivaksi. Kehittämisehdotuksissaan työryhmä kiinnitti huomionsa muun muassa apurahojen myöntämisperusteisiin. Työryhmä suositteli, että Taiteen keskustoimikunta tarkastelisi yhdessä eri taiteenlajien edustajien kanssa apurahojen myöntämisen ehtoja ja loisi kriteerit tehdyn taiteellisen työn seurannalle ja arvioinnille. Lisäksi työryhmä katsoi, että apurahajärjestelmän horisontaalinen lähestymistapa eri taiteenlajeihin saattaa olla ongelmallinen. Samoja määräyksiä (kuten taiteilija-apurahalakia) sovelletaan kaikkiin taiteenaloihin ottamatta huomioon eri taiteenalojen taiteellisen työskentelyn ja olosuhteiden erilaisuutta.¹⁶

Suomalaista taiteen julkista tukijärjestelmää on uudistettu, ennen kaikkea joustavoitettu, työryhmän raportin julkaisemisen jälkeen. Siitä huolimatta näitä työryhmän huomioita voinee pitää edelleen ajankohtaisina keskustelunavauksina, jotka näkyvät myös opetusministeriön asettaman valtion taidetoimikuntien kehittämistyöryhmän lokakuussa 2005 jättämän mietinnön apurahajärjestelmän kehittämistä koskeneiden esitysten taustalla.

Valtion taidetoimikuntien kehittämistyöryhmä teki eräitä muita apurahatyyppejä kuin valtion taiteilija-apurahoja koskevia hajanaisen apurahajärjestelmän selkeyttämiseen liittyviä esityksiä ja esitti, että taiteilija-apurahalakiin lisättäisiin apurahojen myöntämistä koskevat yleiset kriteerit. Työryhmä ehdotti lakiin lisättäväksi seuraavaa määritelmää: "Yleisen tason kriteerejä ovat taiteilijan työura ja sitä koskevat näytöt, joissa keskeisiä ovat taiteellisen toiminnan laatu ja laajuus. Arviointikriteerinä on myös hakemuksessa kirjallisena tai muulla tavoin esitetyn työsuunnitelman sisältö."¹⁷ Työryhmän ehdotus ei käytännössä muuta jo nykyisellään noudatettuja yleisen tason myöntökriteerejä millään tavalla. Sen merkitys onkin lähinnä vain apurahapäätöksenteon läpinäkyvyyttä lisäävä.

TAITEILIJAPURAHAJÄRJESTELMÄN LAINSÄÄDÄNNÖLLINEN PERUSTA

Valtio on tukenut yksittäisiä taiteilijoita jo Suomen autonomian ajoilta lähtien. Esimerkiksi J.L. Runeberg sai valtion taiteilijatukea (elinikäinen 300 hopearuplan suuruinen eläke) 1830-luvulta lähtien. Myös muun muassa säveltäjä Jean Sibelius ja suomenkielisen teatterin isänä pidetty Kaarlo Bergbom saivat Suomen au-

¹⁶ Renard 1996, 70-72.

¹⁷ Valtion taidetoimikuntalaitoksen kehittäminen 2005, 14.

tonomian aikana runsaasti valtion taiteilijatukea. Vuodesta 1864 lähtien valtion talousarviossa on ollut erityinen taiteilijatukeen käytettävä määräraha.¹⁸

Suomen autonomian ajan lopulla ja itsenäisyyden ajan alussa taiteilijat nähtiin keskeisenä elementtinä kansallisen identiteetin rakentamisessa ja taiteilijatuki eräänä tuon rakennustyön rahoitusmuotona¹⁹. Senaatin taiteilijatuki tähtäsi kansainvälisesti vertailukelpoisen edustustaiteen luomiseen ja sen avulla muun muassa koulutettiin Euroopan taidekeskuksissa se suomalaisten taiteilijoiden kerma, jonka osuus 1800-luvun ja 1900-luvun vaihteen korkeatasoisessa kulttuurielämässä oli merkittävä²⁰. Valtion taiteilijatuki pysyi peruseriaateiltaan hyvin samankaltaisena toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä tapahtuneeseen hyvinvointivaltiollisen taidepolitiikan syntyyn saakka. Tuolloin taidepolitiikassa siirryttiin käsitteellisesti taiteen tukemisesta taiteen edistämiseen.

Hyvinvointivaltion rakentamisen yhteydessä taiteella katsottiin olevan toisaalta merkittävä yhteiskunnallinen tehtävä henkisen hyvinvoinnin ylläpitäjänä ja toisaalta taiteella oli keskeinen merkitys kansalliselle identiteetille. Näin ollen etenkin pohjoismaissa julkinen sektori otti päävastuun taiteen infrastruktuurin rahoittamisesta ja olemassaolon turvaamisesta.²¹

Suomessa säädettiin 1960-luvun lopulla valtion taidekomitean mietinnön pohjalta laki taiteen edistämisen järjestelyistä (328/1967), johon sisältyvällä rahoitusmekanismilla pyrittiin turvaamaan ammattitaiteilijoiden työskentelyedellytyksiä. Valtion taidekomitea oli katsonut taiteen olennaiseksi osaksi nyky-yhteiskuntaa ja toimivan taidekentän erääksi kansakunnan olemassaolon keskeiseksi ehdoksi. Siten valtion taidekomitea katsoi, että valtion on kannettava vastuu taiteen olemassaolosta ja edistämisestä.²²

Hyvin pian tämän jälkeen hyvinvointivaltiollisen kulttuuripolitiikan toiseksi tavoitteeksi asetettiin kulttuuritoimintakomitean mietinnön pohjalta kulttuuripalveluiden saatavuudessa ilmenneen sosiaalisen ja alueellisen eriarvoisuuden poistaminen, jota kutsuttiin kulttuurin demokratisoinniksi. Samalla

¹⁸ Tuomikoski-Leskelä 1977, 20-24.

¹⁹ Heikkinen 2003, 127; Tuomikoski-Leskelä 1977, 20-24.

²⁰ Tuomikoski-Leskelä 1977, 21-26.

²¹ Ks. Kangas 2003, 85; Heikkinen 2003, 39-66 ja 125-146.

²² Kangas 2003, 85; Heikkinen 2003, 42-43.

keskusteltiin myös taidelaitosverkon valtiollistamisesta.²³ Esimerkiksi teatterikomitea 1972 teki hyvin radikaalin suunnitelman, jota ei koskaan toteutettu²⁴.

Kolmanneksi hyvinvointivaltiollisen kulttuuripolitiikan tavoitteeksi nousi 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa ihmisten omaehtoisen luovan toiminnan tukeminen. Sitä käsiteltiin erityisesti kulttuuritoimintakomitean mietinnössä, jonka pohjalta säädettiin nyttemmin kumottu kunnallista kulttuuritoimintaa koskeva kuntien kulttuuritoimintalaki (1045/80). Laissa säädettiin kunnallisesta kulttuuritoiminnasta ja siihen liittyen kunnallisista taiteen edistämistoimista hyvin yksityiskohtaisesti.²⁵

Näin ollen 1990-luvun alkuun tultaessa valtiosta ja kunnista oli tullut taidejärjestelmän keskeisiä toimijoita. Taidelaitoksien puitteissa tapahtuvan taiteellisen toiminnan osalta taidejärjestelmän interpenetroituminen poliittis-hallinnolliseen järjestelmään oli lähes täydellistä, minkä osoittavat ennen kaikkea 1970-luvun kunnallispoliittiset kulttuurisodat. Sen sijaan yksittäisten taiteilijoiden tukemista varten oli muodostettu brittiläistä taidehallinnon mallia muistuttava (ns. käsivarren mitan päässä valtiosta olevista) riippumattomista taidetoimikunnista koostuva taiderahoituksen hallinnointijärjestelmä, joskin 1990-luvulla vain noin 4 % valtion taiderahoituksesta kanavoitiin toimikuntien kautta.²⁶

Suomalaisen hyvinvointivaltiollisen taidejärjestelmän rakentaminen vastasi pohjoismaista kehitystä, jolle oli leimallista valtion pyrkimys rakentaa sellaisia taiteen edistämisen rakenteita jotka toisaalta mahdollistavat kulttuuridemokratian toteutumisen ja toisaalta kunnioittavat mahdollisimman pitkälti taiteen vapautta. Valtion taidekomitea totesi vuonna 1965 ilmestyneessä mietinnössään: "Taide suorittaa sosiaalista funktiotaan olemalla taidetta; mitä parempaa se on, sitä elävämpi on sen vaikutussuhde ihmisiin ja sitä suurempi sen merkitevyys kaiken inhimillisten työn luovia voimia herättävänä tekijänä"²⁷. Keskeiseksi instrumentiksi kaikissa pohjoismaissa nousi taiteen julkinen tuki, jota koordinoimaan

²³ Kangas 2003, 85-86.

²⁴ Ks. Teatterikomitea 1972.

²⁵ Kuntien kulttuuritoiminnan kehittämisestä tarkemmin ks. Ryyppö et. al. 1989.

²⁶ Sevänen 1998, 349-362 ja Oesch 2002, 54.

²⁷ KM 1965, 50.

perustettiin riippumattomia taidetoimikuntia²⁸. Niiden keskeisiä toimintamuotoja on niiden koko toiminnan ajan ollut taiteen edistämiseen osoitettujen varojen jakaminen suoran taiteilijatuen muodossa.

Pohjoismainen taiteilijatuki on alun alkaen ollut suunnattu erityisesti luoville taiteilijoille: kirjailijoille, kuvataiteilijoille ja säveltäjille. Sittemmin näiden alojen rinnalle on tullut muitakin taidemuotoja ja tukea on alettu ohjata yhä enemmän myös esiintyville taiteilijoille. Tästä huolimatta valtaosa apurahoista jaetaan edelleen luoville taiteilijoille, jotka edustavat kuvataidetta, taideteollisuutta, kirjallisuutta ja musiikkia. Suomalaisesta suorasta taiteilijatuesta vain 30 % ohjautuu näiden taiteenalojen ulkopuolelle. Suhdeluku on kuitenkin samalla pohjoismaiden suurin. Esimerkiksi Norjassa näiden alojen ulkopuolelle ohjautuu vain 15 % valtion suorasta taiteilijatuesta.²⁹

Valtion taiteilija-apurahat myöntää Taiteen keskustoimikunta ja valtion taidetoimikunnat taiteilijoiden niille osoittamien työsuunnitelman sisältävien hakemusten perusteella käyttäen myöntöperusteena hakijoiden taiteellisen työn laatua. Taiteilija-apurahalainsäädäntöön sisältyy tosin joitakin ohjelmallisia säännöksiä, joissa säädetään myös muista apurahan myöntöperusteista. Taiteilija-apurahalain 3a§:n 1 momentin mukaan taiteilija-apurahoja jaettaessa niistä on vuosittain myönnettävä vähintään 30 apurahavuotta vastaava määrä nuorille tai uransa alussa oleville taiteenharjoittajille. Pykälän 2 momentin mukaan vähintään kolmivuotisia taiteilija-apurahoja myönnettäessä etusija on annettava luovan suorituskypvyn jo osoittaneille taiteenharjoittajille. Taiteilija-apuraha-asetuksen 5§:n 2 momentin mukaan taiteilija-apurahoja myönnettäessä on huolehdittava siitä, että myös kielelliset ja alueelliset näkökohdat otetaan huomioon.

Taiteilija-apurahojen myöntäminen on hallintomenettelyä, jota säätelee hallintolaki (434/2003). Taiteilija-apurahojen myöntämisen kaltaisessa vertaisarviointi-

²⁸ Ks. Heikkinen 2003, Duelund 2003, Valtion taidetoimikuntalaitoksen kehittäminen 2005, 22-23. Taidetoimikuntien historia ulottuu tosin hyvinvointivaltion rakentamista edeltäneeseen aikaan. Ensimmäiset taidetoimikunnat syntyivät 1900-luvun alussa, kun Suomen senaatti asetti vuonna 1918 tieteen ja taiteenalojen pysyvät taidelautakunnat. Toisen maailmansodan jälkeen taiteen edistämistehtävät siirrettiin pääosin taidetoimikunnilta Suomen Akatemialle ja eräille taiteenalojen järjestöille. Taidelautakuntia ei kuitenkaan lakkautettu. Nykymuotoisten taidetoimikuntien synnyn taustalla oli pitkälti 1960-luvulla syntynyt Suomen Akatemian uudelleenmuotoiluun liittyvä tarve uudistaa tieteen ja taiteen rahoitusjärjestelmiä. Tuolloin taidetoimikunnille palautettiin keskeinen rooli taiteen edistäjinä ja niiden työn koordinaatioelimeksi perustettiin Taiteen keskustoimikunta. (Sevänen 1998, 332-333; KM 1965)

²⁹ Heikkinen 2003, 139-141.

tilanteessa on aivan erityisesti kiinnitettävä huomio hallintolain mukaisten esteellisyyssäännösten noudattamiseen. Lisäksi myöntämiseen vaikuttavat yleiset hallinto-oikeudelliset oikeusperiaatteet eli yhdenvertaisuus-, tarkoitussidonnaisuus-, objektiviteetti-, suhteellisuus- ja luottamuksensuojaperiaatteet. Huomioon on otettava myös tasa-arvolain (609/1986) 4§, jonka mukaan viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa.

Taiteilija-apurahojen myöntämisestä vastaavat Taiteen keskustoimikunta ja valtion taidetoimikunnat toimivat itsenäisinä opetusministeriön alaisina taiteen alan asiantuntijaeliminä³⁰. Ne koostuvat taiteen kentän eri järjestöjen ja laitosten esityksistä nimitetyistä taiteen alan asiantuntijoista, jotka toimivat luottamustoimisina taiteenalan edustajina³¹. Toimikuntien työskentely perustuu siis taiteen autonomiaa kunnioittavaan vertaisarviointiin, joka omalta osaltaan toimii takuuna perustuslain 16.3§:n mukaisen taiteen vapauden toteutumiseksi. Valtion taidetoimikuntia ovat näyttämötaidetoimikunta, elokuvataidetoimikunta, kirjallisuustoimikunta, säveltaidetoimikunta, kuvataidetoimikunta, muotoilutoimikunta, rakennustaidetoimikunta, tanssitaidetoimikunta ja valokuvataidetoimikunta. Taidetoimikunnat jakavat oman alansa taiteilija-apurahat. Taiteen keskustoimikunta koostuu valtion taidetoimikuntien puheenjohtajista sekä kuudesta muusta valtioneuvoston määräämästä jäsenestä. Se jakaa osan viisivuotisista taiteilija-apurahoista sekä sellaiset taiteilija-apurahat, joita ei ole kohdistettu valtion taidetoimikunnille.

Jaettavien taiteilija-apurahojen määrä oli aiemmin kiintiöity taiteenaloittain, mutta kiintiöistä luovuttiin vuoden 2000 lakiuudistuksen yhteydessä. Nykyään vuosittain jaettavien taiteilija-apurahojen määrästä on säädetty taiteilija-apurahalaissa yhteenlasketun henkilötyövuosimäärän tarkkuudella. Taiteilija-apuraha-asetuksen 4§:n mukaan Taiteen keskustoimikunta päättää toimikautensa toisena vuotena kyseistä vuotta seuraavaksi kolmivuotiskaudeksi eri taiteenaloilla vuosittain jaet-

³⁰ Taiteen keskustoimikunnasta ja valtion taidetoimikunnista sekä niiden yhteisestä hallintotoimistosta säädetään laissa taiteen edistämisen järjestelyistä (328/1967) ja asetuksessa taiteen edistämisen järjestelyistä (1105/1991).

³¹ Ks. laki taiteen edistämisen järjestelyistä 4.1§

tavissa olevien apurahavuosien määrät. Kiintiöt ovat edelleen päätöksenteon pohjana siten, että taiteenalan aiempaa apurahakiintiötä ei saa alittaa. Näin ollen suurin osa tuesta ohjautuukin edelleen kirjallisuutta ja kuvataidetta edustaville taiteilijoille, kun taas esimerkiksi sirkus- ja estraditaiteilijoille jaetaan vain muutamia apurahavuotta vastaava määrä valtion taiteilija-apurahoja³².

Taiteilija-apurahalaissa ja laissa taiteen edistämisen järjestelyistä on säädetty valituskielto koskien taidetoimikuntien ja Taiteen keskustoimikunnan tekemiä apurahapäätöksiä. Muilta osin apurahiin sovelletaan valtiovastustusta (688/2001), jossa säädetään yleisesti valtiovastustusten myöntämisestä, käyttämisestä ja raportoinnista. Perustuslakivaliokunta on valituskieltoja koskevissa lausunnoissaan katsonut, että jos etuuden saaminen riippuu kokonaan viranomaisen harkinnasta, käytettävissä olevista määrärahoista tai esimerkiksi suunnitelmista, kysymyksessä ei yleensä voi olla kiinteydeltään tai oikeussuojan tarpeeltaankaan niin vahva oikeus, että se kuuluisi perustuslain 21 §:n 1 momentin alaan³³. Näin ollen taiteilija-apurahiin liittyviä valituskieltoja voidaan pitää perusoikeusnäkökulmastaan edelleen hyväksyttävänä, vaikka suomalaisessa hallinto-oikeudessa on suhtautuminen valituskieltojen hyväksyttävyyteen viimeaikoina tiukentunut.

Taiteilija-apurahalaissa säädettiin pitkään valtion taiteilija-apurahan suuruudesta, joka oli valtion palkkaluokan A9 mukainen peruspalkka verottomana. Valtion palkkausjärjestelmän uudistuksen yhteydessä taiteilija-apurahalakia muutettiin kuitenkin niin, että tällä hetkellä valtion taiteilija-apurahan suuruuden vahvistaa opetusministeriö. Käytännössä tämä sääntelytekninen muutos ei vaikuttanut taiteilija-apurahan suuruuteen. Verottomana maksettavan taiteilija-apurahan suuruus vuonna 2005 oli 14 782 €vuodessa. Apurahan on tarkoitus toimia saajansa pääasiallisena tulonlähteenä apurahakauden ajan ja sen myöntävä taidetoimikunta voi taiteilija-apurahalain nojalla määrätä, että apurahan saaja ei saa apurahakautensa aikana olla palkatussa toimessa. Taiteilija-apurahan verottomuudesta johtuen siihen ei voi kohdistaa tuloverolain (1535/1992) mukaisia vähennyksiä. Korkein hallinto-oikeus on ratkaisussaan (KHO:1983-B-II-516) katsonut, että taiteilija sai

³² Ks. Karhunen 2006, 3.

³³ Ks. PeVL 16/2000 vp.

vähentää kokonaisuudessaan taiteellisesta toiminnastaan aiheutuneet kulut muista ammatista saaduista tuloistaan kuin vuosiapurahastaan³⁴.

Osalla taiteenaloista taiteelliseen toimintaan liittyvät tulonhankkimiskulut ovat tyypillisesti suuria ja taiteellisen toiminnan tulot epäsäännöllisiä. Näillä aloilla taiteilijan taiteellinen toiminta voi usein muodostua tappiolliseksi ja taiteilijan vuositulot voivat heilahdella rajusti. Taiteilijan tulot voivat myös esimerkiksi tilaustöiden yhteydessä tulla useitakin vuosia ennen työstä aiheutuvia vaikeasti arvioitavissa olevia kuluja. Ammattitulon tappiollisuus ei taiteen kentällä välttämättä ole merkki taiteilijan taiteellisesta epäonnistumisesta. Päinvastoin tappiolliseen ammattituloon johtanut taiteellinen toiminta voi joskus olla taiteellisesti erittäin ansioitunutta ja merkittävää. Tällöin apurahoille saattaa muodostua erityinen tappionkattamistehtävä.

Vallitsevan verolainsäädännön mukaan verovelvollisen taiteilijan suorittamaan menoon perustuva tulosta tehtävä vähennys tehdään pääsääntöisesti sinä verovuonna, jona maksu on suoritettu, ellei taiteilija ole kirjanpitovelvollinen, jolloin meno jaksotetaan tuloverolain 113§:n ja 116§:n nojalla elinkeinotulon verottamisesta annetun lain (360/68) säännösten mukaan. Kun taiteilija ei yleensä ole kirjanpitovelvollinen, ei elinkeinotulon verottamisesta annettua lakia juuri lainkaan sovelleta taiteellisen toiminnan tuloa verotettaessa. Asian korjaamiseksi lainsäädäntöä on ehdotettu eri yhteyksissä muutettavaksi joko ottamalla taiteilijan menovarausta tai ns. urheilijatiliiä muistuttavaa taiteilijan tekijäntiliiä koskevat säädökset verolakeihin³⁵.

Koska apurahat ovat verovapaata tuloa, eivät ne kartuta sosiaaliturvaa kuten muut ansiotulot. Erityisesti tämä on aiheuttanut ongelmia taiteilijoiden eläketurvassa.

³⁴ KHO:1983-B-II-516: "Kuvanveistäjä oli verovuonna saanut ammattitoiminnastaan tuloa 9 800 mk sekä valtion kuvataidetoimikunnan myöntämän yksivuotisen valtion taiteilija-apurahan (26 148 mk). Ammatista aiheutuneet tulonhankkimiskustannukset ylittivät siitä verovuonna saadun tulon. Taiteilija-apuraha oli myönnetty kuvanveistäjän työskentelyedellytysten turvaamiseksi ja parantamiseksi, ja häntä oli samalla kehoitettu jättämään palkallinen toimensa siksi ajaksi, joksi apuraha oli myönnetty. Apurahan käytöstä antamassaan selostuksessa kuvanveistäjä oli ilmoittanut jättäneensä hoitamansa viransijaisuuden sekä vuokranneensa apurahan turvin kuvanveistotoimintaansa varten työhuoneen, jonka vuokra verovuonna oli ollut noin 8 800 mk. KHO katsoi, että kuvanveistotoiminnasta aiheutuneet menot kohdistuivat kuvanveistäjän ammatista saatuun tuloon eivätkä osaksikaan verovapaaseen apurahaan ja että sanotut menot näin ollen oli kokonaisuudessaan vähennettävä kuvanveistäjän ammatista saadusta tulosta. Äänestetty 4-1-1." Tosiasiassa kyse lienee ollut puolivuotisesta taiteilija-apurahasta toisin kuin KHO:n ratkaisussaan todetaan.

³⁵ Ks. Apurahansaajien sosiaaliturvaa selvittäneen työryhmän loppuraportti 2004.

Eläkeongelmien ratkaisemiseksi on toisaalta luotu erityinen taiteilijaeläkejärjestelmä ja toisaalta pyritty saamaan taiteilijoita normaalin eläketurvan piiriin. Tällä hetkellä lainsäädännöllä on taattu eläketurva niille taiteilijoille, jotka saavat 5-vuotista taiteilija-apurahaa tai aiemman lainsäädännön nojalla opetusministeriön myöntämää 15-vuotista taiteilija-apurahaa. Eläketurvan ulottamista lyhyempiin apurahoihin valmistellaan.

Taiteilijoiden työllistämisedellytyksiä ja sosiaaliturvaa on käsitelty opetusministeriön asettamien Taisto-toimikunnan, Taisto II-toimikunnan ja Taisto II-toimikunnan seurantatyöryhmän mietinnöissä. Huomattava osa toimikuntien ehdotuksista liittyy nimenomaan taiteilija-apurahaa saavien taiteilijoiden asemaan. Taisto II-toimikunta ehdotti muun muassa VEL-eläkeoikeuden liittämistä kaikkiin valtion taiteilija-apurahoihin niiden kestosta riippumatta, apurahojen vaikutuksia eri sosiaalietuuksiin koskevien ohjeiden laatimista, verohallinnon käsikirjan tarkentamista apurahojen osalta ja apurahoihin kohdistuvien tulonhankkimiskulujen vähentämisen periaatteiden selventämistä.

Taisto II-toimikunnan esityksiin liittyi valtionvarainministeriötä edustavan jäsenen lausuma, jossa todettiin muun muassa seuraavaa: "Toimikunta on tehnyt myös erinäisiä sellaisia ehdotuksia, jotka aiheuttaisivat valtiolle uusia menoja. Ottamatta niihin enemmälti kantaa totean, että mahdolliset uudistukset tulee toteuttaa vahvistettujen taloussuunnitelmien puitteissa valtion kokonaismenoja lisäämättä."

Taisto II-työryhmän esitysten toteutumista on tarkasteltu Taisto II -seurantatyöryhmän muistiossa. Muistiossa on todettu apurahataiteilijoiden asemaan vaikuttavien Taisto II-toimikunnan ehdotusten toteutuneen heikosti. Seurantatyöryhmä pyrkikin konkretisoimaan niihin liittyneet jatkoehdotuksensa ja osoittamaan valmistelutehtävät eri virastoille tai ministeriöille. Myös seurantatyöryhmän muistioon liittyi valtionvarainministeriön edustajan lausuma, joka vastasi asiasisällöltään Taisto II-työryhmän muistioon sisällyntä lausumaa.

Ehdotuksia on työstetty sosiaali- ja terveysministeriön asettamassa apurahan saajien sosiaaliturvaa selvittäneessä työryhmässä, jonka loppuraportissa esitetään pakollisen eläkevakuutuksen järjestämistä apurahansaajille ja eläkevakuutetun tulon ottamista sairausvakuutuslain (1224/2004) mukaisten etuuksien (sairauspäi-

värahan ja vanhempainetuuksien) määrän laskemisen perusteeksi. Tällöin apurahasta maksettaisiin myös sairausvakuutusmaksua. Ehdotetussa mallissa apurahakausi ei kuitenkaan kerryttäisi työttömyysturvalain mukaisia etuuksia, vaan päätoiminen apurahalla työskentely olisi edelleen niin sanottu hyväksyttävä syy olla pois työmarkkinoilta ja se pidentäisi työssäoloehdon tarkastelujaksoa enintään seitsemällä vuodella. Työryhmän ehdotuksiin liittyy ehdotus valtion maksamien apurahojen summien korottamisesta eläkevakuutusmaksun lisäämistä vastaavalta osin ja tuloverolain 82§:n 2 momentin mukaisen verovapaan apurahan ylärajamäärän korottamiseksi noin 19 000 euron vuositason.³⁶

³⁶ Ks. Apurahansaajien sosiaaliturvaa selvittäneen työryhmän loppuraportti 2004, 43-46.

VALTION TAITEILIJAPURAHAN SAAJAT VUOSINA 2002–2005

AINEISTO

Tarkastelen seuraavaksi valtion taiteilijapurahaa vuosina 2002-2005 saaneita taiteilijoita lukuunottamatta sellaisia taiteilijoita, joilla on ollut kyseisinä vuosina voimassa ainoastaan valtion viisitoistavuotinen taiteilijapuraha, elleen asiasta erikseen toisin mainitse. Valtion viisitoistavuotisten taiteilijapurahojen myöntäminen lopetettiin vuonna 1996. Tarkastelun kohteena on 1003 taiteilijaa. Sellaisia taiteilijoita, jotka nauttivat vuosina 2002-2005 ainoastaan viisitoistavuotista taiteilijapurahaa on yhteensä 83.

Taiteilijoita koskevat tiedot on koottu Taiteen keskustoimikunnan ja opetusministeriön yhteisestä Harava-rekisteristä, johon on siirretty myös aiemmin käytössä olleiden tietokonepohjaisten rekisterien tiedot. Taiteilijoiden apurahahistoriaa ei ole kuitenkaan siirretty toistaiseksi täydellisenä Harava-rekisteriin. Tämän vuoksi olen etsinyt varhaisimmat apurahatiedot Taiteen keskustoimikunnan arkistossa säilytettävistä valtion taidetoimikuntien apurahakortistoista.

TAITEILIJAPURAHAN SAAJAT

Valtion taiteilijapurahaa sai vuosina 2002–2005 eripituisina jaksoina kaikkiaan 1003 taiteilijaa, joista 56 % oli miehiä ja 44 % naisia. Valtion taiteilijapurahan saajista 91 % oli äidinkieleltään suomenkielisiä. Pääkaupunkiseudulla heistä asui 61 % ja koko Uudenmaan maakunnan alueella 69 %. (Taulukko 2)

Heidän keski-ikänsä oli 41 vuotta. Taiteilijapuraha-asetuksen 5§:n 2 momentin mukaan taiteilijapurahoja myönnettäessä on huolehdittava siitä, että myös kielelliset ja alueelliset näkökohdat otetaan huomioon. Muiden kuin suomenkielisten osuus apurahan saajista on suurempi kuin heidän vastaavaa osuus koko väestössä. Tästä voinee päätellä, että ainakin yleisellä tasolla on kielelliset näkökohdat onnistuttu ottamaan hyvin huomioon. Sen sijaan pääkaupunkiseudulla asuvien suuri osuus taiteilijapurahan saajista herättää kysymyksen siitä, kuinka hyvin alueelli-

set näkökohdat on tosiasiaassa onnistuttu ottamaan huomioon. Pääkaupunkiseudulla asuvien osuus tutkimusjoukosta (61 %) vastaa kuitenkin melko hyvin pääkaupunkiseudulla asuvien osuutta vuosina 2001-2004 taiteilija-apurahaa hakenneista (56 %) ³⁷.

TAULUKKO 2. Vuosina 2002–2005 valtion taiteilija-apurahaa saaneet taiteilijat sukupuolen, syntymävuoden, kielen, asuinpaikan, taiteenalan ja apurahan kokonaiskeston mukaan (n=1003)

	Kaikki apurahan saajat (n=1003)	Vuoden tai sitä lyhyemmän ajan apurahalla olleet (n=546)	Yli vuoden apurahalla olleet (n=457)	Koko tarkasteluajanjakson apurahalla olleet (n=101)
Sukupuoli				
Miehet	564 (56 %)	295 (54 %)	269 (59 %)	57 (56 %)
Naiset	439 (44 %)	251 (46 %)	188 (41 %)	44 (44 %)
Syntymävuosi				
1949 tai aiemmin	141 (14 %)	54 (10 %)	87 (20 %)	24 (24 %)
1950–1959	320 (32 %)	145 (27 %)	175 (38 %)	46 (45 %)
1960–1969	404 (40 %)	238 (43 %)	166 (36 %)	30 (30 %)
1970 tai myöhemmin	138 (14 %)	109 (20 %)	29 (6 %)	1 (1 %)
Kieli				
Suomi	915 (91 %)	500 (92 %)	415 (91 %)	92 (91 %)
Ruotsi	70 (7 %)	34 (6 %)	36 (8 %)	8 (8 %)
Muu	18 (2 %)	12 (2 %)	6 (1 %)	1 (1 %)
Asuinpaikka				
Pääkaupunkiseutu	609 (61 %)	329 (60 %)	280 (61 %)	62 (61 %)
Muu	394 (39 %)	217 (40 %)	177 (39 %)	39 (39 %)
Taiteenala				
Arvostelijat	29 (3 %)	25 (5 %)	4 (1 %)	0 (0 %)
Elokuvataide	60 (6 %)	33 (6 %)	27 (6 %)	5 (5 %)
Kirjallisuus	199 (20 %)	81 (15 %)	118 (26 %)	31 (31 %)
Kuvataide	225 (22 %)	83 (15 %)	132 (29 %)	32 (32 %)
Näyttämötaide	120 (12 %)	105 (19 %)	15 (3 %)	5 (5 %)
Rakennustaide	41 (4 %)	30 (5 %)	11 (2 %)	3 (3 %)
Sirkus- ja estraditaide	6 (1 %)	5 (1 %)	1 (0 %)	0 (0 %)
Säveltaide	174 (17 %)	102 (19 %)	72 (16 %)	11 (11 %)
Taideteollisuus	61 (6 %)	35 (6 %)	26 (6 %)	5 (5 %)
Tanssitaide	55 (5 %)	31 (6 %)	24 (5 %)	4 (4 %)
Valokuvataide	43 (4 %)	17 (3 %)	26 (6 %)	5 (5 %)

Taiteilijoista 900 sai vuosien 2002–2005 aikana apurahaa yhden myöntöpäätöksen perusteella, 96 kahden myöntöpäätöksen perusteella, 6 kolmen myöntöpäätöksen perusteella ja yksi neljän myöntöpäätöksen perusteella ³⁸. Taiteilijoista 156 oli

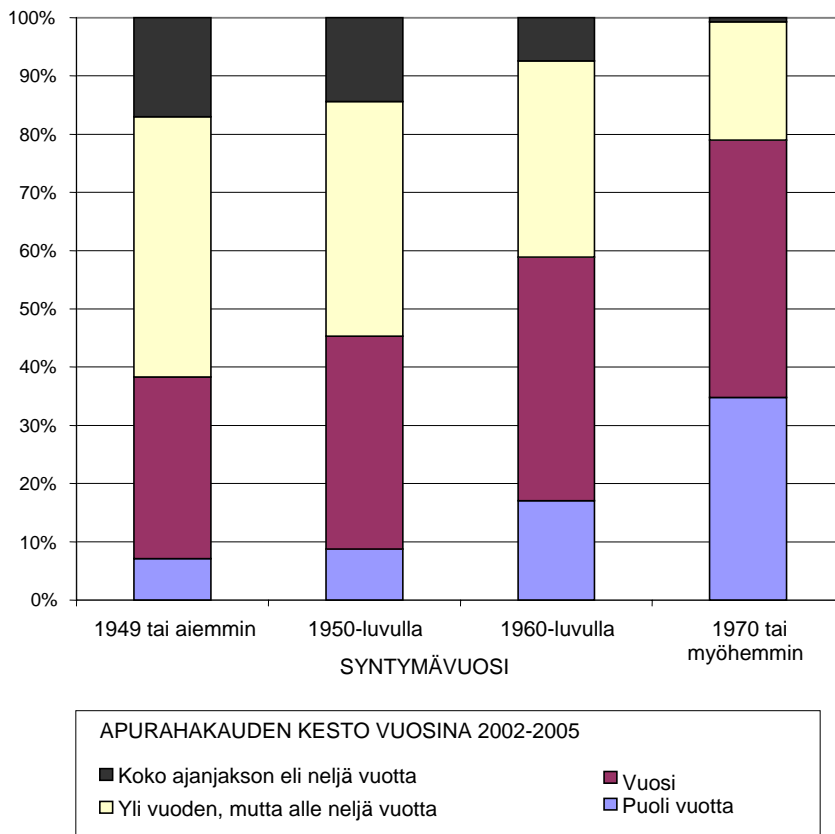
³⁷ Pääkaupunkiseudulla asuvien taiteilija-apurahaa hakeneiden määrä on selvitetty Harava-rekisterin tietojen perusteella.

³⁸ Neljän myöntöpäätöksen perusteella apurahaa saaneelle näyttämötaiteilijalle myönnettiin vuodeksi 2002 puolivuotinen, vuosiksi 2003 ja 2004 yksivuotinen ja vuosiksi 2005-2007 kolmevuotinen taiteilija-apuraha.

tuona aikana taiteilija-apurahalla puoli vuotta, 391 yhden vuoden ja 456 pidempään kuin yhden vuoden. Joka kymmenes taiteilija-apurahaa saaneista taiteilijoista (101 taiteilijaa), oli koko neljän vuoden tarkasteluajanjakson taiteilija-apurahalla. Koko ajanjakson taiteilija-apurahalla olleista 78:lle oli myönnetty viisivuotinen taiteilija-apuraha vuodesta 2001 tai 2002 lähtien eli niin, että se kattoi koko tarkasteluajanjakson. Koko ajanjakson taiteilija-apurahalla olleista ainoastaan neljä taiteilijaa oli sellaisia, jotka eivät missään vaiheessa tarkasteluajanjaksoa saaneet valtion viisivuotista taiteilija-apurahaa.

Taiteilijan ikä vaikutti selvästi apuraha-ajan kokonaiskestoan. Vuonna 1970 tai myöhemmin syntyneistä taiteilijoista vain 21 % oli tarkasteluajana ollut taiteilija-apurahalla vuotta pidemmän ajan. Sen sijaan vuonna 1949 tai aiemmin syntyneistä taiteilijoista oli 62 % saanut taiteilija-apurahan vuotta pidemmäksi ajaksi ja 13 % oli ollut koko tarkasteluajanjakson taiteilija-apurahalla. Vuonna 1970 tai myöhemmin syntyneiden ikäryhmästä koko ajanjakson oli taiteilija-apurahalla ollut vain yksi henkilö. (Taulukko 2 ja kuvio 1)

KUVIO 1. Vuosina 2002–2005 valtion taiteilija-apurahaa saaneiden taiteilijoiden apurahakauden yhteenlaskettu kokonaiskesto vuosina 2002–2005 taiteilijan syntymävuoden mukaan

Tilanteeseen vaikuttaa erityisesti se, että pitkiä taiteilija-apurahoja (kolme- ja viisivuotisia) myönnetään ennen kaikkea varttuneemmille taiteilijoille, mikä noudattaa taiteilija-apurahalain 3a§:n 2 momentissa säädettyä pitkien apurahojen jakamista ohjaavaa linjausta, jonka mukaan vähintään kolmivuotisia taiteilija-apurahoja myönnettäessä etusija on annettava luovan suorituskyvyn jo osoittaneille taiteenharjoittajille.

Apuraha-ajan kokonaiskesto vaihtelee taiteenaloittain paljon. Noin 85 % arvostelijoista, näyttämötaiteilijoista sekä sirkus- ja estraditaiteilijoista sai apurahaa enintään yhden vuoden, kun sen sijaan kirjallisuuden, kuvataiteen ja valokuvataiteen edustajien kohdalla vastaava suhdeluku oli noin 40 %. (Taulukko 2)

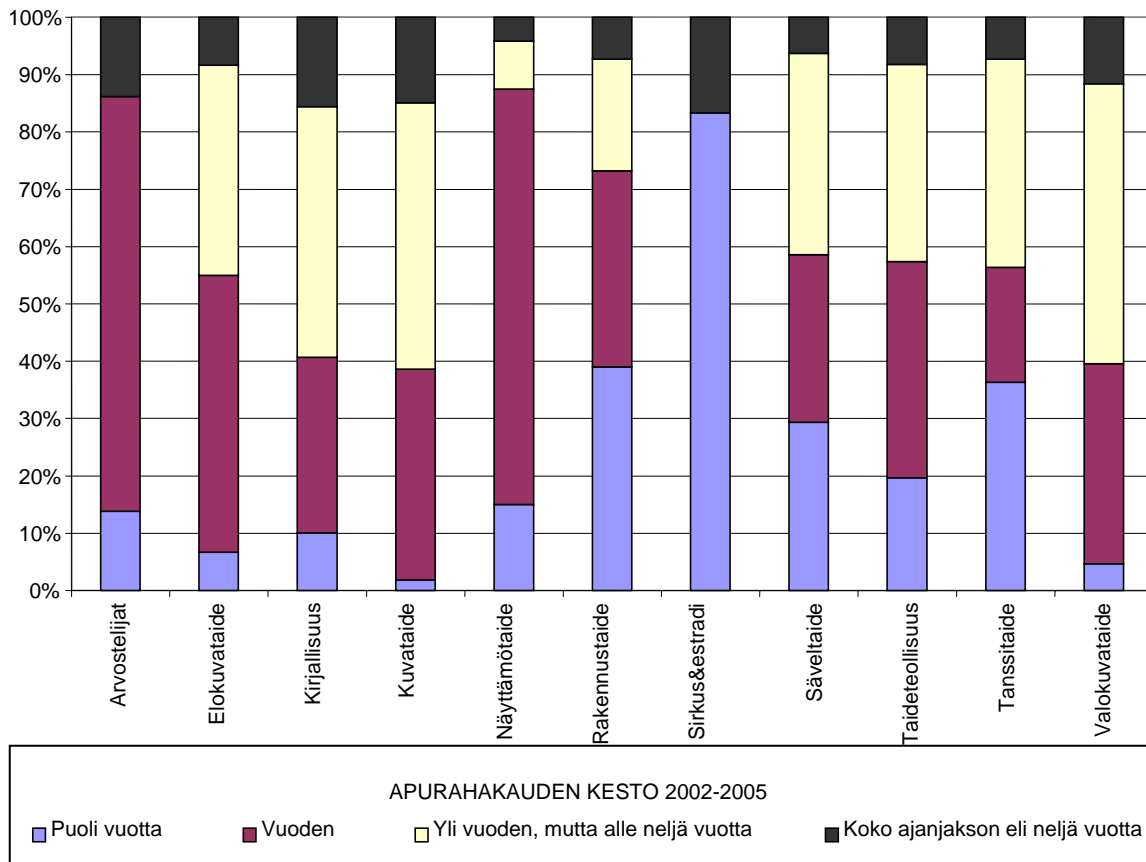
Apurahakauden kokonaiskeston sukupuolen mukainen tarkastelu osoittaa sen, että kaikilla taiteenaloilla miesten apurahakauden kokonaiskesto on naisten apurahakauden kokonaiskesto pidempi. Suurimmat erot ovat valokuvataiteessa (miesten apurahakauden keskimääräinen kokonaispituus on 6 kk pidempi), säveltaiteessa (6 kk pidempi), tanssitaiteessa (4 kk pidempi), taideteollisuudessa (3 kk pidempi) ja näyttämötaiteessa (2 kk pidempi). (Taulukko 3)

TAULUKKO 3. Valtion taiteilija-apurahaa vuosina 2002–2005 saaneiden apurahakauden kokonaispituuden keskiarvo vuosina 2002–2005 taiteenaloittain ja sukupuolittain³⁹

	Apurahakauden kokonaispituuden keskiarvo		
	Miehet	Naiset	Kaikki
Elokuvataide	1 v 9 kk	1 v 9 kk	1 v 9 kk
Kirjallisuus	2 v 1 kk	2 v 0 kk	2 v 0 kk
Kuvataide	2 v 3 kk	2 v 1 kk	2 v 2 kk
Näyttämötaide	1 v 3kk	1 v 1 kk	1 v 2 kk
Rakennustaide	1 v 4 kk	1 v 3 kk	1 v 3kk
Säveltaide	1 v 7 kk	1 v 1 kk	1 v 5 kk
Taideteollisuus	1 v 10 kk	1 v 7 kk	1 v 8 kk
Tanssitaide	1 v 10 kk	1 v 6 kk	1 v 8 kk
Valokuvataide	2 v 3 kk	1 v 9 kk	2 v 1 kk
Kaikki alat	1 v 9 kk	1 v 8 kk	1 v 9 kk

³⁹ Taulukossa ei ole eritelty arvostelijoita eikä sirkus- ja estraditaiteilijoita ryhmien pienen koon johdosta. Heidät on kuitenkin otettu huomioon kaikkien alojen keskiarvoa laskettaessa.

KUVIO 2. Vuosina 2002–2005 valtion taiteilija-apuraha saaneiden taiteilijoiden apurahakauden yhteenlaskettu kokonaiskesto vuosina 2002–2005 taiteenalan mukaan

Naisten ja miesten apurahakausien pituuden ero johtuu eri taiteenaloilla eri syistä. Näyttämötaiteessa ja tanssitaiteessa ero johtuu siitä, että naisille jaettiin miehiä enemmän puolivuotisia ja vastaavasti vähemmän yksivuotisia taiteilija-apurahoja. Molemmilla taiteenaloilla puolivuotiset taiteilija-apurahat näyttävät keskittyneen ennen kaikkea nuorille naistaiteilijoille. Valokuvataiteessa eroa selittää yli vuoden mittaisten apurahakausien keskittyminen hyvin pitkälti miehille. Miespuolista taiteilija-apuraha kyseisinä vuosina saaneista valokuvataiteilijoista peräti 75 % ja naispuolisista valokuvataiteilijoista noin 40 % oli valtion taiteilija-apurahalla yli vuoden. Säveltaiteessa taustalla on se, että kaikkein lyhimpiä eli puolivuotisia apurahoja jaettiin naisille enemmän kuin miehille, mutta sen sijaan kaikkein pisimpiä eli kolme- ja viisivuotisia apurahoja jaetaan miehille enemmän kuin naisille. Taideteollisuuden kohdalla keskeinen tekijä on se, että tarkasteluajanjakson aikana useamman kuin yhden myöntöpäätöksen perusteella apuraha saaneiden joukossa oli miehiä enemmän kuin naisia.

KUMULATIIVISET TAITEILIJAPURAHAKERTYMÄT

Taiteilijat hakevat ja saavat uransa aikana eri määriä valtion taiteilijapurahoja. Joillekin taiteilijapurahavuosi on ainutlaatuinen tapahtuma taiteilijauralla. Toisille valtion taiteilijapurahakausista muodostuu lähes koko taiteilijauran mittainen taiteellisen toiminnan normaali ja ensisijainen rahoitusmuoto. Taiteilijoiden valtion taiteilijapurahahistorian kumuloitumista on selvitetty aiemmin taiteenaloittain osana Taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikön 1980- ja 1990-lukujen taitteessa toteuttamaa taiteilijan asema -tutkimushanketta, jossa selvitettiin kirjailijoiden⁴⁰, kuvataiteilijoiden⁴¹, valokuvataiteilijoiden⁴², näyttämötaiteilijoiden⁴³ ja säveltaiteilijoiden⁴⁴ saamien taiteilijapurahojen kumuloitumista. Tutkimushankkeeseen kuuluivat lisäksi elokuvataiteilijoiden ja tanssitaiteilijoiden asemaa selvittäneet tutkimukset⁴⁵. Niissä ei kuitenkaan käsitelty taiteilijapurahojen kumuloitumista.

Tarkastelen seuraavaksi vuosina 2002–2005 valtion taiteilijapurahaa saaneiden taiteilijoiden valtion taiteilijapurahojen kumulatiivista kokonaisapurahakertymää⁴⁶ nykyisen taiteilijapurahajärjestelmän käyttöönotosta vuonna 1970 vuoden 2005 loppuun. Tarkastelun kohteena ovat taiteilijoille myönnetty taiteilijapurahat, eikä tarkastelussa ole otettu huomioon apurahojen keskeytyksiä ja palautuksia, koska lähteenä käytetyissä rekistereissä ei niitä ole merkitty aivan tuoreimpia apurahoja lukuun ottamatta. Osa taiteilijoista on saanut apurahoja useilta eri taidetoimikunnilta. Heidät on luokiteltu taiteenaloittain tarkastelussa sen alan edustajiksi, jolta he ovat saaneet viimeisimmän tarkastelussa mukana olevan apurahan.

⁴⁰ Heikkinen 1989, 98- selvitti kirjailijoiden valtion taiteilijapurahojen kumuloitumista vuosina 1969-1984.

⁴¹ Karttunen 1988, 72-76 selvitti kuvataiteilijoiden valtion taiteilijapurahojen kumuloitumista vuosina 1970-1984.

⁴² Karttunen 1993, 125-127 selvitti valokuvataiteilijoiden valtion taiteilijapurahojen kumuloitumista vuosina 1980-1989.

⁴³ Karhunen 1993, 123-124 selvitti näyttämötaiteilijoiden valtion taiteilijapurahojen kumuloitumista vuosina 1970-1989.

⁴⁴ Irjala 1993, 62-65 selvitti säveltaiteilijoiden valtion taiteilijapurahojen kumuloitumista vuosina 1980-1989.

⁴⁵ Oesch 1995 ja Karhunen & Smolander 1995.

⁴⁶ Tarkastelussa eivät ole mukana ne taiteilijat, jotka ovat vuosina 2002-2005 saaneet ainoastaan valtion viisitoistavuotista taiteilijapurahaa.

Seuraavassa taulukossa on esitetty taiteenaloittain ja sukupuolen mukaan eriteltyinä taiteilijoiden kumulatiivinen kokonaisapurahakertymä vuoden 2005 loppuun mennessä. Noin kolmannes taiteilija-apurahaa saaneista taiteilijoista oli ollut apurahalla vuoden tai sitä lyhemmän ajanjakson. Hieman yli neljännes taiteilijoista oli ollut apurahalla yli viiden vuoden mittaisen ajanjakson. Pisin taiteilija-apurahakertymä oli 33 vuotta, johon yltänyt taiteilija oli ollut valtion taiteilija-apurahalla yhtäjaksoisesti vuodesta 1971 vuoteen 2004 saakka⁴⁷. Lyhimmät apurahakaudet olivat näyttämötaiteilijoilla (keskiarvo 1v 7kk) ja rakennustaiteilijoilla (1v 10kk). Pisimmät apurahakaudet olivat kirjallisuudessa ja kuvataiteessa (5v 9kk). Tilanne on sama kuin taiteilijan asema tutkimushankkeen tutkimusten ilmes-tyessä⁴⁸. (Taulukko 4)

Suurin hajonta kumulatiivisen apurahakertymän pituudessa oli säveltaiteessa. Toi-saalta noin 40 % säveltaiteilijoista oli ollut taiteilija-apurahalla enintään yhden vuoden. Toisaalta huomattavan monella miespuolisella säveltaiteilijalla on erittäin pitkä taiteilija-apurahahistoria. Eräänä syynä on ennen kaikkea varttuneemman säveltäjäkunnan miesvaltaisuus. Pitkät apurahakaudet osoitettiin eräässä vaiheessa ennen kaikkea säveltäjille, joilla oli oma taiteilija-apurahakiintiönsä vuoteen 2001. On tosin merkille pantavaa, että myös nuoremmassa ikäryhmissä sekä rytmimuu-sikoiden kohdalla erityisen pitkät kumulatiiviset apurahakertymät ovat kasautuneet miehille.

Kaikkein pisimmät kumulatiiviset apurahakertymät ovat kertyneet miehille. Tar-kastelun kohteena olleiden taiteilijoiden joukkoon mahtui kuusi kaksikymmentävuotta tai pidempään taiteilija-apurahalla ollutta miespuolista tai-teilijaa, kun naistaiteilijoiden pisin taiteilija-apurahakertymä oli 19 vuotta. Maksimikumulaatioita tarkasteltaessa on kuitenkin muistettava, ettei tarkastelun kohteena ole tässä selvityksessä ollut yksinomaan valtion viisitoistavuotista taitei-lijaa-apurahaa vuosina 2002-2005 nauttineita taiteilijoita.

Sukupuolittainen tarkastelu osoittaa miesten kumulatiivisen kokonaisapurahaker-tymän olevan naisten kumulatiivista kokonaisapurahakertymää suurempi kaikilla

⁴⁷ Tämä taiteilija oli saanut valtion viisitoistavuotisen taiteilija-apurahan poikkeuksellisen nuorella iällä.

⁴⁸ Vrt. Heikkinen 1989, 98- ; Karttunen 1988, 72-76; Karttunen 1993, 125-127; Karhunen 1993, 123-124; Irjala 1993, 62-65.

muilla taiteenaloilla kuin taideteollisuudessa. Suurin ero on valokuvataiteessa (miehet 5v 7kk, naiset 3v 2kk) ja säveltaiteessa (miehet 4v 6kk, naiset 1v 10kk). (Taulukko 4)

Taiteilijan asema tutkimushankkeen tutkimuksissa todettiin miesten kokonaisapurahakertymä kaikilla mukana olleilla taiteenaloilla naisten kokonaisapurahakertymää suuremmaksi. Myös tuolloin suurin ero sukupuolten välillä oli säveltaiteessa ja valokuvataiteessa⁴⁹. Valokuvataiteen kohdalla ero johtunee muun muassa siitä, että naisten osuus valokuvaajien joukosta kasvaa voimakkaasti nuorempia sukupolvia kohti mentäessä⁵⁰. Säveltaiteen kohdalla useilla miehillä oli takanaan erittäin pitkä apurahahistoria, kun sen sijaan naisten kohdalla suurin kumulatiivinen apurahakertymä oli 6 apurahavuotta.

TAULUKKO 4. Vuosina 2002-2005 taiteilija-apurahaa saaneiden taiteilijoiden vuotta 2006 edeltävien taiteilija-apurahakausien kumulatiivinen kokonaispituus taiteenaloittain ja sukupuolittain (n=1003)⁵¹

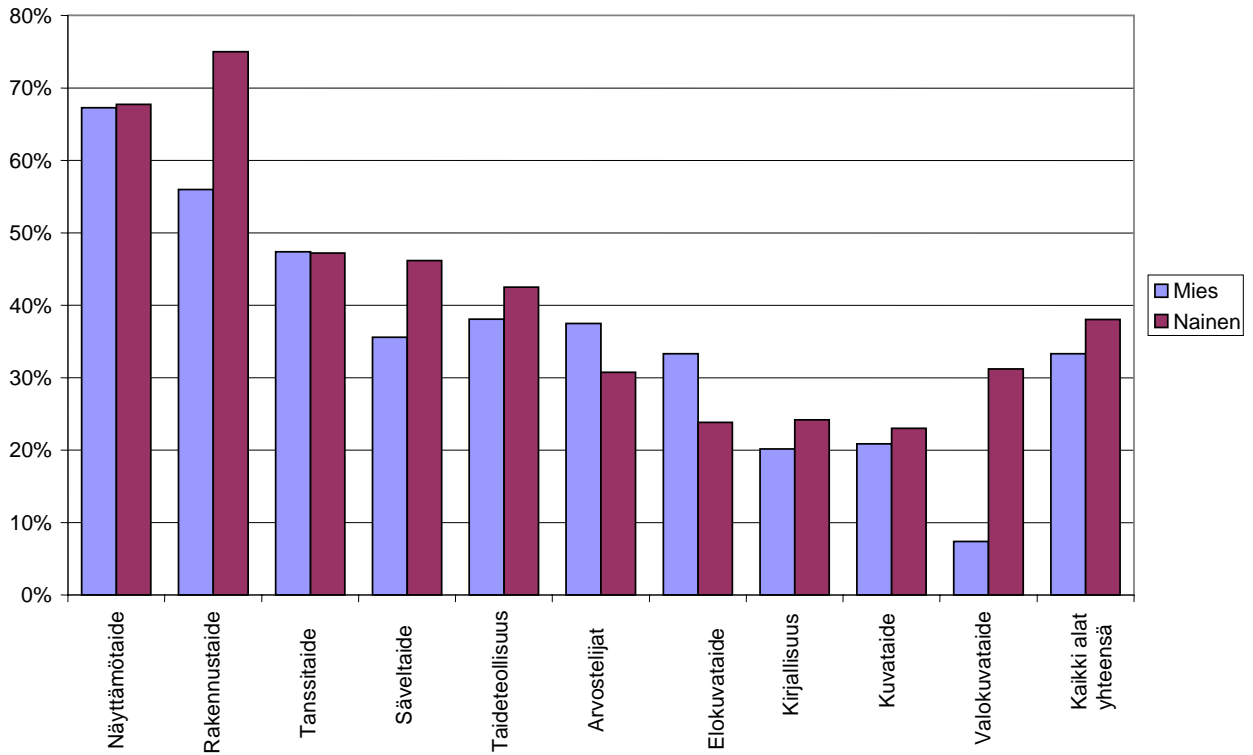
	KAIKKI			MIEHET			NAISET		
	Keskiarvo	Mediaani	Maksimi	Keskiarvo	Mediaani	Maksimi	Keskiarvo	Mediaani	Maksimi
Elokuvataide	3v 11kk	2v 9kk	15v 0kk	4v 1kk	3v 0kk	15v 0kk	3v 8kk	2 v 6kk	12 v 6kk
Kirjallisuus	5v 9kk	5v 0kk	20v 0kk	5v 11kk	5v 0kk	20v 0kk	5v 4kk	5 v 0kk	16 v 0kk
Kuvataide	5v 9kk	5v 0kk	21v 0 kk	6v 1kk	5v 0kk	21v 0kk	5v 5kk	5 v 0kk	19 v 0kk
Näyttämötaide	1v 7kk	1v 0kk	8v 6kk	1v 9kk	1v 0kk	7v 0kk	1v 6kk	1 v 0kk	8 v 6kk
Rakennustaide	1v 10kk	1v 0kk	6v 0kk	1v 11kk	1v 0kk	6v 0kk	1v 7kk	1 v 0kk	6 v 0kk
Säveltaide	3v 11kk	2v 0kk	33v 0kk	4v 6kk	2v 0kk	33v 0kk	1v 10kk	1 v 6kk	6 v 0kk
Taideteollisuus	3v 8kk	3v 0kk	9v 0kk	2v 11kk	3v 0kk	8v 0kk	3v 2kk	3 v 0kk	9 v 0kk
Tanssitaide	3v 4kk	1v 6kk	12v 0kk	3v 9kk	3v 0kk	11v 0kk	3v 8kk	1 v 6kk	12 v 0kk
Valokuvataide	4v 8kk	4v 0kk	11v 0kk	5v 7kk	5v 6kk	11v 0kk	3v 2kk	2 v 3kk	7 v 6kk
Kaikki alat	4v 2kk	2v 6kk	33v 0kk	4v 6kk	3 v 0kk	33v 0kk	3v 9kk	2v 0kk	19v 0kk

⁴⁹ Vrt. Karttunen 1993, 127; Irjala 1993, 65.

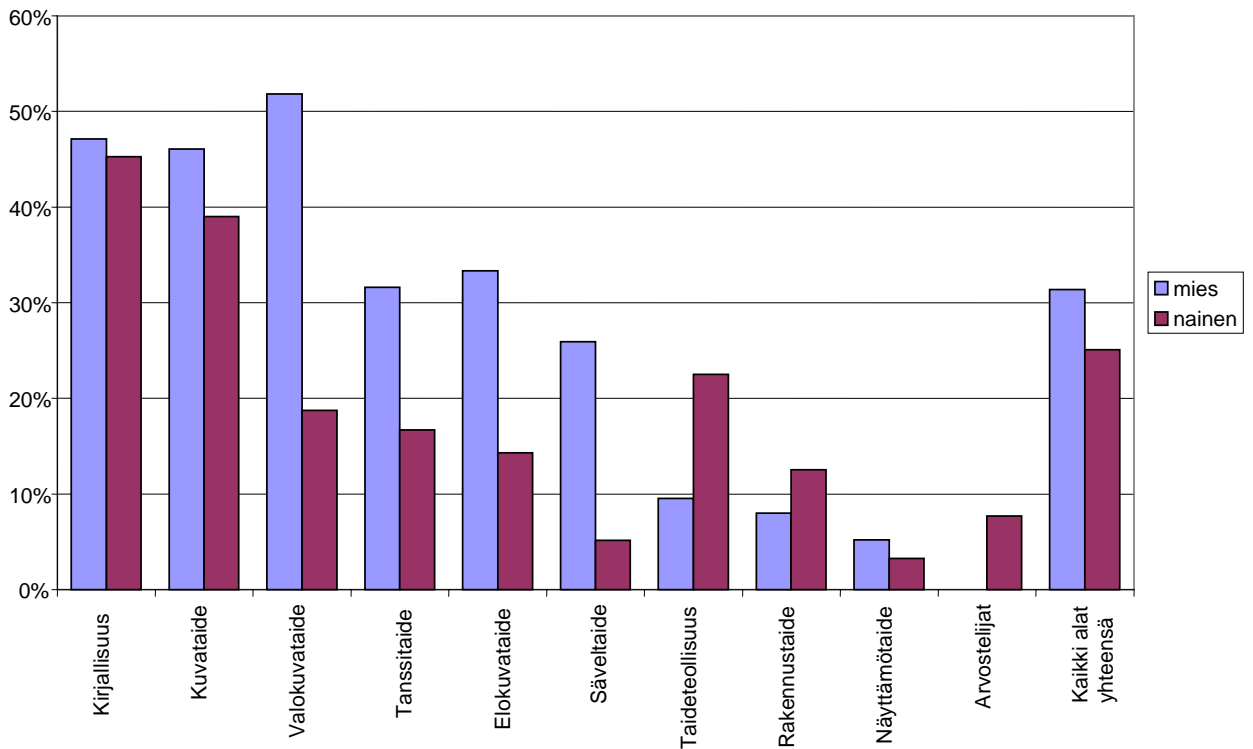
⁵⁰ Karttunen 2006, 31 toteaa kuvataiteilijoiden koulutusuria tarkastelleessa tutkimuksessaan, että Valokuvataiteilijoiden liittoon kuuluvista alle 35-vuotiasta taiteilijoista naisia oli 62% ja yli 65-vuotiaista taiteilijoista ei yksikään.

⁵¹ Taulukossa ei ole eritelty arvostelijoita eikä sirkus- ja estraditaiteilijoita ryhmien pienen koon vuoksi. Näihin ryhmiin lukeutuvat taiteilijat on kuitenkin sisällytetty kaikki alat sarakkeeseen.

KUVIO 3. Enintään vuoden uransa aikana taiteilija-apurahaa saaneiden sukupuolittain ja taiteenaloittain

KUVIO 4. Yli viisi vuotta uransa aikana taiteilija-apurahaa saaneiden osuus sukupuolittain ja taiteenaloittain

Eräillä taiteenaloilla suuret kumulatiiviset apurahakertymät ovat kasautuneet voimakkaasti miespuolisille taiteilijoille. Valokuvataiteessa 52 % miehistä ja 9 % naisista oli ollut apurahalla yli viisi vuotta. Säveltaiteessa vastaavat osuudet olivat 26 % miehistä ja 5 % naisista. Elokuvataiteessa osuudet olivat 33 % miehistä ja 14 % naisista sekä tanssitaiteessa 32 % miehistä ja 17 % naisista. Taideteollisuudessa tilanne osoittautui kuitenkin päinvastaiseksi. Suuret kumulatiiviset apurahakertymät olivat kasautuneet naisille, joista 23 % oli ollut apurahalla yli viisi vuotta, kun miehistä vastaavasti yli viisi vuotta apurahalla oli ollut 10 %.

Apurahojen suuri kumuloituminen on keskittynyt loppujen lopuksi hyvin pienelle osalle taiteilijoita. Suurimman kumulatiivisen kokonaisapurahakertymän kerännyt kahdeskymmenesosa koko joukosta oli saanut neljänneksen (20 %) ja suurimman kumulatiivisen kokonaisapurahakertymän kerännyt kolmannes koko joukosta oli saanut noin kolme neljännestä kaikista myönnettyistä apurahavuosista. Mikäli tarkastelussa olisivat mukana myös kaikki viisitoistavuotista apurahaa nauttineet olisi kokonaisapurahapotin kumuloituminen tietyille taiteilijoille vieläkin voimakkaampaa.

Tarkastelen seuraavaksi vielä tarkemmin vuonna 2003 myönteisen apurahapäätöksen saaneita taiteilijoita sen selvittämiseksi, onko taiteilijan aiemmin saamalla apurahoilla yhteys siihen, minkälaista apurahaa hän saa myöhemmin. Tässä tarkastelussa ovat mukana kaikki myönteisen valtion taiteilija-apurahapäätöksen vuonna 2003 saaneet 226 taiteilijaa. Heistä 41 sai viisivuotisen apurahan, yksi sai nelivuotisen apurahan, 39 sai kolmivuotisen apurahan, kuusi sai kaksivuotisen apurahan, yksi sai puolitoistavuotisen apurahan, 95 sai yksivuotisen apurahan ja 43 sai puolivuotisen apurahan.

Vuonna 2003 myönteisen apurahapäätöksen saaneista 226 taiteilijasta 101 (45 %) sai valtion taiteilija-apurahan ensimmäisen kerran ja 125 taiteilijaa (55 %) oli saanut valtion taiteilija-apurahaa aiemmin. Taiteilijoista 74 (33 %) oli saanut apurahaa aiemmin yhteensä yli yhden apurahavuoden ja 37 (16 %) viisi tai useampia apurahavuosia. Eri taiteenalojen välillä oli tässä suhteessa suuria eroja. Kun rakennustaiteen kahdeksasta apurahan saajasta vain yksi oli saanut apurahaa aiemmin, niin valokuvataiteen kahdestatoista apurahan saajasta yksitoista oli saanut apurahaa aiemmin. Yksittäistä taiteenalaa edustavien taiteilijoiden määrä on tä-

män tyyppisessä yhden vuoden poikkileikkausaineistossa kuitenkin niin pieni ja epäedustava, että kovin pitkälle meneviä taiteenalohtaisia johtopäätöksiä ei tämän aineiston pohjalta voine tehdä. (Taulukko 5)

Sellaisten taiteilijoiden, joille vuonna 2003 myönnettiin ensimmäistä kertaa valtion taiteilija-apuraha, suhteellinen osuus pieneni vuonna 2003 myönnetyn apurahan pituuden mukaan. Puolivuotisen apurahan saaneista 83 % ei ollut saanut aiemmin valtion taiteilija-apuraha. Yksivuotisen apurahan saaneiden kohdalla suhdeluku oli 53 %, kolmivuotisen apurahan saaneiden kohdalla 28 % ja viisivuotisen apurahan saaneiden kohdalla 10 %. Tämä osoittaa pitkien apurahojen ohjautuvan sellaisille taiteilijoille, joilla on jo vakiintunut asema taiteilija-apurahan saajana. Neljätöistä (34 %) vuonna 2003 viisivuotisen taiteilija-apurahan saaneista oli saanut aiemmin viisi- tai viisitoistavuotisen taiteilija-apurahan.

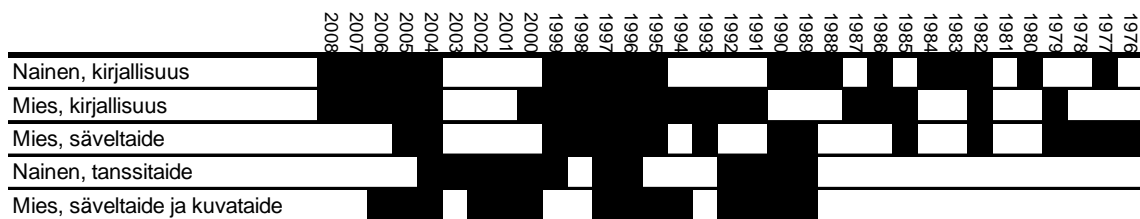
TAULUKKO 5. *Vuonna 2003 myönteisen taiteilija-apurahapäätöksen saaneiden taiteilijoiden tuota päätöstä edeltänyt valtion taiteilija-apurahahistoria taiteenaloittain (n=226)*⁵²

	Ei ole saanut aiemmin taiteilija-apuraha	On saanut aiemmin taiteilija-apuraha	On saanut aiemmin taiteilija-apuraha yli vuoden	On saanut aiemmin taiteilija-apuraha 5 vuotta tai enemmän	On saanut aiemmin taiteilija-apuraha 10 vuotta tai enemmän	On saanut aiemmin 5-vuotisen taiteilija-apurahan	On saanut aiemmin 15-vuotisen taiteilija-apurahan
Elokuvataide (n=13)	31 %	69 %	38 %	8 %	0 %	8 %	0 %
Kirjallisuus (n=48)	31 %	69 %	58 %	27 %	10 %	13 %	4 %
Kuvataide (n=41)	44 %	56 %	29 %	20 %	0 %	5 %	0 %
Näyttämötaide (n=31)	77 %	23 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Rakennustaide (n=8)	88 %	13 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Säveltaide (n=40)	43 %	58 %	35 %	18 %	10 %	10 %	0 %
Taideteollisuus (n=12)	58 %	42 %	25 %	8 %	0 %	8 %	0 %
Tanssitaide (n=11)	27 %	73 %	45 %	36 %	9 %	27 %	0 %
Valokuvataide (n=12)	8 %	92 %	50 %	25 %	0 %	25 %	0 %
Kaikki alat yhteensä (n=226)	45 %	55 %	33 %	16 %	4 %	9 %	1 %

⁵² Taulukossa ei ole eritelty arvostelijoita eikä sirkus- ja estraditaiteilijoita heidän pienen määränsä johdosta. Heidät on kuitenkin sisällytetty kaikki alat yhteensä -sarakkeeseen.

Taiteilija-apurahakaudet eivät tyypillisesti seuraa toinen toisiaan. Vuodelle 2004 myönteisen apurahapäätöksen saaneista taiteilijoista vain 14 (6%) oli saanut taiteilija-apurahaa vuonna 2003. Jopa suuren kumulatiivisen kokonaisapurahakertymän omaavien taiteilijoiden, eli heidän joiden taitelijaura on pääosin koostunut valtion taiteilija-apurahan turvaamasta työskentelystä, yksittäisten apurahakausien välissä on runsaasti muutaman vuoden mittaisia katkoja. Seuraava kuvio 5 kuvaa viiden esimerkiksi valitun vuonna 2003 myönteisen taiteilija-apurahapäätöksen saaneen taiteilijan tähänastisen taiteilijauransa aikana myönnettyjen valtion taiteilija-apurahojen kumuloitumista. Apurahajärjestelmän toimivuuden arvioinnin kannalta on taiteilijan apurahakausien välisen tilanteen selvittäminen vähintään yhtä tärkeää kuin taiteilijan apurahakausien aikaisen tilanteen selvittäminen. Oletettavasti osa taiteilijoista saa niinä vuosina, joina he eivät saa taiteilija-apurahaa, muita suuruudeltaan taiteilija-apurahaa vastaavia apurahoja muun muassa Suomen kulttuurirahastolta, Kulturfondetilta ja muilta säätiöiltä tai alueellisilta taidetoimikunnilta. Osa taiteilijoista kuitenkin putoaa tuoksi ajaksi apurahajärjestelmän ulkopuolelle.

KUVIO 5. Eräille taiteilijoille heidän tähän astisen taiteilijauransa aikana myönnettyjen valtion taiteilija-apurahojen kumuloituminen

Kuviossa musta väri osoittaa vuoden, jonka ajaksi taiteilijalle on myönnetty valtion taiteilija-apuraha

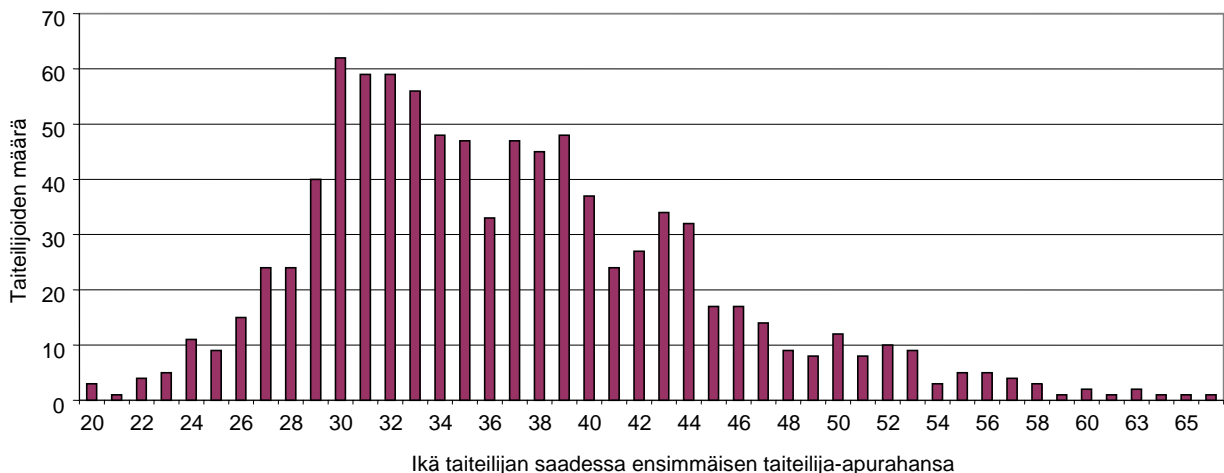
TAITEILIJAN IKÄ ENSIMMÄISEN TAITEILIJAPURAHAN AIKAAN

Taiteilija-apurahaa voidaan maksaa ammattitaiteilijoille koko heidän taiteilijauransa ajan. Teoriassa henkilö voi olla taiteilija-apurahajärjestelmän piirissä ammattitaiteilijaksi tulostaan, mikä tällä hetkellä käytännössä useimmiten merkitsee taidekorkeakoulusta valmistumista, siihen saakka kun hän syystä tai toisesta lakkaa harjoittamasta taidetta. Taiteilijat tulevat taiteilija-apurahajärjestelmän piiriin kuitenkin hyvin eri-ikäisinä. Tarkastelen seuraavaksi lyhyesti sitä missä iässä tutkimusjoukkoon kuuluvat taiteilijat ovat saaneet ensimmäisen taiteilija-apurahansa.

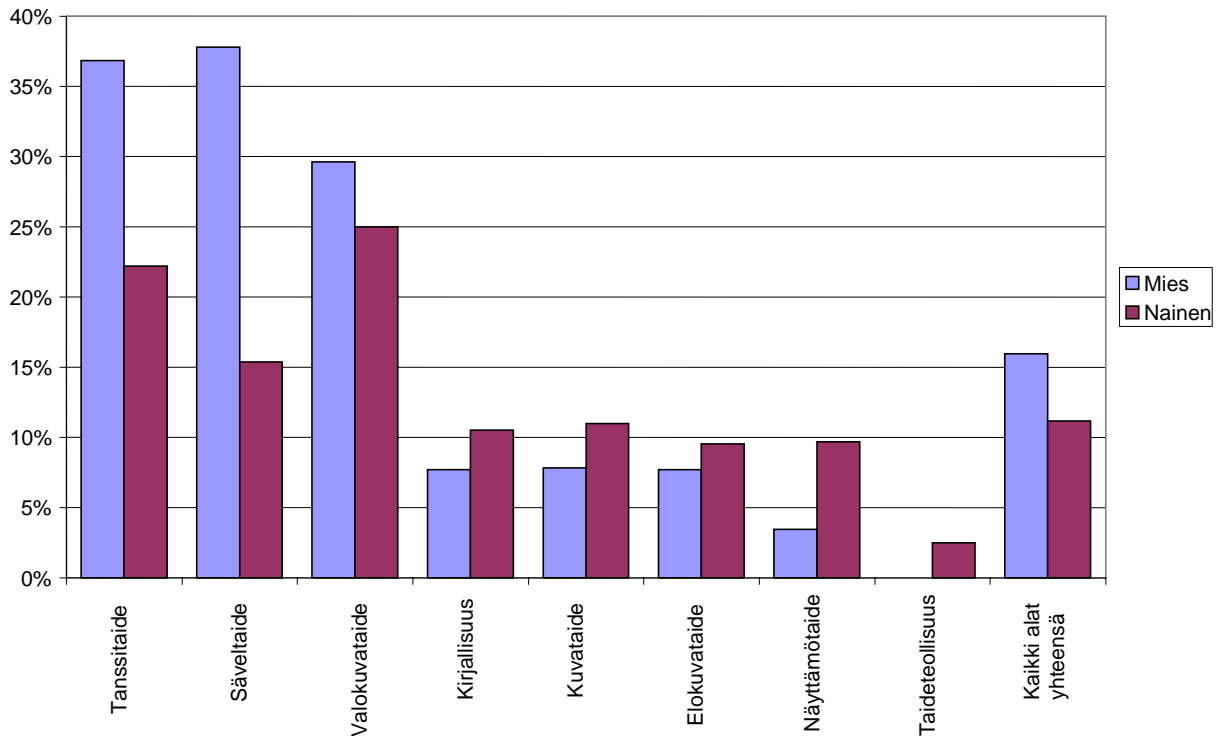
TAULUKKO 6. Vuosina 2002-2005 taiteilija-apurahaa saaneiden taiteilijoiden ikä heidän saadessa ensimmäisen taiteilija-apurahansa (n=1003)

	KAIKKI			MIEHET			NAISET		
	Keskiarvo	Mediaani	Minimi	Keskiarvo	Mediaani	Minimi	Keskiarvo	Mediaani	Minimi
Elokuvataide	38v	38v	24v	40v	39v	28v	35v	35v	24v
Kirjallisuus	38v	37v	23v	38v	36v	26v	38v	38v	23v
Kuvataide	37v	35v	24v	37v	35v	25v	37v	36v	24v
Näyttämötaide	39v	39v	24v	40v	40v	27v	38v	37v	24v
Rakennustaide	42v	39v	30v	42v	39v	31v	40v	39v	30v
Säveltaide	34v	32v	20v	33v	32v	20v	36v	35v	21v
Taideteollisuus	41v	39v	27v	39v	37v	30v	42v	41v	27v
Tanssitaide	33v	31v	20v	31v	31v	20v	33v	31v	24v
Valokuvataide	34v	33v	26v	34v	32v	26v	34v	34v	27v
Kaikki alat	37v	36v	20v	36v	36v	20v	37v	37v	21v

Tarkastelun kohteena olevat taiteilijat ovat tyypillisesti saaneet ensimmäisen taiteilija-apurahansa hieman yli 35-vuotiaana, joskin hajonta on hyvin suuri. Joukossa on useita noin 20-vuotiaana ensimmäisen taiteilija-apurahansa saaneita ja yksi 67-vuotiaana ensimmäisen taiteilija-apurahansa saanut. 30-vuotiaana tai nuorempana ensimmäisen taiteilija-apurahansa oli saanut 203 (20 %) tarkastelun kohteena olleista taiteilijoista. Tämä joukko koostuu ennen kaikkea miespuolisista säveltaiteilijoista, joskin kaikilla taiteenaloilla oli vähintään yksi tähän joukkoon lukeutuva taiteilija. Yleisesti ottaen miestaiteilijat saivat ensimmäisen taiteilija-apurahansa hieman naistaiteilijoita nuorempina. Miestaiteilijat saivat ensimmäisen taiteilija-apurahansa keskimäärin 36 vuoden iässä (mediaani 36 vuotta) ja naistaiteilijat 37 vuoden iässä (mediaani 37 vuotta). Miestaiteilijoiden kohdalla hajonta oli naistaiteilijoita huomattavasti suurempaa eli lähes kaikki poikkeuksellisen nuorena tai vanhana ensimmäisen kerran taiteilija-apurahaa saaneet olivat miehiä. Erityisen suuri hajonta oli miespuolisten säveltaiteilijoiden kohdalla.

KUVIO 6. Vuosina 2002-2005 taiteilija-apurahaa saaneiden taiteilijoiden ikä heidän saadessa ensimmäisen taiteilija-apurahansa (n=1003)

KUVIO 7. Alle 30-vuotiaana ensimmäisen taiteilija-apurahansa saaneiden osuus vuosina 2002–2005 taiteilija-apurahaa saaneista taiteilijoista sukupuolen ja taiteenalan mukaan

VALTION TAITEILIJAPURAHAA VUOSINA 2002–2005 SAANEIDEN TAITEILIJOIDEN VERTAILUA KOKO TAITEILIJAKUNTAAN

Kaija Rensujeff on tutkimuksessaan selvittänyt suomalaisen taiteilijakunnan rakennetta vuonna 2000⁵³. Kun vuosina 2002–2005 valtion taiteilija-apurahaa saaneita taiteilijoita vertaa suomalaiseen taiteilijakuntaan yleensä huomaa valtion taiteilija-apurahan saajien olevan keskimäärin hieman nuorempia kuin taiteilijakunta yleensä ja asuvan huomattavasti useammin pääkaupunkiseudulla. Kun Rensujeffin tutkimuksen mukaan suomalaisesta taiteilijakunnasta 49 % asuu pääkaupunkiseudulla, niin valtion taiteilija-apurahan saajista peräti 61 % asui pääkaupunkiseudulla. Ikäjakauman eroja selittää muun muassa se, että taiteilija-apurahoja ei pääsääntöisesti myönnetä eläkeiässä oleville taiteilijoille, joita on joillakin taiteenaloilla taiteilijakunnassa runsaasti. Sukupuoli- ja kielijakaumaltaan taiteilija-apurahan saajat vastaavat taiteilijakuntaa yleensä. (Taulukko 7)

⁵³ ks. Rensujeff 2003, 20. Seuraavan taiteenaloittaisen vertailun alan koko taiteilijakuntaa koskevat tiedot perustuvat tähän Rensujeffin tutkimukseen.

TAULUKKO 7. Naisten, suomenkielisten ja pääkaupunkiseudulla asuvien suhteellinen osuus ja keski-ikä koko taiteilijakunnasta ja valtion taiteilija-apurahaa vuosina 2002–2005 saaneista taiteenaloittain⁵⁴.

	Naisia (%)		Suomenkielisiä (%)		Pääkaupunkiseudulla asuvia (%)		Keski-ikä (vuotta)	
	Apurahan saajat	Taiteilija kunta	Apurahan saajat	Taiteilija kunta	Apurahan saajat	Taiteilija kunta	Apurahan saajat	Taiteilija kunta
Elokuvataide	35 %	36 %	98 %	93 %	75 %	78 %	41 v	40 v
Kirjallisuus	48 %	53 %	84 %	85 %	53 %	47 %	43 v	56 v
Kuvataide	47 %	60 %	93 %	91 %	56 %	43 %	41 v	46 v
Näyttämötaide	52 %	49 %	93 %	86 %	62 %	47 %	39 v	47 v
Rakennustaide	39 %	26 %	95 %	93 %	78 %	49 %	41 v	48 v
Säveltaide	22 %	20 %	90 %	95 %	59 %	41 %	38 v	44 v
Taideteollisuus	66 %	64 %	97 %	93 %	61 %	58 %	41 v	46 v
Tanssitaide	65 %	88 %	98 %	95 %	76 %	57 %	35 v	36 v
Valokuvataide	37 %	49 %	93 %	83 %	70 %	39 %	40 v	46 v
Kaikki alat	44 %	44 %	91 %	91 %	61 %	49 %	41 v	46 v

Taiteenaloittainen vertailu valtion taiteilija-apurahaa vuosina 2002–2005 saaneiden taiteilijoiden ja koko taiteilijakunnan välillä osoittaa, että joillakin taiteenaloilla valtion taiteilija-apurahaa saavat taiteilijat poikkeavat huomattavasti alan taiteilijakunnasta yleensä. Eniten alansa taiteilijakunnasta yleensä poikkeavat valokuvataiteen, rakennustaiteen ja näyttämötaiteen alojen valtion taiteilija-apurahan saajat. Vähiten alansa taiteilijakunnasta yleensä poikkeavat elokuvataiteen taiteilija-apurahan saajat, jotka edustavat ikä-, sukupuoli-, kieli-, ja asuinaluejakaumaltaan erittäin täsmällisesti alansa koko taiteilijakuntaa.

Kirjallisuuden alan valtion taiteilija-apurahaa saavat taiteilijat edustavat alan taiteilijakuntaa muutoin erittäin täsmällisesti lukuunottamatta sitä, että alan taiteilija-apurahan saajien keski-ikä (43 vuotta) on huomattavasti koko kirjailijakunnan keski-ikää (56 vuotta) alhaisempi. Vaikka kirjailijakunta kaiken kaikkiaan on keskimäärin muuta taiteilijakuntaa vanhempaa, eivät valtion taiteilija-apurahaa saavat kirjailijat ole kuitenkaan muita valtion taiteilija-apurahan saajia (keski-ikä 40 vuotta) vanhempia. Tätä selittänee se, että valtion taiteilija-apurahoja ei pääsääntöisesti jaeta eläkeiässä oleville taiteilijoille, joita on kirjailijakunnassa runsaasti.⁵⁵

Säveltaiteen alan valtion taiteilija-apurahaa saavien taiteilijoiden sukupuoli- ja kielijakauma vastaa koko säveltaiteen taiteilijakunnan sukupuoli- ja kielija-

⁵⁴ Taulukossa ei ole arvostelijoita eikä sirkus- ja estraditaiteilijoita ryhmien pienen koon johdosta. Koko taiteilijakuntaa koskevat tiedot perustuvat Rensujeffin tutkimukseen (ks. Rensujeff 2003, 20 ja 69-82). Rensujeffin tutkimuksessa taiteilijat on jaettu taiteenaloittain heidän ilmoittamansa taiteilija-ammatin perusteella. Vuosina 2002-2005 apurahaa saaneet on jaettu taiteenaloittain heille myönnetyn apurahan ilmaiseman taiteenalan perusteella.

⁵⁵ Koko kirjailijakunnan osalta ks. Rensujeff 2003, 20 ja 70-71.

kaumaa. Valtion taiteilija-apurahaa saavat säveltaiteilijat asuvat kuitenkin muuta säveltaiteilijakuntaa yleisemmin pääkaupunkiseudulla. Valtion taiteilija-apurahaa saavista säveltaiteilijoista 59 % asuu pääkaupunkiseudulla, kun koko säveltaiteilijakunnasta pääkaupunkiseudulla asuu 41 %. Valtion taiteilija-apurahaa saavat säveltaiteilijat ovat myös nuorempia kuin säveltaiteilijakunta keskimäärin. Valtion taiteilija-apurahaa saaneiden säveltaiteilijoiden keski-ikä on 38 vuotta, kun koko säveltaiteilijakunnan keski-ikä on 44 vuotta.⁵⁶

Tanssitaiteen alan valtion taiteilija-apurahaa saavien taiteilijoiden kieli- ja ikäkauma vastaa koko tanssitaiteilijakunnan kieli- ja ikäjakautumia. Sen sijaan valtion taiteilija-apurahaa saavien tanssitaiteilijoiden sukupuolijakauma poikkeaa erittäin merkittävästi koko tanssitaiteilijakunnan sukupuolijakaumasta, sillä koko tanssitaiteilijakunnasta 88 % on naisia, mutta valtion taiteilija-apurahaa saavista tanssitaiteilijoista naisia on vain 65 %. Valtion taiteilija-apurahaa saavat tanssitaiteilijat asuvat myös muuta tanssitaiteilijakuntaa useammin pääkaupunkiseudulla. Valtion taiteilija-apurahaa saaneista tanssitaiteilijoista 76 % asui pääkaupunkiseudulla, kun koko tanssitaiteilijakunnasta pääkaupunkiseudulla asui 57 %.⁵⁷

Kuvataiteen alan valtion taiteilija-apurahaa saavien taiteilijoiden kieli- ja ikäkauma vastaa koko kuvataiteilijakunnan kieli- ja ikäjakautumia. Sen sijaan valtion taiteilija-apurahaa saavien kuvataiteilijoiden sukupuolijakauma poikkeaa koko kuvataiteilijakunnan sukupuolijakaumasta. Kun koko kuvataiteilijakunnasta 60 % on naisia, niin valtion taiteilija-apurahaa saavista kuvataiteilijoista naisia on 47 %. Valtion taiteilija-apurahaa saavat kuvataiteilijat asuvat myös muita kuvataiteilijoita useammin pääkaupunkiseudulla. Kun koko kuvataiteilijakunnasta 43 % asuu pääkaupunkiseudulla, niin valtion taiteilija-apurahaa saavista kuvataiteilijoista 56 % asuu pääkaupunkiseudulla.⁵⁸

Rakennustaiteen alan valtion taiteilija-apurahan saajien kielijakauma vastaa koko rakennustaiteilijakunnan kielijakaumaa. Verrattuna koko rakennustaiteilijakuntaan valtion taiteilija-apurahan saajat asuvat huomattavasti useammin pääkaupunkiseudulla ja ovat nuorempia. Rakennustaiteen alan valtion taiteilija-apurahan saajista 78 % asuu pääkaupunkiseudulla, kun koko rakennustaiteilijakunnasta vain 49 %

⁵⁶ Koko säveltaiteilijakunnan osalta ks. Rensujeff 2003, 20 ja 76-77.

⁵⁷ Koko tanssitaiteilijakunnan osalta ks. Rensujeff 2003, 20 ja 79-80.

⁵⁸ Koko kuvataiteilijakunnan osalta ks. Rensujeff 2003, 20 ja 72-73.

asuu pääkaupunkiseudulla. Rakennustaiteen alan valtion taiteilija-apurahan saajien keski-ikä on 41 vuotta, kun koko rakennustaiteilijakunnan keski-ikä on 48 vuotta. Myös naisten osuus valtion taiteilija-apurahan saaneista (39 %) on naisten osuutta koko rakennustaiteilijakunnassa (26 %) suurempi.⁵⁹

Näyttämötaiteen alan valtion taiteilija-apurahan saajien sukupuolijakauma vastaa koko näyttämötaiteilijakunnan sukupuolijakaumaa. Verrattuna koko näyttämötaiteilijakuntaan valtion taiteilija-apurahan saajat asuvat huomattavasti useammin pääkaupunkiseudulla, ovat suomenkielisiä ja nuorempia. Kun koko näyttämötaiteilijakunnasta 47 % asuu pääkaupunkiseudulla, niin valtion taiteilija-apurahan saajista 62 % asuu pääkaupunkiseudulla. Kun koko näyttämötaiteilijakunnasta 14 % on muita kuin suomenkielisiä (lähinnä ruotsinkielisiä), niin valtion taiteilija-apurahan saajista 7 % on muita kuin suomenkielisiä. Koko näyttämötaiteilijakunnan keski-ikä on 47 vuotta, mutta valtion taiteilija-apurahan saajien keski-ikä on 39 vuotta.⁶⁰

Kaikkein eniten alansa taiteilijakunnasta yleensä poikkeavat valokuvataiteen taiteilija-apurahan saajat. Kun koko valokuvataiteilijakunnasta vain 39 % asuu pääkaupunkiseudulla, niin valtion taiteilija-apurahan saajista pääkaupunkiseudulla asuu 70 %. Kun koko valokuvataiteilijakunnasta 17 % on muita kuin suomenkielisiä, niin valtion taiteilija-apurahan saajista heitä on vain 7 %. Kun koko valokuvataiteilijakunnan keski-ikä on 46 vuotta, niin taiteilija-apurahan saajien keski-ikä on 40 vuotta. Kun koko valokuvataiteilijakunnasta 49 % on naisia, niin valtion taiteilija-apurahan saajista naisia on 37 %. Näiden erojen taustalla on ennen kaikkea tutkimusjoukkojen välinen ero. Rensujeffin tutkimuksen koko taiteilijakuntaa koskava tutkimusjoukko on koottu ennen kaikkea alan ammattijärjestöjen jäsenyyden perusteella. Tällöin valokuvataiteilijakuntaan on luettu huomattavissa määrin sellaisia Suomen Valokuvaajain Liiton ja Suomen Mainosvalokuvaajat ry:n jäseniä, jotka eivät ole potentiaalisia valtion taiteilija-apurahan hakijoita.⁶¹

⁵⁹ Koko rakennustaiteilijakunnan osalta ks. Rensujeff 2003, 20 ja 75-76.

⁶⁰ Koko näyttämötaiteilijakunnan osalta ks. Rensujeff 2003, 20 ja 74-75.

⁶¹ Koko valokuvataiteilijakunnan osalta ks. Rensujeff 2003, 20 ja 80-82.

TAITEILIJAPURAHAN SAAJIEN ARVIO APURAHOJEN VAIKUTTAVUUDESTA JA APURAHAJÄRJESTELMÄSTÄ

AINEISTO

Selvitys taiteilija-apurahan saajien kokemasta apurahojen vaikuttavuudesta ja apurahajärjestelmän toimivuudesta perustuu vuosina 2002–2005 taiteilija-apuraha Taiteen keskustoimikunnalta tai valtion taidetoimikunnilta saaneiden taiteilijoiden apurahan käytöstä ja sen tarkoituksenmukaisuudesta täyttämään kyselylomakkeeseen (liite 1). Apurahan saaja on ollut velvollinen palauttamaan lomakkeen apurahakauden päättymisen jälkeen apurahan myöntäneelle taidetoimikunnalle selvityksenä apurahan käytöstä. Kyselylomake otettiin käyttöön vuonna 2002 ja se jaetaan apurahaselostuslomakkeen liitteenä kaikille taiteilija-apuraha saaneille. Koska lomake palautetaan vasta apurahakauden päätyttyä, on aineistossa mukana lähinnä lyhyitä (0,5- ja 1-vuotisia) apurahoja. Yli 1-vuotisen apurahan saajat ovatkin aineistossa aliedustettuna, eikä aineistossa ole vielä lainkaan 5-vuotisen apurahan saajia. Aineiston lomakkeiden lukumäärä on 584, mikä vastaa 93 %:a lähetetyistä 672 lomakkeesta.

Aineistoon kuuluvien taiteilijoiden määrä on hieman pienempi (563 taiteilijaa), koska viisitoista taiteilijaa oli saanut selvityksen aikarajauksen sisällä useampia taiteilija-apurahoja ja näin ollen vastannut useita kertoja. Aineistossa on 56 % niistä 1003 taiteilijasta, jotka ovat saaneet taiteilija-apuraha vuosina 2002–2005. Koska osa taiteilija-apurahoista myönnetään viideksi vuodeksi, voi lomakeaineisto kattaa nykyisellä raportointitavalla kaikki tietynä vuonna taiteilija-apuraha nauttineet teoreettisesti ensimmäisen kerran vuonna 2013, jolloin on käytössä kaikkia vuonna 2006 taiteilija-apuraha nauttineita koskeva lomakeaineisto.

Tutkimuskäyttöön tarkoitettu kyselylomake on lähetetty taiteilija-apurahan käyttöä koskevan selvityslomakkeen liitteenä. Tästä johtuen lomake on lyhyt ja vastaajat ovat palauttaneet sen omalla nimellään. On mahdollista, että kynnyksen esimerkiksi apurahan myöntömenettelyyn kohdistuvan kritiikin esittämiseen on muodostunut korkeammaksi kuin se olisi ollut anonyymisti vastatessa.

TAULUKKO 8. Kyselyyn vastanneet sekä kyselyn kohteena oleva perusjoukko sukupuolen, kielen, syntymävuoden, asuinpaikan, taiteenalan ja apurahan keston mukaan

	Taiteilija-apurahaa vuosina 2002–2005 saaneita henkilöitä (n=1003)	Aineistossa henkilöitä eli lomakekyselyn tutkimus- joukko (n=563)	Aineistossa lomakkeita (n=584)
Sukupuoli			
Miehet	564 (56 %)	301 (53 %)	311 (61 %)
Naiset	439 (44 %)	262 (47 %)	273 (39 %)
Kieli			
Suomi	915 (91 %)	511 (91 %)	530 (91 %)
Ruotsi	70 (7 %)	42 (7 %)	43 (7 %)
Muu	18 (2 %)	10 (2 %)	11 (2 %)
Syntymävuosi			
1949 tai aiemmin	141 (14 %)	56 (10 %)	58 (10 %)
1950–1959	320 (32 %)	139 (24 %)	144 (25 %)
1960–1969	404 (40 %)	252 (45 %)	263 (45 %)
1970 tai myöhemmin	138 (14 %)	116 (21 %)	119 (20 %)
Asuinpaikka			
Pääkaupunkiseutu	609 (61 %)	344 (61 %)	357 (61 %)
Muu	394 (39 %)	219 (39 %)	227 (39 %)
Taiteenala			
Arvostelijat	29 (3 %)	18 (3 %)	18 (3 %)
Elokuvataide	60 (6 %)	29 (5 %)	29 (5 %)
Kirjallisuus	199 (20 %)	107 (19 %)	122 (21 %)
Kuvataide	225 (22 %)	82 (15 %)	83 (14 %)
Näyttämötaide	120 (12 %)	102 (18 %)	103 (18 %)
Rakennustaide	41 (4 %)	26 (4 %)	26 (4 %)
Sirkus- ja estraditaide	6 (1 %)	5 (1 %)	5 (1 %)
Säveltaide	174 (17 %)	109 (19 %)	110 (19 %)
Taideteollisuus	61 (6 %)	30 (5 %)	30 (5 %)
Tanssitaide	55 (5 %)	36 (6 %)	38 (7 %)
Valokuvaustaide	43 (4 %)	19 (3 %)	20 (3 %)
Apurahan kesto⁶²			
0,5 vuotta	169 (15 %)	144 (25 %)	146 (25 %)
1-vuosi	366 (33 %)	334 (59 %)	344 (59 %)
1,5 vuotta	17 (2 %)	14 (2 %)	14 (2 %)
2 vuotta	31 (3 %)	14 (2 %)	14 (2 %)
2,5 vuotta	4 (0 %)	1 (0 %)	1 (0 %)
3 vuotta	228 (20 %)	65 (12 %)	65 (12 %)
4 vuotta	1 (0 %)	0 (0 %)	0 (0 %)
5 vuotta	298 (27 %)	0 (0 %)	0 (0 %)

⁶² Apurahojen pituus on pääsääntöisesti 0,5-vuotta, 1-vuosi, 1,5-vuotta, 2-vuotta ja 3-vuotta. Poikkeuksellisesti on myönnetty myös muun pituisia apurahoja, jotka on taulukossa pyöristetty lähimpään puoleen vuoteen. Yksi henkilö on voinut saada useampia erimittaisia apurahoja. Tällöin hänet on mainittu kaikkien niiden luokkien kohdalla, joihin kuuluvia apurahoja hän on saanut.

Vastanneista taiteilijoista 53 % oli miehiä ja 47 % naisia. Liki puolet taiteilijoista oli syntynyt 1960-luvulla. Nuorin taiteilija oli syntynyt vuonna 1982 ja vanhin vuonna 1936. Reilusti yli puolet vastanneista taiteilijoista asui pääkaupunkiseudulla. Taiteenaloista eniten selvityksiä oli kirjallisuuden alalla, jota edusti 21 % selvityksistä. Muita suuria taiteenaloja aineistossa oli näyttämötaide (18 %), säveltaide (19 %) sekä kuvataide (14 %). Aineistoon kuuluvista apurahoista oli 25 % puolivuotisia, 59 % yksivuotisia ja 16 % pidempiä kuin yksivuotisia taiteilija-apurahoja.

Kyselyn palautusprosentin ollessa 93 % kyselyaineisto edustaa täysin kyselyn kohteena ollutta tutkimusjoukkoa. Taulukossa 8 vertaillaan tutkimusjoukkoa vuosina 2002-2005 apurahalla olleisiin taiteilijoihin eli siihen perusjoukkoon, joka on ollut tämän selvityksen edellisen osan tutkimiskohteena. Tässä selvityksessä vastauksia tarkastellaan ennen kaikkea taiteenalakohtaisesti. Sukupuolta ja ikää käytetään tarkasteluperusteena niissä tilanteissa, joissa niillä on taiteenalaa voimakkaampi selittävä vaikutus. Taiteenalakohtaisen tarkastelun luotettavuutta heikentää suurista taiteenaloista kuvataiteen ja kirjallisuuden kohdalla se, että suhteessa perusjoukkoon aineistosta puuttuvat viisivuotiset taiteilija-apurahat ja kolmivuotisista taiteilija-apurahoista ovat mukana vain vuosina 2002 ja 2003 myönnettyt. Näillä taiteenaloilla kolme- ja viisivuotisia apurahoja myönnetään suhteellisen runsaasti. Pienten taiteenalojen kohdalla taiteenalakohtaisen tarkastelun luotettavuutta heikentää aineistoon kuuluvien vastausten vähäinen määrä. Arvostelijoita, sirkus- ja estraditaiteilijoita, taideteollisuutta ja valokuvataiteilijoita edustavia vastaajia on aineistossa kaksikymmentä tai vähemmän.

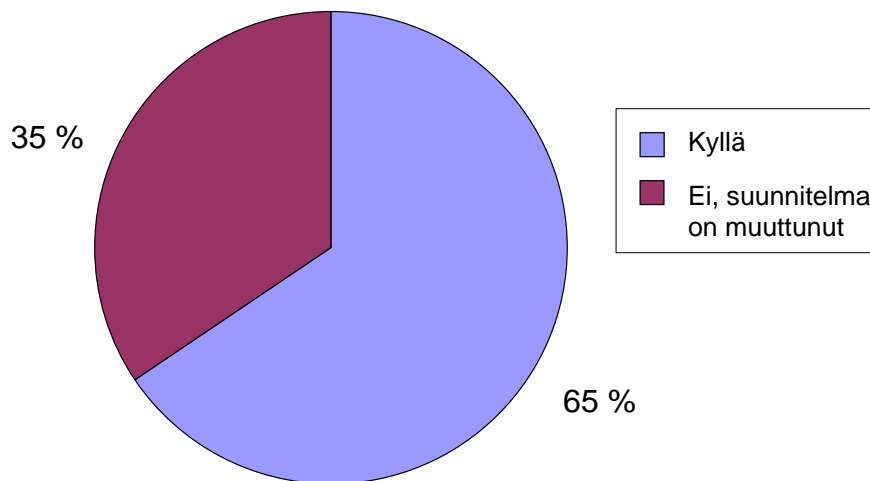
APURAHALLA TEHDYN TAITEELLISEN TYÖN JA HAKEMUKSESSA ESITETYN TYÖSUUNNITELMAN VASTAAVUUS

Taiteilija-apurahan hakijan on apurahahakemuksensa yhteydessä esitettävä työsuunnitelma tai muu vastaava selvitys apurahan suunnitellusta käytöstä ja aikataulusta. Kyselylomakkeen ensimmäisenä kysymyksenä kysyttiin: ”Mitä taiteellista työtä teitte saamallanne apurahalla?”. Tämän jälkeen kysyttiin ”Vastasiko yllämainittu apurahahakemuksessa esittämääne työsuunnitelmaa?”. Kaksi kolmannesta vastaajista kertoi apurahahakemuksessaan esittämänsä työsuunnitelman pysyneen ennallaan, kun taas kolmasosa raportoi erinäisistä muutoksista suunni-

telmaan. Useat vastaajat olivat vastanneet suunnitelman sekä pysyneen ennallaan että muuttuneen. Koska he olivat kuitenkin poikkeuksetta kuvailleet samalla suunnitelman muutoksia, on heidät sisällytetty muutoksista raportoineeseen reiluun kolmasosaan.

Muita useammin muutoksista raportoivat näyttämötaiteen (56 % raportoi muutoksista), elokuvataiteen (45 % raportoi muutoksista) ja tanssitaiteen (41 % raportoi muutoksista) edustajat. Näille taiteenaloille on tyypillisistä ryhmässä tapahtuva taiteellinen työskentely. Naiset raportoivat muutoksia hieman miehiä useammin. Naisista 40 % ja miehistä 32 % raportoi jonkinlaisesta muutoksesta. Pitkälti tämä johtune siitä, että runsaasti muutoksia raportoineiden taiteenalojen edustajien joukossa on suurempi suhteellinen osuus naisia kuin vähän muutoksia raportoineiden taiteenalojen edustajien joukossa. Muutoksista raportoinnilla oli myös yhteys apurahan aiheuttaminen käytännön ongelmien raportointiin. Ongelmista raportoiminen oli yleisempää niiden joukossa, jotka olivat raportoineet työsuunnitelmansa muutoksista, kuin niiden joukossa, jotka eivät olleet raportoineet työsuunnitelmansa muutoksista.

KUVIO 8. Vastaajien arvio siitä toteutuiko apurahahakemuksessa esitetty työsuunnitelma (n=582)

Osa vastaajista raportoi taiteellisesta työstään hyvin yksityiskohtaisesti. Osan raportointi oli hyvin yleisellä tasolla. Yleisesti ottaen mitä yksityiskohtaisemmin vastaaja raportoi taiteellisesta työstään sitä todennäköisemmin hän vastasi myös

työsuunnitelmansa muuttuneen. Onkin otaksuttavaa, että vastaukset eivät pelkäätkään kerro työsuunnitelman ja taiteellisen työn todellisesta vastaavuudesta vaan myös vastaajien erilaisesta suhtautumisesta raportointivelvollisuuteensa, raportoinnin tarkkuuteen sekä työsuunnitelmaan ylipäänsä.

Vastaajat raportoivat niin määrällisiä kuin laadullisia muutoksia. Osa vastaajista oli tehnyt enemmän taidetta kuin oli suunnitellut. Osa vastaajista oli tehnyt vähemmän taidetta kuin oli suunnitellut, ja osa oli tehnyt erityyppistä taidetta kuin oli suunnitellut. Hyvin usein muutoksien katsottiin johtuvat taiteellisen työskentelyn toimintaympäristössä tapahtuneista muutoksista. Muita usein mainittuja syitä muutoksille olivat muun muassa lapsen saaminen ja siihen liittyvät äitiys- ja isyyslomat, sairaus sekä apurahan tuoman vapauden tarjoama mahdollisuus kokeilla uusia tai taloudellisesti normaalisti kannattamattomia työmuotoja. Valtaosa vastaajista vaikuttaa kokeneen työsuunnitelman muuttumisen pikemminkin myönteiseksi kuin kielteiseksi asiaksi. Koska taiteilija-apurahan tarkoituksena on mahdollistaa taiteilijan taiteellinen työskentely ylipäänsä, eikä mahdollistaa kohdeapurahojen tapaan vain tietyn yksittäisen nimenomaisen produktion toteutumista, ei työsuunnitelman muuttumista voine pääsääntöisesti pitää apurahajärjestelmänkään kannalta kielteisenä asiana.

Vastaajat selostivat suunnitelman muutoksia ja niiden syitä esimerkiksi seuraavilla tavoilla⁶³:

"Olen tehnyt enemmän töitä kuin luulin mahdolliseksi (koska sain lapsen). Lapsi on ollut usein hoitajalla, jotta olen saanut kirjoittaa." (nainen, kirjallisuus)

"Olimme ajatelleet kokeilla käsikirjoituksen sovittamista kuunnelmaksi mutta työ keskittyi enemmän itse käsikirjoittamiseen ja käsikirjoituksen rakenteen hiomiseen. Sain käsikirjoituksen siihen vaiheeseen että tuotantoyhtiö voisi lähteä kehittämään hanketta eteenpäin. - [Käsikirjoitusprosessi on hidas ja tarinan rakenteen muokkaamisessa kannattaa käyttää ulkomaisia dramaturgeja jotta elokuva menestyisi myös kansainvälisesti." (nainen, elokuvataide)

"Suunnitelluista neljästä produktiosta toteutui kolme. Suunnitelman neljäs produktio, [A] jäi toteuttamatta ensinnäkin siksi että [B-produktio] siirtyi syksyyn, jolloin [A] piti alun perin tehdä. Lisäksi [N.N.] ohjasi samaan aikaan [teatteri X:lle näytelmää C], eikä tuntunut hyvältä ajatukselta tehdä kahta niin samankaltaista juttua samassa teatterissa." (mies, näyttämötaide)

⁶³ Vastauksista on poistettu sellaiset tiedot, joiden perusteella vastaajan voisi tunnistaa.

"Pieniä muutoksia johtuen inspiraation suunnasta ja taiteilijakump paneista." (mies, taideteollisuus)

"Suunnittelin [elokuvan lavastuksen], mutta koska elokuvaa ei kuvattukaan, se jäi suunnitteluvaiheeseen osaltani ainakin tällä erää. [Elokuva] ei saanutkaan rahoitusta elokuväsäätiöltä, joten sitä ei pystytty tekemään - -." (nainen, elokuvataide)

"En ole vielä perustanut yhdistystä, jonka puitteissa toimin. Muilta osin suunnitelma pätee. En ole myöskään vielä alkanut markkinoidaan edellisiä teoksiani festareille, sillä siihen tarvitsen tuottajan apua. - -" (nainen, tanssitaide)

"Näytelmä X jäi ajanpuutteen vuoksi tekemättä." (mies, näyttämötaide)

"Yksivuotiaan lapsen hoitaminen kotona vei aikaa taiteelliselta työltä." (mies, säveltaide)

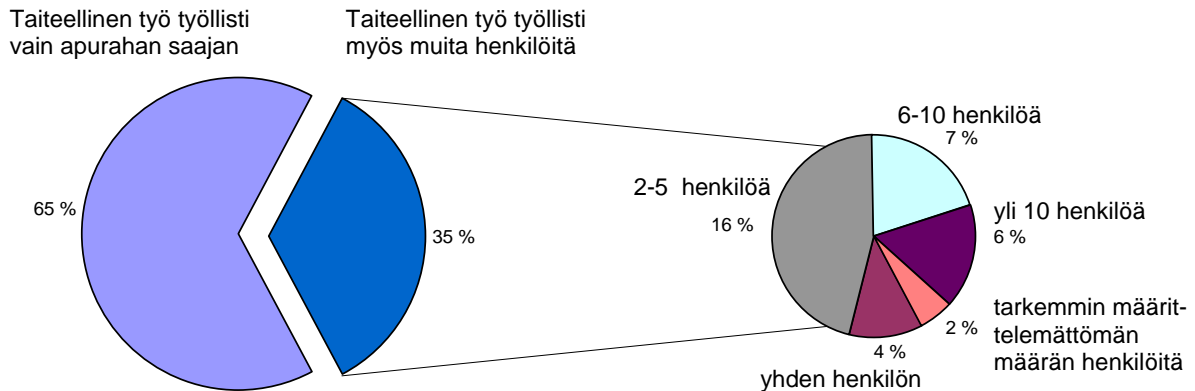
"Hakemusta kirjoittaessani en vielä tiennyt mahdollisuudesta mennä residenssiin [Euroopan ulkopuolelle. Siellä toteuttamastani] projektista tuli niin suuri, että se vei aikaa muilta projekteilta. Myös N.N.:n kanssa suunnittelemani projekti peruuntui viime hetkillä - - siihen, ettemme saaneet myöntäviä vastauksia projektin apurahahakemuksiin." (nainen, kuvataide)

"No, jotkut neljä vuotta sitten näköpiirissä olleista ja hakemuksessa mainituiksi tulleista hankkeista kariutuivat ja/tai korvautuivat muilla. Ihmisen mielenkiinnon kohteet muuttuvat ja työkumppanit vaihtuvat neljässä vuodessa." (mies, elokuvataide)

APURAHAN TYÖLLISTÄVÄ VAIKUTUS

Valtion taiteilija-apurahaa ei myönnetä taiteilijaryhmälle tai tietyn produktion valmistamiseen. Se myönnetään yksittäiselle taiteilijalle tarkoituksena turvata tuon yksittäisen taiteilijan taiteellinen työskentely. Lomakkeessa kysyttiin ”Työllistikö apurahalla toteuttamanne taiteellinen työ välittömästi muita kuin itsenne?” Vastanneista 65 % prosenttia ilmoitti, ettei apurahalla toteutettu taiteellinen työ työllistänyt välittömästi muita kuin vastaajan itsensä. 35 % prosenttia taas ilmoitti, että myös muita henkilöitä työllistyi apurahalla toteutetun taiteellisen työn seurauksena.

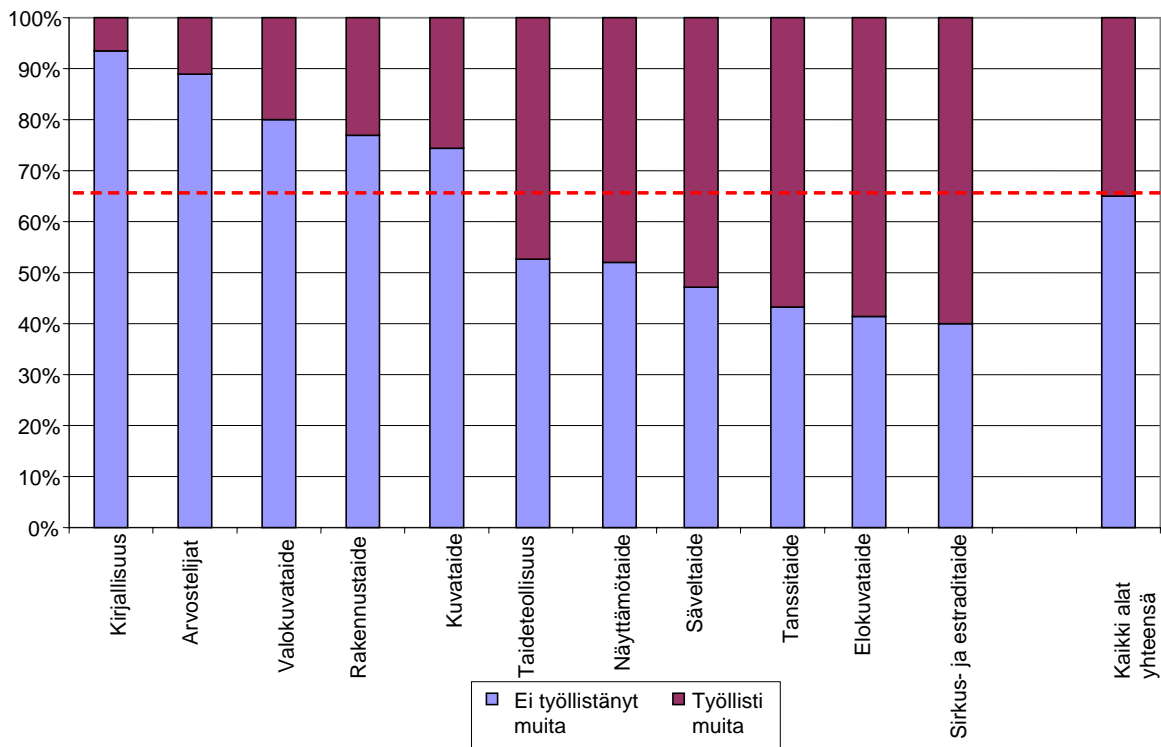
KUVIO 9. Vastaajien arvio siitä montako henkilöä apurahalla toteutettu taiteellinen työ työllisti (n=573)

Yksi viidesosa vastaajista ilmoitti, että apurahalla toteutettu taiteellinen työ oli työllistänyt heidän itsensä lisäksi 1-5 henkilöä. Vastaajista 13 % ilmoitti apurahalla toteutetun taiteellisen työn työllistäneen yli 5 henkilöä. Vastaajista 2 % ilmoitti apurahalla toteutetun taiteellisen työn työllistäneen muita kuin itsensä kuitenkaan antamatta tarkkaa arviota työllistyneistä henkilöistä. He vastasivat taiteellisen työn työllistäneen esimerkiksi "useita" tai "äärettömän määrän" henkilöitä. (Kuvio 9)

On huomattava, että vastaukset tähän kysymykseen eivät olleet täysin vertailtavissa, koska jotkut vastaajista olivat ilmoittaneet muiden henkilöiden työllistyneen ainoastaan osaksi apurahakautta ja toiset taas totesivat muiden henkilöiden työllistyneen osa-aikaisesti. Eräät vastaajat huomauttivat lisäksi työllistymisen tapahtuneen palkatta. Myös käsite "välittömästi työllistyminen" on voitu ymmärtää usealla eri tavalla.

Tarkasteltaessa vastauksia taiteenaloittain huomaa muita henkilöitä työllistävän vaikutuksen kohdistuvan, kuten odottaa saattoi, ennen muuta ryhmässä toimimiseen perustuvia taiteita edustaviin vastaajiin. Yli puolet säveltaiteen, tanssitaiteen, elokuvataiteen sekä sirkus- ja estraditaiteen vastaajista oli työllistänyt apurahalla toteuttamallaan taiteellisella työllä myös muita henkilöitä, kun taas kirjailijoiden ja arvostelijoiden kohdalla vastaava suhdeluku oli noin 10 prosenttia. (Kuvio 10)

KUVIO 10. Taiteenaloittain eritelty vastaajien arvio apurahalla toteutetun taiteellisen työn työllistävyydestä

Kun esittäviä taiteita edustavien henkilöiden (etenkin tanssi-, sävel- ja näyttämötaiteilijoiden) työselostuksia lukee yhdessä heidän taiteellisen toiminnan rahoitusta ja taiteellisen toiminnan työllistävyyttä koskevien vastaustensa kanssa, näyttäisi joukkoon kuuluvan joitakin sellaisia taiteilijoita, jotka rahoittavat henkilökohtaisella taiteilija-apurahallaan yleisemmin tietyn Produktion tai taiteilijaryhmän kuluja, eivät niinkään yksinomaan omaa henkilökohtaista taiteellista työskentelyään. Ilmiön voinee liittää rahoituslakien piiriin kuuluvan taidelaitoskentän ulkopuolella taiteen vapaalla kentällä toimivien ryhmien rahoitusrakenteen ongelmiin, joka vaikuttaa johtavan henkilökohtaisten työskentelyapurahojen käyttöön produktioapurahatyypillisesti. Muutama tähän joukkoon luettavista vastaajista ehdotti apurahajärjestelmän kehittämistä koskeudessa vastauksessaan apurahajärjestelmän kehittämistä niin, että luotaisiin erityyppisiä ryhmäapurahoja kiinteiden taiteilijaryhmien taiteelliseen toimintaan⁶⁴.

⁶⁴ Sinällään tällaisia apurahamuotoja on jo olemassa. Niihin voidaan lukea muun muassa kohdeapurahat, tuki lyhytaikaisiin ammattiteatterituotantoihin, rahoituslain ulkopuolisten orkesterien, teattereiden ja tanssiteattereiden tuki, media-, sirkus- ja monitaidetuki sekä tanssiproduktioiden tuki.

Näyttämötaiteen osalta ilmiötä on käsitelty alan vapaan kentän vuonna 2002 laatimassa For free -selvityksessä, jonka tapausesimerkeissä on produktion tuottoihin sisällytetty näyttämötaiteilijoiden henkilökohtaiset valtion taiteilija-apurahat ja muut työskentelyapurahat.⁶⁵ Näyttämötaiteen vapaan kentän rahoitusmallin uudistamista on käsitelty laajasti tuossa selvityksessä ja selvitysmies Hannu Hakalan vuonna 2002 Opetusministeriölle laatimassa selvityksessä, jonka eräänlaisena vastareaktiona For free -selvitys syntyi.

TAITEELLISEN TYÖSKENTELYN ALKUPERÄINEN RAHOITUSSUUNNITELMA

Valtion taiteilija-apurahan suuruus on vakio. Se ei siis ota huomioon hakijoiden työsuunnitelmien erilaisuutta ja erityyppisestä taiteellisesta työskentelystä aiheutuvia erilaisia menoja, eikä liioin taiteilijoille työskentelyn tuloksena syntyneen taiteen esittämisestä tai myynnistä koituvia tuloja (tekijänoikeuskorvauksia, teosmyyntituloja ym.).

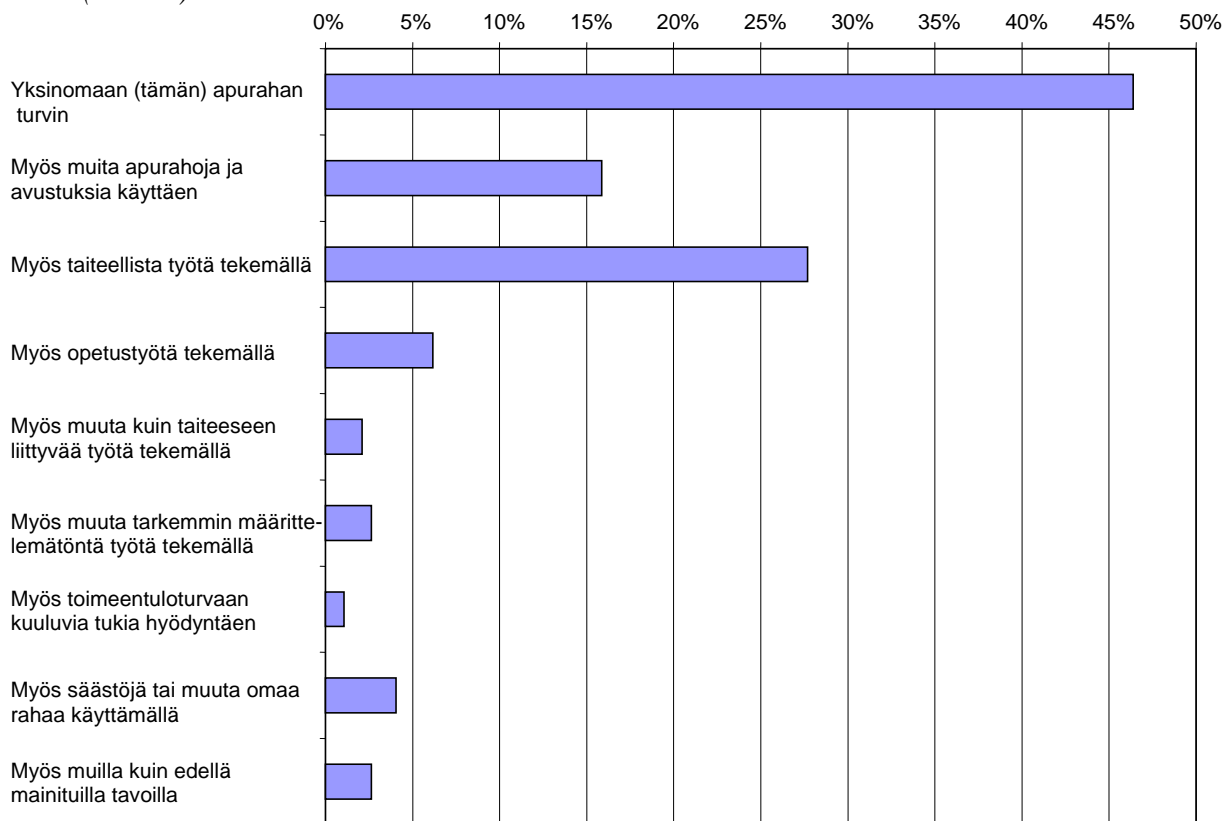
Osalla taiteenaloista taiteelliseen työskentelyyn liittyy niin suuria menoja, että voinee olettaa valtion taiteilija-apuraha saavienkin taiteilijoiden etsivän myös muita tulonlähteitä taiteellisen toimintansa ja elinkustannustensa rahoittamiseen. Rensujeffin tutkimuksen mukaan valokuvataiteilijat käyttävät vuodessa taiteelliseen työhön liittyviin menoihin noin 7800 euroa (mediaani), mikä vastaa 53 %:a valtion yksivuotisen taiteilija-apurahan suuruudesta. Samaten kuvataiteilijat käyttävät vuodessa taiteelliseen työhön liittyviin menoihin noin 4500 euroa (mediaani), mikä vastaa 31 %:a valtion yksivuotisen taiteilija-apurahan suuruudesta.⁶⁶ Osalla taiteenaloista taiteellinen työskentely tapahtuu ryhmässä ja liittyy sellaiseen toimintaan, johon haetaan produktioapurahoja tai jossa osan taiteellisen toiminnan tuotantokustannuksista kantaa taidelaitos tai muu julkisesti rahoitettu yhteisö. Se mieltääkö taiteilija näitä tuotantokustannuksia oman taiteellisen työskentelynsä kustannuksiksi, riippunee taiteilijan suhteesta tuohon taidelaitokseen tai yhteisöön eli muun muassa siitä, onko kyse vierailusta vai sellaisesta yhteisöstä, jonka jäsen taiteilija on.

⁶⁵ Ks. Kokkonen, Loppi, Karjalainen 2002.

⁶⁶ Rensujeff 2003, 67.

Lomakkeessa tiedusteltiin: ”Miten taiteellisen työnne rahoitus oli alun perin suunniteltu kyseiselle ajanjaksolle?” Vastausvaihtoehtoja annettiin kaksi: ”yksinomaan tämän apurahan turvin”⁶⁷ tai ”myös muuta rahoitusta käyttäen, mitä?” Hieman alle puolet vastaajista ilmoitti, että heidän taiteellisen työn rahoitus oli alun perin suunniteltu yksinomaan (tämän) apurahan turvin. Hieman yli puolet raportoi myös muunlaisesta suunnitellusta rahoituksesta. Yleisin mainittu muu rahoitus oli taiteellisesta työstä saatavat tulot, jonka mainitsi 157 henkilöä (28 % vastaajista). Toiseksi yleisin mainittu muu rahoitus oli muut apurahat ja avustukset, jonka mainitsi 90 henkilöä (16 % vastaajista)⁶⁸. (Kuvio 11)

KUVIO 11. Miten vastaajat olivat alun perin suunnitelleet rahoittavansa taiteellisen työskentelynsä sillä ajanjaksolla, jolle he saivat taiteilija-apurahaa⁶⁹ (n=563)

⁶⁷ Lomaketta on muutettu vuonna 2004. Aiemmin siinä luki ”yksinomaan apurahan turvin”. Noin kolmannes aineistoon kuuluvista vastaajista on vastannut nykyisen lomakkeen muotoilun mukaiseen kysymykseen ja noin kaksi kolmannesta aiemman lomakkeen muotoilun mukaiseen kysymykseen.

⁶⁸ On otaksuttavaa, että suurempikin määrä apurahan saajista on suunnitellut rahoittavansa taiteellista työskentelyään käyttäen taiteilija-apurahan lisäksi myös muita apurahoja ja avustuksia, koska huomattavasti useampi uuden muotoilun mukaisen lomakkeen, jossa siis käytetään täsmentävää ”tämän apurahan turvin” -ilmaisua, täyttäjät kuin vanhan muotoilun mukaisen lomakkeen täyttäjät on ilmoittanut suunnitelleensa taiteellisen työskentelyn rahoitukseksi myös muita apurahoja ja avustuksia.

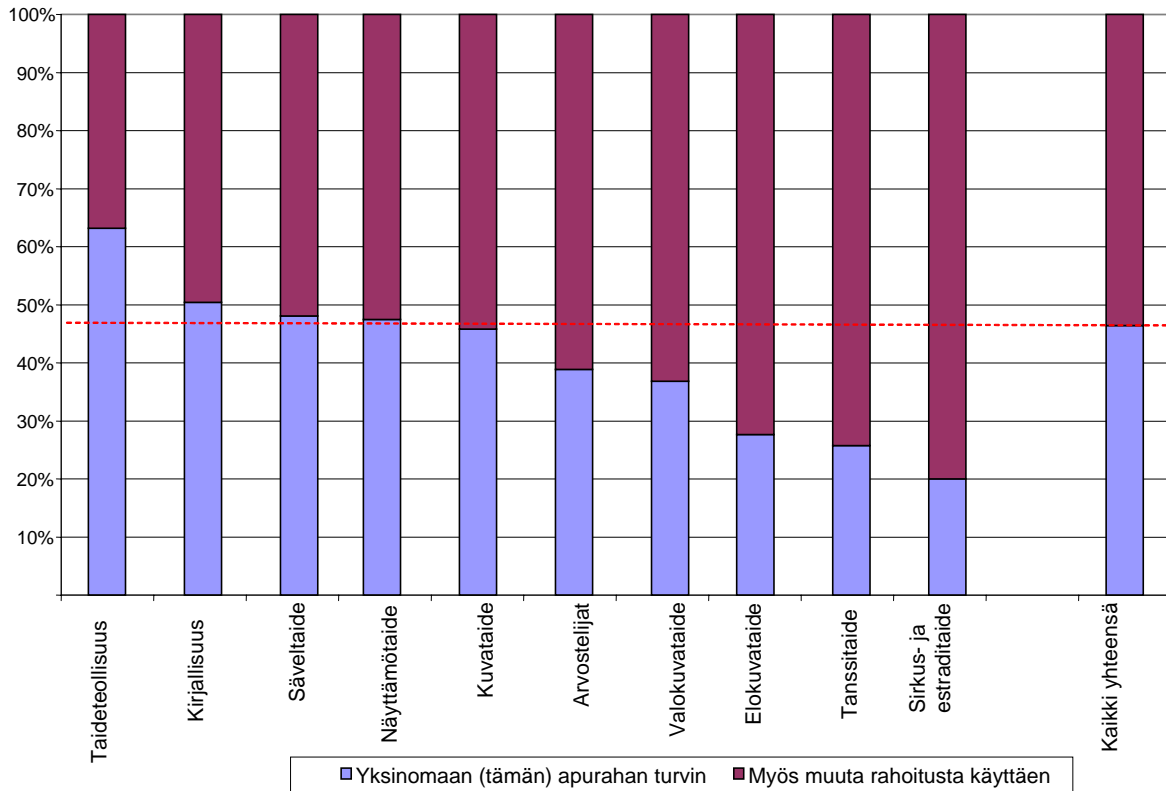
⁶⁹ Avoimet vastaukset on voitu luokitella useampaan kuin yhteen luokkaan, joten prosenttilukujen summa ei ole 100

Vastauksista ilmenee, että vastaajat ovat ymmärtäneet käsitteen "alun perin" usealla eri tavalla. Osa vastaajista on alun perin hakenut rahoitusta taiteelliseen toimintaansa useasta eri lähteestä, jolloin valtion taiteilija-apuraha on mielletty yhdeksi vaihtoehtoiseksi taiteellisen toiminnan rahoitusmuodoksi. On oletettavaa, että nämä vastaajat olisivat pyrkineet toteuttamaan suunnittelemansa taiteellisen toiminnan tavalla tai toisella, vaikka eivät olisi valtion taiteilija-apurahaa saaneetkaan. Tähän suuntaan viittaavat esimerkiksi vastaukset, joissa vastaajat ilmoittavat, että olisivat tehneet taidetta työttömyyskorvauksella, jos eivät olisi saaneet heille nyt myönnettyä apurahaa. Osalle vastaajista vastaajan saama valtion taiteilija-apuraha on ollut vain eräs osa taiteilijaryhmän yhdessä toteuttaman taiteellisen työskentelyn rahoitusta. Tähän viittaavat esimerkiksi sellaiset vastaukset, joissa vastaaja selostaa jonkin organisaation tai muiden taiteilijoiden saamia apurahoja oman taiteellisen työskentelynsä rahoituslähteinä. Eräs vastaaja jopa ilmoitti rahoittaneensa omaa taiteellista työskentelyään toisen nimeämänsä vastaajan vuosiapurahalla. Työselostuksista käy ilmi, että nämä valtion taiteilija-apurahaa yhtä aikaa saaneet vastaajat ovat työskennelleet yhdessä työparina. Nämä seikat vaikeuttavat luotettavien johtopäätösten tekoa.

Taiteenaloittaisessa tarkasteltaessa huomaa eri taiteenaloja edustavien vastaajien vastausten poikkeavan toisistaan. (Kuvio 12) Yli 60 % rakennustaidetta ja taideteollisuutta edustavista vastaajista oli suunnitellut rahoittavansa taiteellisen työskentelynsä yksinomaan (tämän) apurahan turvin. Sen sijaan yli 70 % elokuvataiteen, tanssitaiteen ja sirkus- ja estraditaiteen vastaajista oli suunnitellut rahoittavansa taiteellista työskentelyään myös muuta rahoitusta käyttäen. Lähes kaikilla taiteenaloilla oli merkittävä joukko niistä taiteilijoista, jota olivat suunnitelleet käyttävänsä myös muuta rahoitusta, suunnitellut rahoittavansa taiteellista työskentelyään taiteellisesta työskentelystä saamallaan tuloilla. Opetustyöstä saatuja tuloja olivat suunnitelleet hyödyntävänsä ennen kaikkea kirjallisuutta, valokuvataidetta, kuvataidetta ja tanssitaidetta edustaneet vastaajat. Muut apurahat ja avustukset kuin valtion taiteilija-apuraha oli mainittu ennen kaikkea näyttämötaidetta, elokuvataidetta, kuvataidetta, taideteollisuutta ja tanssitaidetta edustaneissa vastauksissa. Esimerkiksi tanssitaiteen edustajista noin puolet ilmoitti suunnitelleensa rahoittavansa taiteellista työskentelyään myös muiden apurahojen ja avustusten turvin. Tanssitaiteen kohdalla tällöin oli erityisen usein mainittu Zodiakin tuotantotuki. Elokuvataiteen kohdalla muina apurahoina ja

avustuksina mainittiin usein Suomen elokuvasäätiön tuet. Muiden taiteenalojen kohdalla erityisen usein mainittiin muut valtion taiteilijatuot (mm. produktiotuki, matkatuki ja residenssiavustus) ja Suomen kulttuurirahaston apurahat. Vähäisemmässä määrin mainittiin muun muassa kuntien ja alueellisten taidetoimikuntien tuet, muiden säätiöiden ja rahastojen apurahat sekä taiteilijajärjestöjen apurahat.

KUVIO 12. Alkuperäinen rahoitussuunnitelma taiteenaloittain ($n=563$)

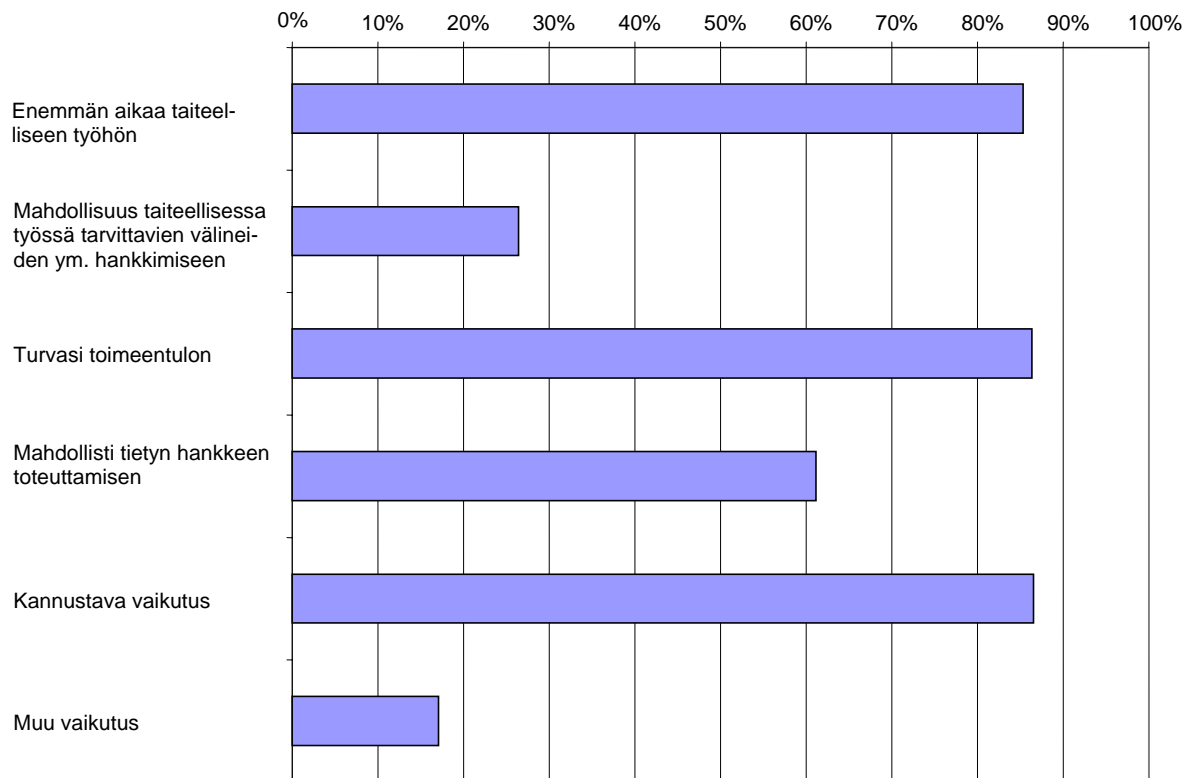
APURAHAN MERKITYS TAITEELLISEN TYÖN KANNALTA

Valtion taiteilija-apurahan tarkoituksena on mahdollistaa taiteilijan taiteellinen työskentely sinä ajanjaksona, joksi taiteilija-apuraha on myönnetty. Apurahaan liittyy vahvasti myös taiteilijan toimeentuloa yleisesti turvaava tehtävä. Taidetoimikunnilla on apurahalain mukaan myös mahdollisuus määrätä, että apurahan saaja ei saa olla apurahakautensa aikana palkatussa toimessa.

Kysymyksessä ”miten kuvaisitte apurahan merkitystä taiteellisen työnne kannalta?” vastaajille annetut vaihtoehdot olivat:

- a Enemmän aikaa taiteelliseen työhön
- b Mahdollisuus taiteellisessa työssä tarvittavien välineiden ym. hankkimiseen
- c Turvasi toimeentulon
- d Mahdollisti tietyn hankkeen toteuttamisen
- e Kannustava vaikutus
- f Muu vaikutus, mikä?

KUVIO 13. Vastaajien arvio heidän saamansa taiteilija-apurahan merkityksestä heidän taiteelliselle työlleen (n=579)⁷⁰

Yli 80 % vastaajista katsoi taiteilija-apurahan antaneen enemmän aikaa taiteelliseen työhön, turvanneen toimeentulon ja omanneen kannustavan vaikutuksen. Noin 60 % vastaajista katsoi taiteilija-apurahan mahdollistaneen tietyn hankkeen toteuttamisen. Hieman yli 20 % vastaajista katsoi taiteilija-apurahan mahdollistaneen taiteellisessa työssä tarvittavien välineiden hankkimisen ja hieman alle 20 % katsoi, että apuraha vaikutti jollakin muulla tavalla heidän taiteelliseen työskentelyynsä. (Kuvio 13)

⁷⁰ Vastaaja on voinut valita useita annetuista vaihtoehtoista, joten prosenttilukujen summa ei ole 100.

Tulokset ovat varsin samansuuntaisia kuin Virpi Minkkisen (1999, 27-28) tutkimuksessa⁷¹. Tosin Minkkisen tutkimuksessa myös tietyn hankkeen toteuttamisen turvaaminen oli nähty yhtä merkittävänä apurahan vaikutuksena kuin kolme tässä selvityksessä merkittävimmiten koettua vaikutusta. Tämä johtunee siitä, että Minkkisen tutkimusaineistoon sisältyi kohde- ja matka-apurahoja, joita ei sisälly tämän selvityksen tutkimusaineistoon.

Vastauksien tarkastelu taiteenaloittain osoittaa, että eri taiteenalat eroavat jonkin verran toisistaan (Taulukko 9). Erityisen suuri hajonta oli apurahan merkitystä taiteellisessa työskentelyssä tarvittavien välineiden ja tietyn hankkeen mahdollistajana koskeneiden väitteiden kohdalla. Yli 40 % kuvataiteilijoista, taideteollisuuden edustajista ja sirkus- ja estraditaiteilijoista katsoi apurahan mahdollistaneen taiteellisessa työssä tarvittavien välineiden hankinnan. Muiden taiteenalojen kohdalla tämä vaikutus koettiin vähäisemmäksi. Runsas joukko arvostelijoista, elokuvataiteilijoista, näyttämötaiteilijoista, tanssitaiteilijoista ja valokuvataiteilijoista katsoi apurahan mahdollistaneen tietyn hankkeen toteuttamisen. Muita vaikutuksia selostivat erityisen runsaasti taideteollisuutta edustavat taiteilijat. Eräs keskeisistä heidän mainitsemistaan muista vaikutuksista oli mahdollisuus kansainvälisten yhteyksien luomiseen tai kansainvälisiin vierailuihin, joka mainittiin usein myös muiden taiteenalojen vastaajien muita vaikutuksia koskeneissa selostuksissa.

TAULUKKO 9. Vastaajien arvio heidän saamansa taiteilija-apurahan merkityksestä heidän taiteelliselle työlleen taiteenaloittain⁷²

	Enemmän aikaa taiteelliseen työhön	Mahdollisuus taiteellisessa työssä tarvittavien välineiden ym. hankintaan	Turvasti toimeentulon	Mahdollisti tietyn hankkeen toteutumisen	Kannustava vaikutus	Muu vaikutus
Arvostelijat	67 %	22 %	67 %	67 %	83 %	28 %
Elokuvataide	86 %	17 %	90 %	69 %	79 %	17 %
Kirjallisuus	76 %	19 %	98 %	46 %	89 %	11 %
Kuvataide	84 %	49 %	92 %	61 %	87 %	24 %
Näyttämötaide	83 %	17 %	81 %	78 %	84 %	21 %
Rakennustaide	88 %	35 %	62 %	58 %	96 %	12 %
Sirkus- ja estraditaide	100 %	40 %	80 %	40 %	60 %	0 %
Säveltaide	92 %	25 %	81 %	55 %	79 %	11 %
Taideteollisuus	89 %	32 %	79 %	58 %	95 %	26 %
Tanssitaide	87 %	21 %	87 %	68 %	92 %	13 %
Valokuvataide	95 %	25 %	80 %	75 %	85 %	20 %
Kaikki alat yhteensä	84 %	27 %	85 %	61 %	87 %	18 %

⁷¹ Minkkinen 1999, 26-28.

⁷² Vastaaja on voinut valita useita annetuista vaihtoehdoista, joten prosenttilukujen summa ei ole 100.

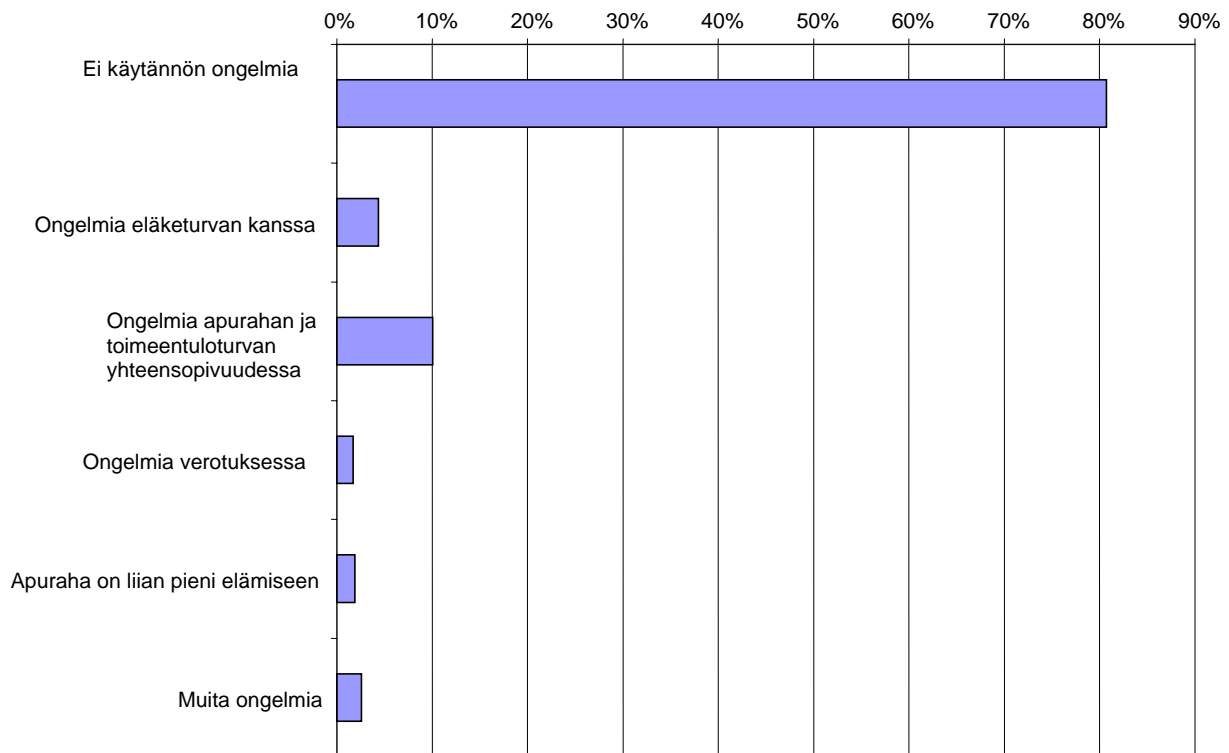
APURAHAN AIHEUTTAMAT KÄYTÄNNÖN ONGELMAT

Apurahalla tapahtuvaan työskentelyyn liittyy monia sellaisia käytännön ongelmia, joita ei normaaleissa työsuhteissa esiinny. Taisto ja Taisto II -toimikuntien mietinnöissä on tunnustettu muun muassa verotukseen ja toimeentuloturvaan liittyviä ongelmia. Aiemmissa tutkimuksissa on raportoitu näiden lisäksi muun muassa muun rahoituksen järjestämiseen sekä opetustyön ja apurahakauden yhteensovittamiseen liittyvistä ongelmista. Minkkisen tutkimuksessa noin joka neljäs vastaaja ilmoitti apurahan saamisesta aiheutuneen joskus ongelmia, jotka liittyivät muun muassa rahoituksen järjestämiseen, virkajärjestelyihin, sosiaaliturvaan ja verotukseen⁷³.

Kysymyslomakkeessa kysyttiin: ”Onko apurahan saaminen aiheuttanut teille käytännön ongelmia (esim. verotuksen, sosiaaliturvan, muun rahoituksen järjestämisen kannalta)?”. Noin 80 % kysymykseen vastanneista katsoi, että apuraha ei ole aiheuttanut minkäänlaisia käytännön ongelmia. Loput vastaajista raportoivat erityyppisistä ongelmista, joista suurin osa liittyi toimeentuloturvaan mukaan lukien eläketurva. Tällaisista ongelmista raportoi noin 15 % vastaajista. Vastaajat raportoivat myös ongelmia verotuksessa, apurahakauteen liittyvän virkavapauden järjestämisessä, apurahakauden jälkeisessä työelämään sijoittumisessa ja apurahan suuruudessa.

Ongelmista raportoiminen oli yleisempää niiden joukossa, jotka olivat raportoineet työsuunnitelmansa muutoksista, kuin niiden joukossa, jotka eivät olleet raportoineet työsuunnitelmansa muutoksista. Työsuunnitelman muutoksista raportoineista 30 % raportoi erilaisista ongelmista, kun työsuunnitelmansa ilman muutoksia toteuttaneista vain 15 % raportoi erilaisista ongelmista. Erityisesti ongelmista raportoivat ne taiteilijat, joiden työsuunnitelman muuttuminen johtui lapsen saamisesta, sairaudesta tai muista niihin rinnastettavista elämäntapahtumista. Näiden taiteilijoiden kohdalla raportoitu ongelma on hyvin suurella todennäköisyydellä toiminut työsuunnitelman muutoksen laukaisevana tekijänä.

⁷³ Minkkinen 1999, 34.

KUVIO 14. Vastaajien arvio apurahan saamisesta aiheutuneista käytännön ongelmista. (n=576)⁷⁴

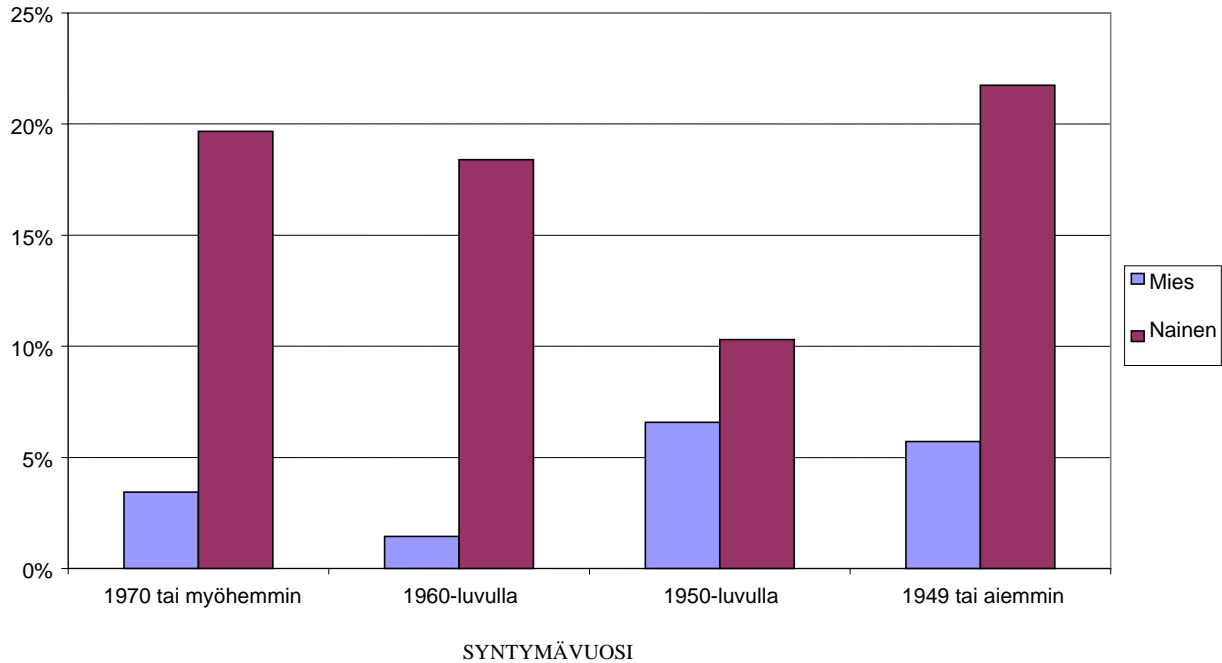
Taiteenaloittainen tarkastelu osoittaa, että ongelmat apurahan ja toimeentuloturvan yhteensovittamisen kanssa koettelivat erityisesti elokuvataiteen (14 %:lle oli aiheutunut ongelmia), kuvataiteen (16 %:lle oli aiheutunut ongelmia), näyttämötaiteen (16 %:lle oli aiheutunut ongelmia) ja tanssitaiteen (21 %:lle oli aiheutunut ongelmia) vastaajia. Valtaosa apurahaa liian pienenä elämiseen pitäneistä oli kuvataiteilijoita. Verotuksellisista ongelmista olivat raportoineet erityisesti kirjailijat. Muita ongelmia raportoineet olivat kuvataiteilijoita, näyttämötaiteilijoita ja säveltaiteilijoita. Tyypillisin raportoitu muu ongelma oli vaikeus opetustyön ja apurahan yhteensovittamisessa, mikä johtui opetustyön suunnittelun perustumisesta kalenterivuodesta poikkeavaan lukuvuoteen.

Apurahan aiheuttamien ongelmien tarkastelu sukupuolen mukaan osoittaa, että ongelmat ovat naisilla huomattavasti tyypillisempiä kuin miehillä. Kun miehistä 85 % katsoi, ettei apurahan saamisesta aiheutunut käytännön ongelmia, niin naisten kohdalla vastaava suhdeluku oli ainoastaan 74 %. Erityisesti ongelmat vaivasivat nuoria naistaiteilijoita. 1970-luvulla syntyneistä naistaiteilijoista joka

⁷⁴ Avoimet vastaukset on voitu luokitella useampaan kuin yhteen luokkaan, joten prosenttilukujen summa ei ole 100.

neljäs (25 %) ja 1960-luvulla syntyneistä miltei joka kolmas (30 %) raportoi jonkinlaisista ongelmista. Ennen vuotta 1960 syntyneiden naistaiteilijoiden kohdalla ongelmista raportoi 22 %. Ongelmat ovat siis kaikissa ikäryhmissä erittäin merkittävästi miestaiteilijoita yleisempiä.

KUVIO 15. Apurahan ja toimeentuloturvan yhteensovittamiseen liittyneistä ongelmista raportoineiden nais- ja miesvastaajien osuus ikäryhmittäin

Erityisen merkittävä ero sukupuolten välille syntyy tarkasteltaessa ongelmia apurahan ja toimeentuloturvan yhteensovittamisessa (Kuvio 15). Peräti 17 % naistaiteilijoista raportoi siihen liittyneistä ongelmista. Nämä ongelmat keskittyivät etenkin nuorille naistaiteilijoille. 1960-luvulla syntyneistä naistaiteilijoista 18 % ja 1970-luvulla syntyneistä naistaiteilijoista 20 % oli kokenut ongelmia apurahan ja toimeentuloturvan yhteensovittamisessa. Tyypillisimpiä heidän raportoimiaan ongelmia olivat vanhemmuuteen, erityisesti äitiyspäivärahan suuruuteen⁷⁵ ja päivähoitomaksujen määräytymiseen, liittyvät ongelmat. Myös kaikkien vanhimmat naistaiteilijat raportoivat runsaasti apurahan ja toimeentulo-

⁷⁵ Koska taiteilija-apuraha ei ole tuloa saa äitiys-, isyys- ja vanheimpainlomalle jäävä taiteilija ainostaan minimiäitiyspäivärahan. Pentti Arajärvi on toimeentuloturvan oikeellisuutta koskeneessa tutkimuksessaan todennut minimiäitiyspäivärahan tason (noin 250 euroa kuussa) ongelmallisen alhaiseksi ja pitänyt sitä potentiaalisena perusoikeusloukkauksena (ks. Arajärvi 2001, 430). Apurahataiteilijan äityispäivärahan tasoa ilmentää hyvin erään naiskirjailijan kirjoittama avovaustaus: "Kirjailijan äityispäiväraha on pienempi kuin työttömyyspäiväraha. Kirjailija ei kuitenkaan ole työstään pois äityislomallakaan vaan työskentelee aina ja koko ajan päässään".

turvan yhteensovittamiseen liittyneistä ongelmista. Tyypillisesti he raportoivat työttömyysturvan ansaintasääntöihin liittyvistä ongelmista.

Miestaiteilijat raportoivat naisia useammin verotuksellisista ja muista ongelmista - ennen kaikkea opetustyön ja apurahakauden yhteensovittamisesta. Naistaiteilijat raportoivat miehiä useammin toimeentuloturvaan liittyvien ongelmien lisäksi myös eläkekertymään liittyvistä ongelmista sekä pitivät miehiä useammin apuraha liian pienenä elämiseen. Naispuolisista kuvataiteilijoista peräti 13 % raportoivat apurahan olevan liian pieni elämiseen. Näille naispuolisille kuvataiteilijoille oli erityisen tyypillistä se, että he olivat katsoneet apurahan merkitystä taiteelliselle työlle koskeneessa vastauksessaan apurahan mahdollistaneen taiteellisessa työssä tarvittavien välineiden hankkimisen. On merkille pantavaa, että miespuolisista kuvataiteilijoista vain 2 % raportoivat apurahan olevan liian pieni elämiseen. Kaija Rensujeffin tutkimuksen mukaan naiskuvataiteilijoilla on alhaisimmat tulot koko Suomen taiteilijakunnassa. Mieskuvataiteilijoiden veronalaiset tulot ovat naiskuvataiteilijoita suuremmat, mikä saattaa indikoida sitä, että heillä on naistaiteilijoita enemmän työtilaisuuksia ja siten vähemmän toimeentulohuolia.⁷⁶

Monet ulkomailla asuneiden vastaajien vastaukset osoittavat, että yhteisöoikeuden sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamista koskevat säännökset eivät toimi taiteilijoiden kohdalla niin hyvin kuin muiden yhteisön alueella liikkuvien työntekijöiden kohdalla. Ulkomailla asuvien taiteilijoiden raportoimia ongelmia valaisee hyvin seuraavan taiteilijan avovastaus:

"Apurahan saaminen ei sinänsä vaikuttanut enää lisää tilanteeseen, johon jouduin. Sain tiedon apurahasta vuoden - - lopulla. Olin silloin raskaana ja asuin [eräässä EU:n jäsenvaltiossa]. Olin asunut [tuossa EU:n jäsenvaltiossa) n. 1 vuoden ajan. Raskauteni johdosta aloin selvittämään Suomen sosiaaliturvatilannetta. Minulle sanottiin, että olen Suomen sosiaaliturvan ulkopuolella, koska olen asunut yli 6 kk ulkomailla, enkä ole ansainnut aiemminkaan Suomessa elantoani palkkatyöstä vaan lähinnä (miinuksella olevasta) taiteilijana työskentelystä. (Edellisinä vuosina olin saanut [erään suomalaisen säätiön vuosiapurahan] työskentelyyn). Itseäni hämmästytti lähinnä, että edes Suomen valtion vuosiapuraha ei kelvannut perusteeksi so-

⁷⁶ Rensujeffin (2003, 60-64) mukaan naiskuvataiteilijoiden veronalaiset tulot olivat vuonna 2000 keskimäärin 12 538 euroa ja heidän apurahoituksen huomioon ottavan konstruoidun kokonaistulon keskiarvo oli 16 277 euroa. Mieskuvataiteilijan veronalaisen tulon keskiarvo oli 18 465 € ja konstruoidun kokonaistulon keskiarvo oli 23 860 €. Mediaanit ovat huomattavasti keskiarvoja alemmat. Koko kuvataiteilijakunnan konstruoidun kokonaistulon mediaani (15 810 €) sijoittuu sille tasolle, jolle sijoittuu seuraavaksi heikoimmin tienaaavien taiteenalojen alimman kvartiilin konstruoitu kokonaistulo. Kuvataiteilijakunnan alimman kvartiilin konstruoitu kokonaistulo oli selvästi alle 10 000 €

siaaliturvan saamiseksi. Olin siis yllättäen tilanteessa, raskaana, vuosiapurahalla, mutta kaiken sosiaaliturvan (Suomen ja [erään toisen EU:n jäsenvaltion]) ulkopuolella." (nainen, kuvataide)⁷⁷

Verotonta taiteilija-apurahaa nauttiva ja sen johdosta suomalaisen lainsäädännön velvoittamana palkkatyön ulkopuolella oleva ulkomailla asuva taiteilija joutuu Suomen asumisperusteisen sosiaaliturvan ulkopuolelle, koska ei asu maassa, mutta ei myöskään pääse yhteisöoikeuden työskentelyperusteisen sosiaaliturvan (käytännössä sosiaaliturvan yhteensovittamisen) piiriin, koska ei saa työskennellä. Neuvoston asetusta (EY 1408/71), joka koordinoi jäsenvaltioiden välistä sosiaaliturvaa sovelletaan työntekijöihin, virkamiehiin, itsenäisiin ammatinharjoittajiin, eläkeläisiin, opiskelijoihin ja sellaisiin työttömiin, jotka ovat olleet työntekijöitä tai ammatinharjoittajia, sekä edellä mainittujen perheenjäseneniin. Verottoman taiteilija-apurahan saajaan asetusta ei soveltune. Asetus on kumottu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EY 883/2004) sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta, jota sovelletaan myöhemmin täytäntöönpanoasetuksen voimaantulopäivästä lähtien. Uusi asetusta ei muuttane taiteilija-apurahan saajan asemaa.⁷⁸

Vastaajat selostivat ongelmia esimerkiksi seuraavasti⁷⁹:

"Verotuksessa ei ole hyväksytty tulonhankkimiskuluja vähennyksiksi vaan katsottu, että apuraha kattaa kaikki kulut." (nainen, kirjallisuus)

"Apuraha lasketaan tuloiksi laskettaessa lasten päivähoitomaksuja (nousivat korkeiksi) ja laskettaessa asumistukea (en saa), mutta sitä ei lasketa tuloiksi laskettaessa äitiyspäivärahaa. Koska --- lapseni syntyi ---, jäin tämän jälkeen minimiäitiysrahan varaan (11€/pvä), vaikka varsinaisella apurahakaudella minun lasketaan olleen n. 1,5 vuotta sosiaalietuuksia laskettaessa - -. Ongelmat koskevat usein perheellisiä taiteilijoita ja erityisesti naisia." (nainen, kirjallisuus)

"Kelan kanssa oli pientä hakua mm. isyyspäivärahan suhteen, samoin kotihoidontuen hoitolisän kanssa. Ongelma oli lähinnä virkailijoiden kirjavat mielipiteet, kun oikea ihminen lopulta löytyi, asiat selvisivät." (mies, kirjallisuus)

"Kela määritteli apurahan henkilökohtaiseksi tuloksi ja vähensi puolison saamaa harkinnanvaraista työmarkkinatukea." (mies, kuvataide)

⁷⁷ Vastauksista on poistettu sellaiset tiedot, joiden perusteella vastaajan voisi tunnistaa.

⁷⁸ Vrt. Apurahansaajien sosiaaliturvaa selvittäneen työryhmän loppuraportti 2004, 40-41.

⁷⁹ Vastauksista on poistettu sellaiset tiedot, joiden perusteella vastaajan voisi tunnistaa.

"Kun suurin osa tuloistani on tullut kuvataiteen opetustoista, on apurahan sitominen kalenterivuoteen ongelmallinen. Jouduin keskeyttämään lukuvuodeksi sovitun sijaisuuden X:n kansalaisopistossa. Ylipäättään apurahakautta edeltävä syys ja kautta seuraava kevät ovat ongelmallisia toimeentulon suhteen." (mies, kuvataide)

"Apurahakauden päätyttyä ilmoittaudivin työttömäksi työnhakijaksi, koska olen vailla toimeentulotukea ja työtilaisuuksia ei ole tiedossa. Sain työmarkkinatukipäätöksen, jossa minulta evättiin toimeentulotuki, koska olen nyt apurahan vihdoin saatuani yksityisyrittäjä tai elätän itseni (päätöksen mukaan) työlläni." (mies, säveltaide)

"Epäilen, että vuosiapurahani vaikutti siihen, että en saanut apurahaa näyttelykuluihin ja teosvalmistuskuluihin. Vaikka työskentelymahdollisuuteni olivat hyvät, käytännössä oli vaikeuksia toteuttaa teoksia." (nainen, valokuvataide)

"Jos jään työttömäksi, minun on vaikea saada työttömyyspäivärahaa. Työvoimatoimistossa apuraha-aikaa käsitellään työstä kieltäytymisenä." (nainen, elokuvataide)

"Perheellisellä tulotaso laskee. Koska verotettavaa ei ole, ei vähennykset tule täysmääräisinä. Eläkkeitä ei tule maksettua, koska perustulo on pieni." (mies, säveltaide)

"Suurin ongelma on, että vaikka tekee työtä sosiaaliturva ei kartu. Mielellään maksaisi vaikka veroa apurahoista, jotta myös sos.turvaa kertyisi." (nainen, elokuvataide)

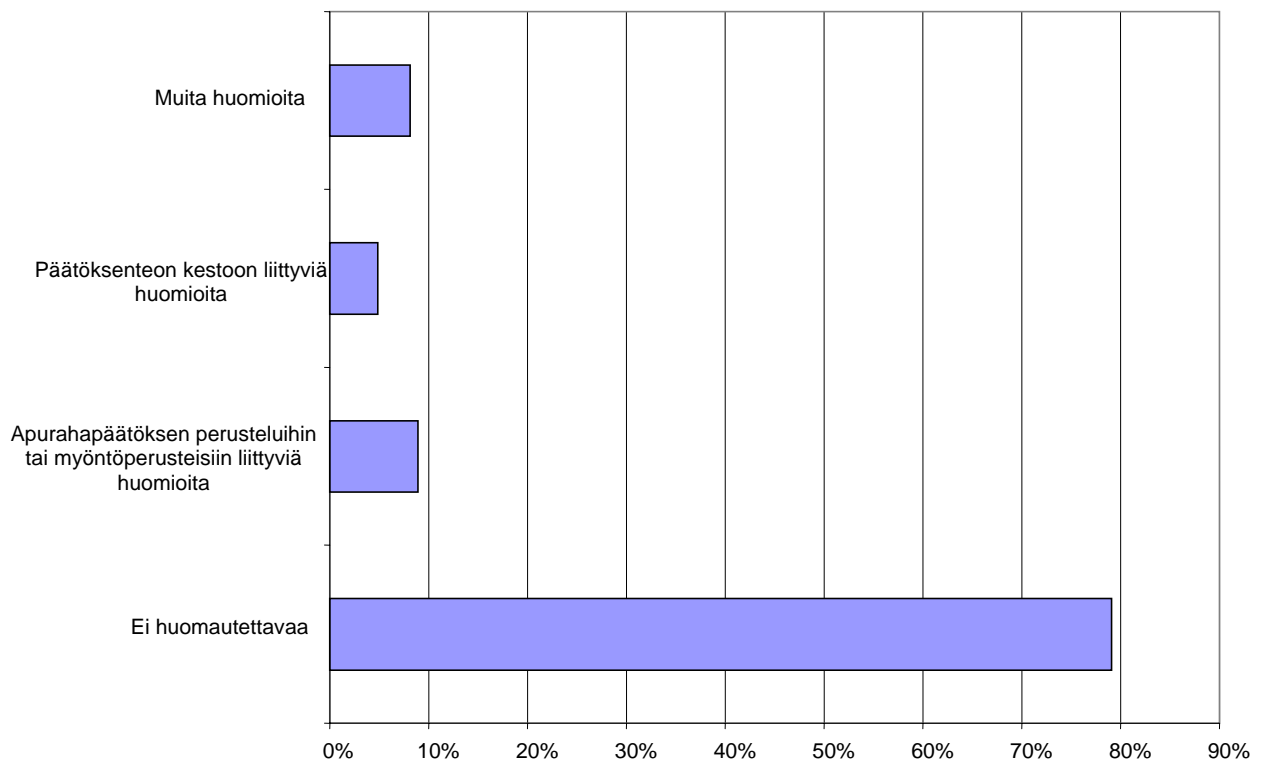
ARVIO APURAHALOMAKKEESTA JA HAKUPROSESSISTA YLEENSÄ

Lomakkeessa kysyttiin avoimena kysymyksenä myös: ”Kuinka arvioisitte valtion taiteilija-apurahan hakemiseen käytettävää lomaketta ja yleensä hakuprosessia? Saitteko esimerkiksi riittävästi tietoa apurahan hakemisesta ja päätöksenteosta?” Tähän kysymykseen vastanneista noin 80 % oli sitä mieltä, että hakuprosessi oli sujunut hyvin eikä siinä ollut erityistä huomautettavaa. Eräs tyypillisimmistä vastauksista oli lyhyesti muotoiltu toteamus "OK". Huomattava osa vastaajista kiitti Taiteen keskustoimikunnan henkilöstöä hyvästä neuvonnasta ja ilmoitti apurahalomakkeen olevan selkeä ja helposti täytettävä.

Loput vastaajista esittivät huomautuksia lähinnä apurahan myöntöperusteiden epäselvyydestä, apurahapäätöksen perustelemattomuudesta ja päätöksenteon kes-

tosta. Vastauksien jakaumat olivat melko samantyyppisiä kaikilla taiteenaloilla, kaikissa ikäryhmissä ja sukupuolittain tarkasteltuna kuitenkin niin, että erityisesti kuvataiteen alan vastaajat toivat esiin alan taiteilijajärjestöjen harjoittamaan neuvontaan liittyviä valtaosin myönteisiä huomioita. Muutama yksittäinen vastaaja piti hakulomaketta epäselvänä. Erään vastaajan mielestä lomake oli epäesteettinen. Yksi vastaajista kiinnitti huomion siihen, että lomaketta ei ole saatavilla saameksi. Erään vastaajan mielestä hakulomakkeiden liitevaatimusten tulisi olla yhtenevät. Yksi vastaajista toivoi selkeämpää neuvontaa työsuunnitelman laatimiseen.

KUVIO 16. Vastaajien arvio apurahan hakemiseen käytettävästä lomakkeesta ja apurahaprosessista yleensä (n=516)⁸⁰

Apurahapäätöksen perusteluihin ja myöntöperusteisiin kohdistettua kritiikkiä esiintyi suhteellisen runsaasti ottaen huomioon, että kaikki vastaajat ovat myönteisen apurahapäätöksen saaneita ja vastasivat omalla nimellään. Kritiikkiä ei niinkään kohdistettu yksittäisen päätöksen perusteluihin vaan pikemminkin ongelmalliseksi koettiin se, että päätöksentekoa yleisemmin ohjaavia perusteita ei ole julkituotu.

⁸⁰ Avoimet vastaukset on voitu luokitella useampaan kuin yhteen luokkaan, joten prosenttilukujen summa ei ole 100.

Vastaajat esittivät muun muassa seuraavanlaisia huomioita:

"Skulle gärna vilja veta på vilka grunder stipendiet gavs." (mies, taideteollisuus)

"Lomake on riittävän selkeä ja prosessi selkeä ja yksinkertainen. Näytelmäkirjailija ei tosin tiedä, pitäisikö hakea näyttämötaiteen vai kirjallisuuden puolelta, etenkin jos ei ole päättänyt ohjaako itse. Kuitenkin sain tietää että hakemuksia siirrellään, kun kysyin." (mies, näyttämötaide)

"Mielestäni hakuprosessi toimii nykyisenlaisena. Se, millä perusteilla apurahat vuosittain jaetaan olisi toivottavaa. Esim. onko joku painopistealue (koreografit?) tai esim. ansioitunut työura etc." (nainen, tanssitaide)

"Lomake on mielestäni selkeä, epäselväksi jää vain pitäisikö aiempaa taiteellista toimintaa ansioluettelon lisäksi jollakin tapaa selvittää vai riittääkö viittaus ansioluetteloon. Apurahan hakemisesta sain hyvin tietoa taitelijajärjestöjen jäsenkirjeistä, päätöksenteon aikataulusta toivoisin selkeämpää tietoa. Päätöksistä olisi myös hyvä tietää jo ennen kesää, kuten aiemmin taisi tapahtua, se helpottaisi seuraavan vuoden toimeentulon suunnittelua/järjestelyä." (mies, kuvataide)

"Ehkä kaipaisin julkisia perusteluja hakemusten hyväksymisestä." (Nainen, elokuvataide)

"Hakuajan ja päätöksen tai apurahan alkamisen välillä turhan pitkä aika (ainakin oma elämäntilanteeni ehti "dramaattisesti" muuttua (=raskaus +lapsi)" (nainen, kuvataide)

MUITA ESIINTUOTUJA SEIKKOJA

Lomakkeessa annettiin vastaajille vielä mahdollisuus esittää muita mielipiteitä apurahakaudesta ja/tai apurahojen hakemismenettelyistä. Useat vastaajat kiittivät tässä kohdassa saamastaan apurahasta ja totesivat apurahakauden olleen myönteinen ja antoisa.

Suurin yksittäinen asiaryhmä, joka tuotiin esiin oli apurahojen pituus. Mielipiteet olivat varsin vaihtelevia ja vastakkaisia. Osa kaipasi takaisin 15-vuotisia apurahoja. Myös 10-vuotisia apurahoja toivottiin jaettavaksi. Osa taas katsoi jo 5-vuotiset ja 3-vuotisetkin apurahat liian pitkiksi toteutettavien hankkeiden kannalta. Yksi vastaaja ehdotti jopa alle puolenvuoden apurahojen myöntämistä. Yhden mielestä alle vuoden mittaisia taiteilija-apurahoja ei pitäisi myöntää. Pitkiä apurahoja kai-

pasivat erityisesti kirjallisuutta ja kuvataidetta edustaneet vanhemmat vastaajat. Apurahojen lyhyyttä puolsivat sen sijaan erityisesti elokuvataidetta edustavat nuoret vastaajat. Tulos on samansuuntainen kuin Minkkisen tutkimuksessa⁸¹.

Moni vastaaja myös pohdiskeli apurahan myöntämisperusteita. Vaikka valtaosassa näitä vastauksia taiteellisen työn laatu nähtiin keskeisimmäksi myöntöperusteeksi, tuotiin esiin myös toiveita aluepoliittisten ja taiteilijoiden varallisuusasemaan liittyvien perusteiden käyttämiseen apurahoja myönnettäessä. Ennen kaikkea näissä vastauksissa koettiin ongelmalliseksi se, että apurahaa maksettiin myös taloudellisesti hyvin menestyville taiteilijoille.

Vastaajat esittivät muun muassa seuraavanlaisia näkemyksiä:

"Kokemukseni on myönteinen. Apurahan tulisi kuitenkin olla mielestäni määrältään suurempi. Aika (1v.) oli kovin lyhyt." (mies, rakennustaide)

"Usein tulee pohtineeksi, jaetaanko kuitenkin turhan paljon toimeentuloturvaa apurahojen muodossa taloudellisesti hyvin toimeentuleville ja ns. menestyville taiteenharjoittajille. Voisi olla hyvinkin perusteltua olla myöntymättä varakkaiden ansioituneiden taiteenharjoittajien hakemuksiin." (mies, kuvataide)

"Olisi hienoa, jos ns. pitkät apurahat palautettaisiin (10- ja 15-vuotiset). Ne mahdollistivat pitkäjännitteisen ammattimaisen työskentelyn." (nainen, kirjallisuus)

"1/2 -vuotinen apuraha oli erinomainen, sopivanmittainen ja suuri kannustin erikoisteoksen julkaisseelle kirjailijalle uran alkuvaiheessa. Sen psykologinen merkitys oli itselleni korvaamaton sen välttämättömän taloudellisen tuen tuoman turvan lisäksi. Apuraha mahdollisti sen, että olen nyt kolmen kirjan kirjailija ja aion jatkaa urallani. 1/2-vuotta turvattua työskentelyä voi olla todella pitkä aika siinä tilanteessa, jossa olin/olen!" (nainen, kirjallisuus)

"Toimikunnan jäsenillä olisi oltava resursseja matkustaa eri paikkakunnille tutustumaan taiteellisen työn laatuun. Monet päätökset joudutaan varmasti tekemään ilman varsinaista tietoa hakijoista. Helsingin ulkopuolella toimivien taiteilijoiden ainainen riesa on kysymys siitä, miten saada oma työnsä nähdyksi. Silti mielestäni taiteilija-apurahoilla ei pidä tehdä mitään aluepolitiikkaa: tait. apuraha on edelleen myönnettävä taiteellisista ansioista. Sitä ei pidä myöntää maakuntiin vain alueellisen tasa-arvon takia." (nainen, tanssitaide)

⁸¹ Ks. Minkkinen 1999, 31.

"Maakunnallinen näkökulma, eli muualla kuin Helsingissä ja Tampereella toimivien näyttelijöiden työskentelyolosuhteiden turvaaminen on mielestäni tärkeää. Maakunnissa työmahdollisuudet ovat pienet esim. mainos jne. Kuitenkin kulttuuripalveluiden saataavuus ja monipuolisuus ja taiteilijoiden kehitysmahdollisuudet taattava pidemmälläkin aikavälillä. Esim. pidempiaikaisia työskentelyapurahoja." (mies, näyttämötaide)

"Esittäväenä säveltaiteilijana toivoisin myös Ruotsin mallisesti valtion konserttitoimistoa, joka työllistäisi meitä ja turvaisi konsertit, talvisinkin, koko maassamme." (nainen, säveltaide)

"Musiikin alalla suurin osa työstä / työtilaisuuksista toteutuu ryhmissä. Erityisesti pääkaupunkiseudun ulkopuolella, missä työtilaisuuksia on vähemmän, ei yksittäisen taiteilijan apuraha ratkaise koko ryhmän työllistymistä ja toimintaa. Tähän olisi haettava uudentyyppisiä ratkaisuja musiikin puolella." (mies, säveltaide)

"Toivoisin valtion kuvataidetoimikunnan vierailevan myös maakunnissa ja käyvän taiteilijoiden työhuoneilla!" (nainen, kuvataide)

"Ehkä lapsikorotus olisi paikallaan?" (nainen, kuvataide)

YHTEENVETO

TAITEENALA JA TAITEILIJAPURAHAA

Aiemmissa suomalaisten taiteilijoiden asemaa koskevissa tutkimuksissa on todettu suuri taiteenaloittainen vaihtelu apurahojen merkityksessä. Tämän selvityksen tulokset vastaavat tältä osin hyvin pitkälti aiempien tutkimusten perusteella muotoutunutta kuvaa.

Vuosina 2002–2005 valtion taiteilija-apurahaa saaneille myönnettyjen apurahojen kokonaiskesto ja aiempien apurahakausien kumulatiivinen kokonaiskesto vaihteli taiteenaloittain paljon. Lyhyimmät apurahakaudet olivat tyypillisiä sirkus- ja estraditaiteilijoille, arvostelijoille, näyttämötaiteilijoille ja rakennustaiteilijoille. Näistä ryhmistä sirkus- ja estraditaiteilijat ovat vasta juuri päässeet apurahajärjestelmän piiriin itsenäisenä taidemuotona. Arvostelijoiden, näyttämötaiteilijoiden ja rakennustaiteilijoiden kohdalla taiteellinen työskentely tapahtuu normaalisti muutoin kuin apurahalla ja apurahakausi tarjoaa useille saajilleen eräänlaisen sapattivuoden, joka mahdollistaa keskittymisen normaalista poikkeavaan taiteelliseen työskentelyyn. Pisimmät apurahakaudet olivat tyypillisiä kirjallisuuden, kuvataiteen ja valokuvataiteen edustajille sekä miespuolisille säveltaiteilijoille. Aiemmissä tutkimuksissa on todettu, että juuri näillä aloilla apurahoilla on kaikkein suurin merkitys taiteilijoiden tulonmuodostuksessa. Samalla on kuitenkin todettu, että apurahoista huolimatta näillä aloilla lukuunottamatta kirjallisuutta taiteilijoiden veronalaiset tulot ja apurahan tulovaikutuksen huomioivat konstruoidut kokonaistulot jäävät kaikkein alhaisimmiksi suhteessa muuhun taiteilijakuntaan.⁸²

Taiteellista työtä, sen rahoitusta ja laajempaa työllistävää vaikutusta koskevat vastaukset osoittavat, että apurahalla on erilainen merkitys eri taiteenaloilla. Muita henkilöitä kuin apurahan saajaa työllistävä vaikutus apurahalla oli ennen kaikkea sirkus- ja estraditaiteessa, elokuvataiteessa, tanssitaiteessa, säveltaiteessa, näyttämötaiteessa ja taideteollisuudessa. Apurahan keskeisimmiksi vaikutuksiksi

⁸² Ks. Rensujeff 2003, 58-61 - Konstruoidulla kokonaistulolla tarkoitetaan sellaista laskennallista tuloa, joka on muodostettu laskemalla apurahat yhteen veronalaisten tulojen kanssa niin, että apurahaan lasketaan mukaan se osa, joka muuntaa sen vastaamaan veronalaista tuloa.

taiteelliseen työhön koettiin lähes kaikilla taiteenaloilla apurahan merkitys toimeentulon turvaajana, apurahan kannustava vaikutus ja apurahan antama mahdollisuus käyttää enemmän aikaa taiteelliseen työskentelyyn. Runsas joukko arvostelijoista, elokuvataiteilijoista, näyttämötaiteilijoista, tanssitaiteilijoista ja valokuvataiteilijoista katsoi apurahan mahdollistaneen tietyn hankkeen toteuttamisen. Kuvataidetta, taideteollisuutta ja sirkus- ja estraditaidetta edustaneet vastaajat katsoivat muita useammin apurahan mahdollistaneen taiteellisessa työskentelyssä tarvittavien välineiden hankinnan.

Eri alojen taiteilijat eivät ole samassa asemassa valtion taiteilija-apurahajärjestelmässä. Vaikka periaatteessa kaikilla aloilla on samanlainen taiteilija-apurahajärjestelmä, saattavat sen merkitykset ja muut vaikutukset olla hyvin erilaisia alojen erilaisten toimintaympäristöjen ja tuotantokäytäntöjen johdosta. Valtion taiteilija-apurahajärjestelmä ei ota huomioon saajiensa työsuunnitelmien erilaisuutta, eikä sitä tehdäänkö taidetta yksin, työparina vai yhteisössä. Se ei myöskään huomioi sitä, että eri taiteenaloilla taiteellisen toiminnan materiaali- ja tilakulut ovat hyvin erilaiset. Valokuvataiteessa keskimääräiset taiteelliseen toimintaan liittyvät vuosimenot ovat noin puolet ja kuvataiteessa noin kolmasosa valtion vuosiapurahan suuruudesta⁸³. Apurahajärjestelmä ei myöskään huomioi taiteilijoille työskentelyn tuloksena syntyneen taiteen esittämisestä tai myynnistä koituvia tuloja (tekijänoikeuskorvauksia, teosmyyntituloja ym.). Toisaalta taiteilijoiden ja eri taiteenalojen välinen taloudellinen yhdenvertaisuus ei edes ole taiteilijapolitiikan tavoite. Keskeisintä on se, että apuraha turvaa taiteellisen työskentelyn edellytykset.

SUKUPUOLI JA TAITEILIJAPURAHA

Aiemmissa valtion taiteilija-apurahajärjestelmää koskevissa tutkimuksissa ei ole havaittu taiteilijan sukupuolella olevan huomattavaa merkitystä taiteilija-apurahojen jakamiseen tai koettuun merkitykseen⁸⁴. Tässä selvityksessä sukupuoli osoittautui kuitenkin taiteenalaa merkittävämmäksi taiteilija-apurahajärjestelmään liittyneiden ongelmien selittäjäksi, mitä voinee pitää yllättävänä ja uutena tuloksena. Taiteilija-apurahajärjestelmään liittyvät ongelmat ovat pakkautuneet

⁸³ Ks. Rensujeff 2003, 67.

⁸⁴ Sukupuolen vaikutusta suoraan taiteilijatukeen tarkastelevat esimerkiksi Heikkinen & Karhunen 1996; Karhunen 1999.

naistaiteilijoille. Erityisen merkittävä ero sukupuolten välille syntyy tarkasteltaessa ongelmia apurahan ja toimeentuloturvan yhteensovittamisessa. Peräti 17 % naistaiteilijoista raportoi siihen liittyneistä ongelmista. Nämä ongelmat keskittyivät 1960- ja 1970-luvulla syntyneille naistaiteilijoille. 1960-luvulla syntyneistä naistaiteilijoista 18 % ja 1970-luvulla syntyneistä naistaiteilijoista 20 % oli kokenut ongelmia apurahan ja toimeentuloturvan yhteensovittamisessa. Tyypillisimpiä raportoituja ongelmia olivat toisaalta vanhemmuuteen, erityisesti äitiyteen, liittyvät ongelmat ja toisaalta työttömyysturvan ansaintasääntöihin liittyvät ongelmat. Erityisen huolestuttava yksittäinen asia on se, että apurahataiteilija saa ainoastaan minimiäitiyspäivärahaa, jonka tasoa voidaan pitää toimeentuloturvan oikeellisuuden kannalta ongelmallisen alhaisena.

Lisäksi tämä selvitys osoitti sen, että miesten taiteilija-apurahakausien kumulatiivinen kokonaiskesto oli naisten taiteilija-apurahakauden kumulatiivista kokonaiskestoa pidempi, tarkasteltiin sitten vuosina 2002–2005 apurahalla olleita tuona aikana tai taiteilija-apurahahistorian kumulatiivista kokonaisapurahakertymää. Naistaiteilijat näyttäisivät myös saaneen ensimmäisen taiteilija-apurahansa keskimäärin hieman miestaiteilijoita vanhempina.

Näiden havaintojen pohjalta näyttää siltä, että naiset ovat valtion taiteilija-apurahan saajina hieman miehiä heikommassa asemassa. Apurahajärjestelmää kehitettäessä tulisikin etsiä sellaisia ratkaisuja, jotka kohentaisivat erityisesti nuorten naistaiteilijoiden asemaa. Esimerkiksi sairausvakuutuslain mukaisten etuuksien kytkeminen kaikkien apurahansaajien eläketurvan järjestämiseen sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön asettaman apurahansaajien sosiaaliturvaa selvittäneen työryhmän loppuraportissa olleen esityksen mukaisella tavalla olisi tällainen ratkaisu. Se nostaisi taiteilija-apurahan saajat pois minimiäitiyspäivärahasta (15,20 euroa/päivä) ja takaisi heille vähintään noin 40 euroa/päivä suuruisen äitiyspäivärahan. Naistaiteilijat raportoivat kuitenkin miestaiteilijoita runsaammin myös muita kuin sairausvakuutuslain mukaisia etuuksia koskevia apurahan ja toimeentuloturvan yhteensovittamiseen liittyviä ongelmia yleisestä asumistuesta päivähoitomaksujen määräytymisperusteisiin, joihin sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön työryhmän esittämät muutokset eivät tuo parannusta.

Valtioneuvoston hankerekisterin mukaan työryhmän esitysten pohjalta laaditta-

vaan hallituksen esitykseen yrittäjien eläkejärjestelmän ja maatalousyrittäjien eläkejärjestelmän uudistamisesta liittyy sukupuolivaikutusten arviointi, jossa toivottavasti tarkastellaan lähemmin sitä, minkälaiset apurahajärjestelmään liittyvät ongelmat ovat tyypillisiä eri sukupuolia oleville taiteilijoille. Hankerekisterin mukaan uudistettu laki on tarkoitettu tulevaksi voimaan 1.1.2007 ja se esiteltäneen syyskuussa 2006.⁸⁵

IKÄ JA TAITEILIJAPURAHAA

Taiteilija-apuraha voidaan maksaa ammattitaiteilijoille koko heidän taiteilijauransa ajan. Teoriassa henkilö voi olla taiteilija-apurahajärjestelmän piirissä ammattitaiteilijaksi tulostaan, mikä tällä hetkellä käytännössä useimmiten merkitsee taidekorkeakoulusta valmistumista, siihen saakka, kun hän syystä tai toisesta lakkaa tekemästä taiteellista työtä. Tosiasiassa taiteilija-apurahoja ei ilman aivan erityistä syytä makseta eläkeiässä olevalle taiteilijalle. Tämän takia taiteilijaapurahan saajien keski-ikä on koko taiteilijakunnan keski-ikää alempi.

Taiteilijat tulevat taiteilija-apurahajärjestelmän piiriin hyvin eri-ikäisinä. Tämän selvityksen aineistoon on kuulunut niin noin 20-vuotiaana kuin 67-vuotiaana ensimmäisen taiteilija-apurahansa saaneita taiteilijoita. Keskimäärin tarkastelun kohteena olleet taiteilijat olivat saaneet ensimmäisen taiteilija-apurahansa noin 36-vuotiaana. Tätä ennen monet heistä olivat saaneet muita valtion taiteilijatukseen laskettavia apurahoja kuten kirjastoapurahoja, näyttöapurahoja ja kohdeapurahoja niin valtion taidetoimikunnilta kuin myös alueellisilta taidetoimikunnilta. Lisäksi monet heistä olivat saaneet apurahoja yksityisiltä järjestöiltä, säätiöiltä ja rahastoilta sekä kunnilta. Aiemmissa tutkimuksissa on todettu valtion taiteilijatukipolitiikan suosineen asemansa jo vakiinnuttaneita taiteilijoita, kun sen sijaan säätiöt ja rahastot ovat enemmänkin keskittyneet tukemaan uraansa aloittelevia taiteilijoita⁸⁶.

⁸⁵ Ks. www.hare.vn.fi/ (hankenumero: STM009:00/2005) - Apurahajärjestelmän kehittämisehdotusten sukupuolivaikutusten arviointia ehdotettiin jo vuonna 2004 ilmestyneessä sukupuolivaikutusten arviointia taiteen ja kulttuurin toimialalla käsitelleessä tutkimuksessa (ks. Mitchell & Kanerva 2004, 93).

⁸⁶ Ks. Sevänen 1998, 356-257 ja Rantanen 1990, 47. Karttusen (1994, 39) tutkimuksen mukaan vuonna 1992 Taideteollisessa korkeakoulussa opiskelleiden tai sieltä hiljan valmistuneiden saamista apurahoista 31 % oli tullut säätiöiltä ja 28 % valtiolta. Karhusen (1994, 45) tutkimuksen mukaan nuoret näyttämötaiteilijat saivat säätiöiltä ja rahastoilta enemmän apurahoja kuin valtiolta.

Taiteilijan ikä ja aikaisemmat valtion taiteilija-apurahat vaikuttivat siihen, minkä mittaisen taiteilija-apurahan taiteilija sai. Pisimmät apurahat (viisi- ja kolmevuotiset) ohjautuivat keskimääräistä vanhemmille ja aiemmin apuraha saaneille taiteilijoille. Nuorille taiteilijoille jaettiin runsaasti lyhyitä (puoli- ja yksivuotisia) taiteilija-apurahoja. Ensimmäiset taiteilijan saamat taiteilija-apurahat ovat tyypillisesti olleet lyhyitä, eikä apurahoja ole yleensä myönnetty suoraan ketjuttaen. Niinpä monien useita taiteilija-apurahoja tähänastisella urallaan saaneiden taiteilijoiden taiteilija-apurahapolku on muodostunut hyvin kuoppaiseksi juuri siinä iässä, johon tyypillisesti liittyy muun muassa perheen perustaminen ja lapsien hankkiminen. Tätä voinee pitää nykyisen apurahajärjestelmän epäkohtana.

TOIMEENTULO JA TAITEILIJAPURAHAN

Valtion taiteilija-apurahan tarkoituksena on turvata taiteilijan toimeentulo ja siten mahdollistaa taiteilijan keskittyminen taiteelliseen työskentelyyn sinä aikana, joksi taiteilija-apuraha on myönnetty. Taiteilija-apuraha on kaikille samansuuruinen. Taiteilijan esittämä työsuunnitelma ja siihen liittyvät materiaalihankinnat eivät vaikuta apurahan suuruuteen, vaikka ne voivatkin joillakin taiteenaloilla, etenkin valokuvataiteessa ja kuvataiteessa, viedä merkittävän osan apurahasta. Näillä taiteenaloilla, joiden taiteilijoilla on suurimmat menot taiteilijoiden kokonaistulotaso jääkin kaikkein alhaisimmaksi⁸⁷.

Toimeentulo-ongelmista raportointi oli naistaiteilijoille huomattavasti miestaiteilijoita tyypillisempää, joskin sukupuolen lisäksi myös taiteenalalla oli huomattava selittävä vaikutus. Naispuolisista kuvataiteilijoista peräti 13 % raportoi apurahan olevan liian pieni elämiseen. Näille naispuolisille kuvataiteilijoille oli erityisen tyypillistä se, että he olivat katsoneet apurahan merkitystä taiteelliselle työlle koskeneessa vastauksessaan apurahan mahdollistaneen taiteellisessa työssä tarvittavien välineiden hankkimisen. Miespuolisista kuvataiteilijoista sen sijaan vain 2 % raportoi apurahan olevan liian pieni elämiseen. Eroa selittänee se, että

Karhusen (2005) tutkimusaineistoon kuuluvista musiikin alan toisen asteen tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista 29 % oli hakenut apuraha säätiöiltä ja 4 % valtiolta.

⁸⁷ Rensujeff 2003, 60 ja 67.

naispuolisten kuvataiteilijoiden veronalaiset tulot ovat erittäin pienet ja samalla merkittävästi miespuolisten kuvataiteilijoiden veronalaisia tuloja pienemmät.

Pieni osa vastaajista katsoi, että apurahoja myönnettäessä tulisi ottaa paremmin huomioon taiteilijoiden taloudelliset ja sosiaaliset olot taiteelliseen laatuun liittyvien seikkojen ohella. Kun suomalaista valtion taiteilijatukea on verrattu muiden pohjoismaiden valtion taiteilijatukiin, on havaittu suomalaisen tukijärjestelmän painottaneen kaikkein vahvimmin yksinomaan taiteellisen työskentelyn laatua tuen myöntöperusteena⁸⁸. Ehkä taustalla on ajatus siitä, että suomalaisen hyvinvointivaltion toimeentuloturvajärjestelmä kykenee takaamaan jokaiselle kansalaiselle sellaisen perustoimentulon tason, että toimeentuloa turvaavia tukijärjestelmiä ei tarvitse luoda varsinaisen toimeentuloturvajärjestelmän rinnalle ilman aivan erityisiä syitä, jotka ovat johtaneet muun muassa taiteilijaeläkejärjestelmän syntymiseen.

TAITEILIJAPURAHAJÄRJESTELMÄN TOIMIVUUS

Tässä selvityksessä on kartoitettu valtion taiteilija-apurahaa vuosina 2002–2005 saaneita taiteilijoita sekä heidän näkemyksiään apurahan vaikuttavuudesta ja apurahajärjestelmän toimivuudesta. Näin muodostuneen kuvan perusteella suomalaista taiteilija-apurahajärjestelmää on pidettävä pääosin toimivana, vaikkakin tämä selvitys vahvistaa aiempien tutkimusten muodostamaa kuvaa taiteilija-apurahan erilaisesta merkityksestä eri taiteenaloilla.

Hallinnolliselta kannalta järjestelmä on erittäin toimiva. Valtion taiteilija-apurahan hakuprosessia pidettiin tämän selvityksen vastaajien keskuudessa huomattavasti toimivampana kuin seitsemän vuotta aiemmin toteutetun valtion suoran taiteilijatuen saajille suunnatun kyselyn vastaajien keskuudessa. Tämän selvityksen vastaajista vain noin 20 % toi esiin jonkinlaisia huomioita apurahaprosessista, kun aiemmassa selvityksessä peräti 40 % oli pitänyt valtion apurahojen hakemista hankalana.⁸⁹ Suurin yksittäinen jäljellä oleva hallinnollinen parannuskohde liittyy valtion taiteilija-apurahojen myöntöpäätösten ja niiden perusteiden läpinäkyvyyden lisäämiseen. Tähän liittyy valtion taidetoimikuntien kehittämistyöryhmän

⁸⁸ Heikkinen 2003, 150.

⁸⁹ ks. Minkkinen 1999, 33-34.

ehdotus lisätä taiteilija-apurahalakiin apurahan myöntökriteerien yleinen määrä-
telmä⁹⁰.

Myös oikeudelliselta kannalta järjestelmä on toimiva. Taiteilija-apurahalaissa ja -
asetuksessa ohjelmallisesti lausutut apurahojen myöntämistä ohjaavat seikat toteu-
tuvat lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla. Pitkät apurahat ohjautuvat pääosin
varttuneemmille jo taiteellisen kykynsä näyttäneille taiteilijoille. Nuorille taiteili-
joille myönnettävien apurahojen määrä ylittää lainsäädännössä julkilausutun
vähimmäismäärän. Kielellinen tasa-arvo toteutuu hyvin. Alueellisen ja sukupuol-
ten välisen tasa-arvon suhteen apurahajärjestelmään liittyy kuitenkin eräitä
ongelmia. Apurahat keskittyvät koko taiteilijakuntaa voimakkaammin pääkau-
punkiseudulle. Kun suomalaisesta taiteilijakunnasta 49 % asuu
pääkaupunkiseudulla, niin valtion taiteilija-apurahan saajista peräti 61 % asui
pääkaupunkiseudulla. On kuitenkin otettava huomioon ensinnäkin se, että alueel-
listen taidetoimikuntien kautta alueellisen taiteen edistämiseen kanavoitua
valtion taiteilijatuki osittain korjaa tätä epäkohtaa. Toiseksi on muistettava, että
taiteilija-apurahanhakijoista asuu pääkaupunkiseudulla 56 %. Sukupuolten välinen
tasa-arvo toteutuu hyvin taidetoimikuntien yksittäisenä vuotena tekemien apura-
hapäättösten kohdalla. Yksilötasolla tapahtuva apurahojen vaikuttavuuden ja
apurahapäätösten kumuloitumisen tarkastelu osoittaa kuitenkin sen, että taiteilija-
apurahajärjestelmän syvärakenteessa sekä ennen kaikkea sen ja taiteilijoiden arki-
elämän välisissä kohtaamisissa on sellaisia elementtejä, jotka asettavat
miestaiteilijat naistaiteilijoita parempaan asemaan. Ensisijaisesti esiin tullessiin
tasa-arvo-ongelmiin vaikuttavat kuitenkin muut seikat kuin apurahajärjestelmä.
Etenkin toimeentuloturvalainsäädännön taiteilijoita koskeviin sukupuolivaikutuk-
siin tulisi kiinnittää systemaattisesti huomiota.

⁹⁰ ks. Valtion taidetoimikuntalaitoksen kehittäminen 2005, 14

Lähteet

ARKISTOT

Valtion taidetoimikuntien apurahakortisto. Apurahapäätökset vuodesta 1970. Säilytetään Taiteen keskustoimikunnan arkistossa (Maneesikatu 7, Helsinki).

TIETOKANNAT

HARAVA - harkinnanvaraisten valtionavustusten asiankäsittelyjärjestelmä. Taiteen keskustoimikunta & opetusministeriö.

KIRJALLISUUS

Arajärvi, Pentti (2001) *Toimeentuloturvan oikeellisuus. Toimeentuloturvaa koskevan lainsäädännön suhde perustuslakiin, erityisesti perusoikeuksiin, ihmisoikeuksiin ja yhteisöoikeuteen*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 68. Helsinki: KELA.

Apurahansaajien sosiaaliturvaa selvittäneen työryhmän loppuraportti (2004). Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2004:9. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Duelund, Peter (2003) The Nordic Cultural Model. Summary. Artikkeliteoksessa: Duelund, Peter (toim.) *The Nordic Model. Nordic cultural policy in transition*. Copenhagen: Nordic Cultural Institut.

Hakala, Hannu (2002) *Teatteri- ja orkesterilain ulkopuolisten teatteri- ja tanssiryhmien toimintaa ja taloutta koskeva selvitys*. Helsinki: Opetusministeriö.

Heikkinen, Merja (2004) Pohjoismaisen taiteilijatuen neljä muunnelmaa. Artikkeliteoksessa: Arpo, Robert (toim.) *Taiteilija Suomessa. Taiteellisen työn muuttuvat edellytykset*. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja n:o 28. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Heikkinen, Merja (2003) The Nordic Model of Promoting Artistic Creativity. Artikkeliteoksessa: Duelund, Peter (toim.) *The Nordic Model. Nordic cultural policy in transition*. Copenhagen: Nordic Cultural Institut.

Heikkinen, Merja (1989) *Tilannekuva kirjailijoista. Tutkimus kirjailijoiden asemasta Suomessa 1980-luvulla*. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 5. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Heikkinen, Merja & Karhunen, Paula (1996) Does Public Support Make a Difference, and for Whom. The Impact of Gender on the Income level and Public Support of Artists in Different Art Forms. Artikkeliteoksessa: *Journal of Cultural Economics vol. 20*. Kluwer Academic Publishers.

Irjala, Auli (1993) *Säveltaiteilijan toimeentulo tutkimus säveltaiteilijakunnan rakenteesta ja taloudellisesta asemasta Suomessa vuonna 1989*. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 16. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Kangas, Anita (2003) Cultural Policy in Finland. Artikkeliteoksessa: Duelund, Peter (toim.) *The Nordic Model. Nordic cultural policy in transition*. Copenhagen: Nordic Cultural Institut.

Karhunen, Paula (2006) *Valtion taidetoimikuntalaitoksen myöntämä tuki 2005*. Tilastotiedote 1/2006. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Karhunen, Paula (2005) *Musiikin koulutuksesta työelämään. Kyselytutkimus toisen asteen ja ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneille*. Tilastotietoa taiteesta nro 35. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Karhunen, Paula (1999) *A portrait of a woman as an artist: Some research results concerning the career paths of female artist*. Työpapereita no 30. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Karhunen, Paula (1994) *Teatterikoulutus ja työmarkkinat. Teatteri- ja tanssialan korkeakoulutettujen työhönsijoittuminen ja tyytyväisyys*. Tilastotietoa taiteesta no 9. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Karhunen, Paula & Smolander, Annikki (1995) *Tanssitaiteilija lähikuvassa. Tutkimus asemasta ja toimeentulosta 1990-luvun vaihteessa*. Tilastotietoa taiteesta nro 12. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Karhunen, Paula (1993) *Näyttämötaiteilija Suomessa. Tutkimus asemasta ja toimeentulosta 1980-90 -luvun vaihteessa*. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 17. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Karttunen, Sari (2006) *Kuvataiteilijoiden koulutusurat. Ammattiopinnot Suomessa ja ulkomailla*. Tilastotietoa taiteesta nro 37. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Karttunen, Sari (2004) *Taiteilijoiden lukumäärän kehitys 1950-luvulta 2000-luvulle - kasvaako työvoima työllisyyttä nopeammin*. Artikkeliteoksessa: Arpo, Robert (toim.) *Taiteilija Suomessa. Taiteellisen työn muuttuvat edellytykset*. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja n:o 28. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Karttunen, Sari (1994) *Taideteollinen korkeakoulutus ja työmarkkinat. Selvitys Taideteollisen korkeakoulun käyneiden sijoittumisesta työelämään ja tyytyväisyydestä koulutukseen*. Tilastotietoa taiteesta no 10. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Karttunen, Sari (1993) *Valokuvataiteilijan asema. Tutkimus Suomen valokuvataiteilijakunnan rakenteesta ja sosiaalis-taloudellisesta asemasta 1980-1990 -luvun vaihteessa*. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 15. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Karttunen, Sari (1988) *Taide pitkä - leipä kapea. Tutkimus kuvataiteilijoiden asemasta Suomessa 1980-luvulla*. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 2. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

KM 1965. Valtion taidekomitean mietintö. Komiteamietintö 1965:A8 .

Kokkonen, Tuija, Loppi Karla & Karjalainen Annamari (2002) *For free. Selvitys suomalaisen teatterin vapaasta kentästä*. Sähköinen julkaisu. [http://www.universum.fi/universum/for_free/index_html]

Minkkinen, Virpi (1999) *Taiteellinen työ ja apurahat. Tutkimus valtion apurahan saajista*. Tilastotietoa taiteesta nro 22. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Mitchell, Ritva & Kanerva, Anna (2004) *Onko sukupuolella merkitystä, onko toimenpiteillä vaikutusta? Sukupuolivaikutusten arviointia taiteen ja kulttuurin toimialalla*. Cuporen julkaisuja 2. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö.

Oesch, Pekka (1999) *Säätiöiden tuki taiteille 1993 ja 1997. Tilastotietoa taiteesta nro 23*. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Oesch, Pekka (1995) *Elokuvantekijöiden toimeentulo. Tutkimus taloudellisesta asemasta 1989 ja 1992*. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 18. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Renard, Jacques (1996) *Suomen kulttuuripoliittikka. Eurooppalaisen asiantuntijatyöryhmän raportti laatinut Jacques Renard. Kansallisen kulttuuripoliittikan eurooppalainen arviointiohjelma. Euroopan neuvosto. Kulttuuriyhteistyön neuvosto*. Helsinki: Taiteen keskustoimikunnan julkaisu- ja tiedotusyksikkö.

Rantanen, Esa (1990) *Säätiöiden tuki taiteille*. Tilastotietoa taiteesta nro 3. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Rensujeff, Kaija (2003) *Taiteilijan asema. Raportti työstä ja tulonmuodostuksesta eri taiteenaloilla*. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja no 27. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Rensujeff, Kaija (2005) *"Uusia mahdollisuuksia ja pieniä läpimurtoja!" - taiteilijat vuoden 2000 kyselytutkimuksessa ja väestölaskennassa*. Työpapereita 42. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Ryöppö, Väinö, Heikkilä Anneli & Sarjava, Tutta (1989) *Kunnan kulttuuritoiminta*. Vantaa: Kunnallispaino.

Sevänen, Erkki (1998) *Taide instituutiona ja järjestelmänä. Modernin taite-elämän historiallis-sosiologiset mallit*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura

Taisto II-seurantatyöryhmän muistio (2003). Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:19. Helsinki: Opetusministeriö.

Taisto-toimikunnan mietintö (1995). Opetusministeriön työryhmien muistioita 10:1995. Helsinki: Opetusministeriö.

Taiteilijoiden työllistämisedellytyksiä ja sosiaaliturvaa selvittävän toimikunnan (Taisto II) muistio (2000). Opetusministeriön työryhmien muistioita 200:22. Helsinki: Opetusministeriö.

Tuomikoski-Leskelä, Paula (1977) *Taide ja politiikka. Kansanedustuslaitoksen suhtautuminen taiteen edistämiseen Suomessa*. Historiallisia tutkimuksia 103. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

Valtion taidetoimikuntalaitoksen kehittäminen (2005). Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:41. Helsinki: Opetusministeriö.

LIITE 1: Apurahaselvityslomake

Taiteen keskustoimikunta
PI 293
00171 HELSINKI
Centralkommissionen för konst
PB 293
00171 HELSINGFORS

Selvitys taiteilija-apurahan käytöstä - Utredning över användning av konstnärstipendium

1. Mitä taiteellista työtä teitte saamallanne apurahalla?
För vilket konstnärligt arbete använde ni ert stipendium?

2. Vastasiko yllämainittu apurahahakemuksessa esittämäanne työsuunnitelmaa?
Motsvarade ovan nämnda svar arbetsplanen i er stipendieansökan?

a kyllä - ja

b ei, suunnitelma on muuttunut - nej planen har ändrats

- kuinka suunnitelma muuttui? - på vilket sätt ändrades den?

- mistä syystä suunnitelma muuttui? - varför ändrades planen?

Päiväys - Datum

Allekirjoitus - Underskrift

Nimen selvennys - Namnet förtydligat

Osoite - Adress

Laajemman selostuksen apurahan turvin tehdystä taiteellisesta toiminnasta voi antaa erillisellä liitteellä.
En utförligare utredning över den konstnärliga verksamhet som utfördes för stipendiemedlen kan lämnas i en separat bilaga.

Lisäksi pyydämme vastaamaan oheisiin apurahan tarkoituksenmukaisuutta ja mahdollisia kehittämistarpeita koskeviin kysymyksiin. Vastauksia tullaan käyttämään tutkimustarkoituksiin.

Ympyröikää sopivin vaihtoehto.

Vi ber er dessutom svara på nedan stående frågor om stipendiets ändamålsenlighet och huruvida det behöver utvecklas. Svaren används för forskningsändamål. Omringa det lämpligaste alternativet.

3. Työllistikö apurahalla toteuttamanne taiteellinen työ välittömästi muita kuin itsenne?
Sysselesattes andra än ni själv i det konstnärliga arbete som genomfördes för stipendiemedlen?
- a ei - nej
 - b kyllä, noin ___ henkilöä - ja, omkring ___ personer

4. Miten taiteellisen työnne rahoitus oli alun perin suunniteltu kyseiselle ajanjaksolle?
Hur var finansieringen av ert konstnärliga arbete ursprungligen planerad för perioden i fråga?
- a yksinomaan tämän apurahan turvin - enbart med detta stipendiet
 - b myös muuta rahoitusta käyttäen, mitä? - också med annan finansiering, vilken?

5. Miten kuvaisitte saamanne apurahan merkitystä taiteellisen työnne kannalta? Voitte valita useita vaihtoehtoja. - Hur vill ni beskriva betydelsen av stipendiet för ert konstnärliga arbete? Ni kan välja flera alternativ.

- a enemmän aikaa taiteelliseen työhön - mer tid för konstnärligt arbete
- b mahdollisuus taiteellisessa työssä tarvittavien välineiden ym. hankkimiseen - möjliggjorde anskaffning av nödvändig utrustning m.m. för det konstnärliga arbetet
- c turvasi toimeentulon - det gav tryggad utkomst
- d mahdollisti tietyn hankkeen toteuttamisen - möjliggjorde ett visst projekt
- e kannustava vaikutus - betydde uppmuntran
- f muu vaikutus, mikä? _____
annan effekt, vilken? _____

6. Onko apurahan saaminen aiheuttanut teille käytännön ongelmia (esim. verotuksen, sosiaaliturvan, muun rahoituksen järjestämisen kannalta)?
Har stipendiet inneburit praktiska problem för er (t.ex. i fråga om beskattning, socialskydd, annan finansiering)?

- a ei - nej
- b kyllä, millaisia? - ja, hurdana?

7. Kuinka arvioisitte valtion taiteilija-apurahan hakemiseen käytettävää lomaketta ja yleensä haku-prosessia? Saitteko esimerkiksi riittävästi tietoa apurahan hakemisesta ja päätöksenteosta? - Er bedömning av blanketten för ansökan om statens konstnärstipendium och ansökningsproce-sen över lag? Fick ni t.ex. tillräcklig information om stipendieansökan och beslutsfattandet?

8. Muita mielipiteitänne apurahakaudesta ja/tai apurahojen hakemis- ja myöntämismenettelyistä - Andra åsikter som ni har om stipendieperioden och/eller förfarandet vid ansökan och beviljandet av stipendier

Kiitos vastauksestanne! - Tack för svaret!

ENGLISH SUMMARY

Working papers
Publication no. 45
Research unit of the Arts Council of Finland
Helsinki 2006

Pauli Rautiainen:

ARTISTS' GRANTS IN ACTION: FUNCTIONS OF THE STATE WORKING GRANT SYSTEM

BACKGROUND TO THE STUDY

In Finland, direct state support for individual artists plays a major role in their situation. The current schemes of artists' support were established in the 1960s when the Promotion of the Arts Act and the Artists' Grants Act were adopted. The Promotion of the Arts Act established the Arts Council of Finland along with the national art form councils. They work as an arm's length body allocating state support to artists. The Artists Grants Act established the support schemes of working grants, project grants and artists' professorships.

Working grants for artists are the most important form of support in terms of both finance and prestige. They are awarded for periods ranging from six months to five years. Some 500 artists representing all fields of art receive working grants annually. The annual sum granted is the same for all recipients (€14 782 in 2005). The applicant's social and economic situation is not considered in the decision-making process. The basic criterion for distributing state support for artists is purely artistic quality. According to the artists' grants legislation, working grants for periods of three years or longer must be awarded primarily "to artists who have already proved their creative capability" and at least 30 grant years have to be reserved for "young artists and artists at the beginning of their careers". In addition, language and regional aspects must also be considered in the distribution of grants.

The Finnish social security system is largely based on statutory payments remitted by employers, and the amount allotted to the recipients depends on their income.

In Finland all state grants for artists are tax-free income. This causes several severe problems, because tax-free income does not combine well with the earning based social security system. Except for the system of extraordinary artist pensions, there are no special legal arrangements for artists as such. Several governmental committees (such as the Taisto I committee, Taisto II committee, Taisto II follow-up committee and the working group on the social security of scholarship recipients) have been appointed to examine these problems. They have proposed, for example, that mandatory pensions insurance should be established for state grant recipients and that the annual income that the pension insurance is based on could be used as the grounds for calculating the amount of benefits according to the Health Insurance Act.

AIM, DATA AND METHODS

This study looks at the functionality and effectiveness of the state's working grant system. The study has two parts. The first part contains statistical analyses of all artists who obtained a working grant between the years 2002 and 2005 (in total 1003 artists). The data has been obtained from the joint grantregister of the Arts Council of Finland and the Ministry of Education (Harava-register). The second part contains the results of the survey based on recipients' assessments of both the financial and artistic impact of working grants. The study population of the survey consisted of artists whose working grant period began in 2002 or later, and ended before 2006. A questionnaire was sent to a total of 584 working grant recipients and the response rate was 93 per cent.

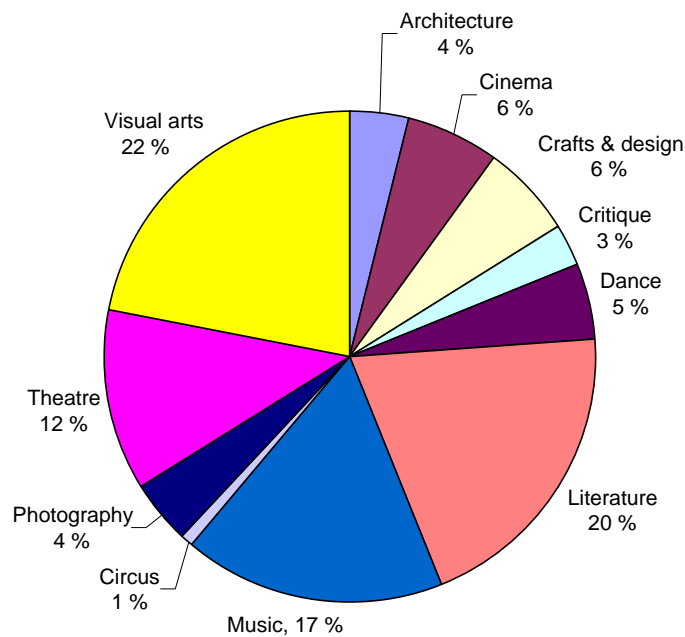
RECIPIENTS OF STATE WORKING GRANTS 2002-2005

In total 1,003 artists obtained working grants between the years 2002 and 2005. Table 1 shows that 56 per cent were male and 44 per cent female. It also shows that 91 per cent spoke Finnish as their mother tongue, 7 per cent Swedish and 2 per cent other languages. As much as 61 per cent lived in the Helsinki metropolitan area and as much as 41 per cent had received a working grant only once during their career. Figure 1 shows the recipients of the state working grants in 2002-2005 by the field of art

TABLE 1 Comparison of recipients of the state's working grant 2002-2005 and all artists, %

	Working grant recipients	All artists ⁹¹
Women (%)	44 %	44 %
Finnish as mother tongue (%)	91 %	91 %
Lives in Helsinki metropolitan area (%)	61 %	49 %
Average age (years)	41 years	46 years

FIGURE 1 Recipients of the state working grants in 2002-2005 by the field of art

On the average, artists who had obtained working grants between 2002 and 2005 had obtained in total (accumulation) about 4 years of working grants during their career. The dispersion, however, was wide. During their career one third of the artists had obtained grants totalling one year, while one fourth had obtained grants totalling over five years. One artist had obtained working grants consecutively from 1971 to 2004, a total of 33 years. A short accumulation of working grants was typical for artists representing theatre and architecture, fields in which more than 60 per cent of the working grant recipients had obtained grants totalling one year or less. A long accumulation of working grants was typical for artists repre-

⁹¹ Data concerning all artists is taken from the publication: Rensujeff, Kaija 2003: Taiteilijan asema - raportti työstä ja tulonmuodostuksesta eri taiteenaloilla. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja n:o 27 (Rensujeff, Kaija 2003: The status of the Artist in Finland - Report on Employment and Income Formation in Different Fields of Art). The publication contains an English summary.

senting literature and visual arts, and for male artists representing photography. Over 40 per cent of these groups had obtained working grants of over five years.

On average, the artists had received their first working grant at the age of 36 (mean 36 years 9 months, median 36 years). The dispersion was considerable. The youngest first-time working grant recipient was 20 years old and the oldest was 67 years old. Figure 2 shows the dispersion. Previous studies have shown that artists obtain grants at a younger age from private foundations than from the state. It also seems that they receive state grants other than working grants (i.e. project grants) at a younger age. Figure 3 shows that it is more common to receive the first working grant before the age of 30 in the fields of dance, music and photography than in the other fields of art.

FIGURE 2 Age at which the artists received their first working grant (n=1003)

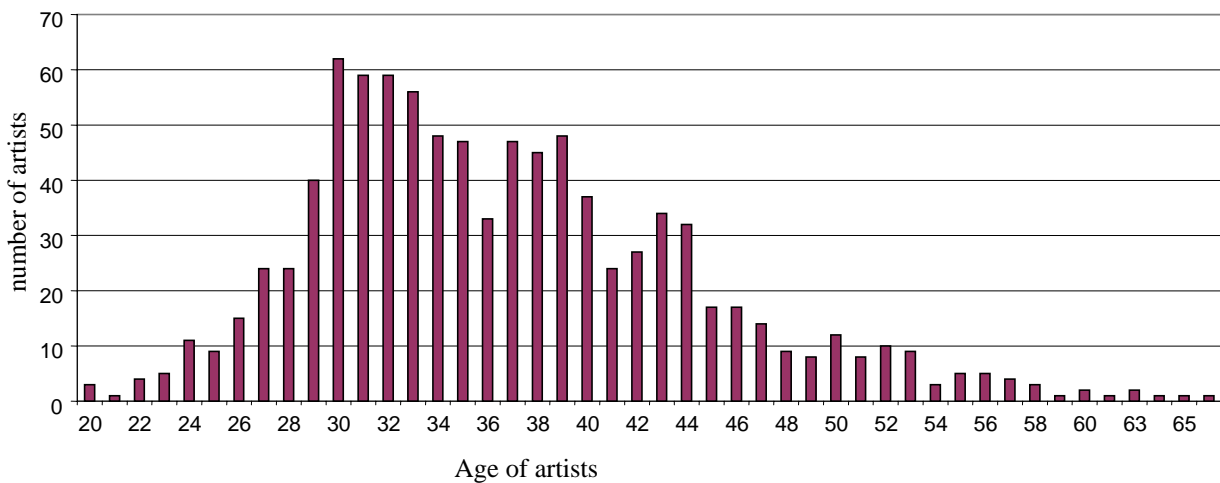
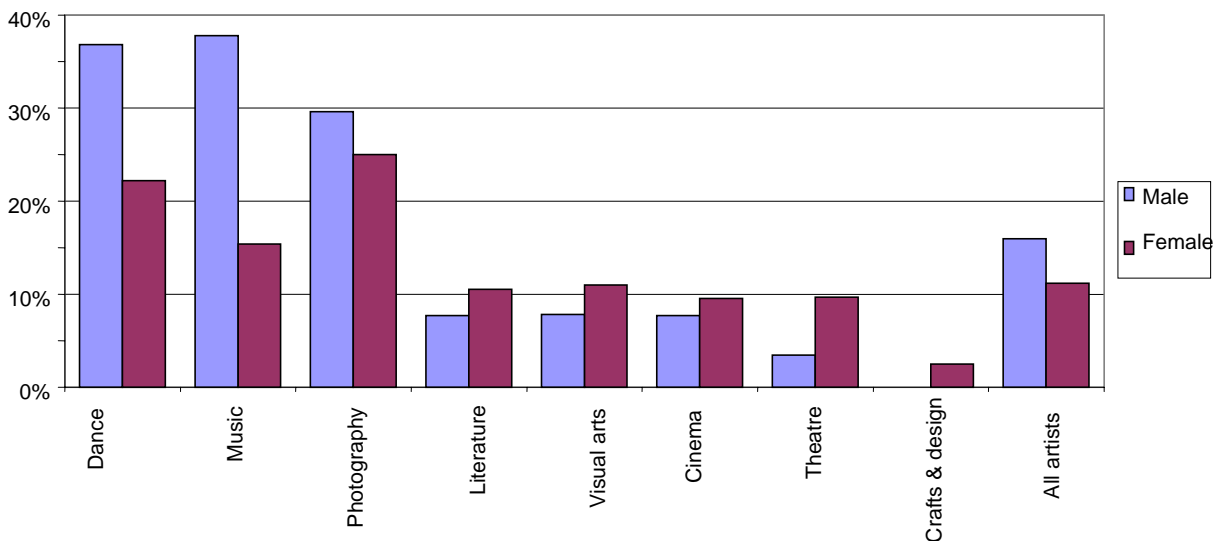

FIGURE 3 Percentage of artists who received their first working grant under the age of 30 by gender and field of art

RECIPIENTS' EXPERIENCED FUNCTIONALITY AND EFFECTIVENESS OF THE STATE WORKING GRANT SYSTEM

According to the survey, the majority of working grant recipients found the working grant system quite functional and useful. Nevertheless, 15 per cent of the respondents identified certain problems connected with the pension system, social security system, taxation and the fixed amount of the working grant. Women identified problems more often than men. About one fifth of the women artists born in the 1960s and 1970s identified problems connected to the social security system. The problem most often mentioned was the low level of maternity allowance. Since working grants are tax-free income, the artist gets only the minimum maternity allowance (15.20 euros per day). Also, as high as 13 per cent of female artists representing the visual arts reported that the working grant was too small to live on, while only about 2 per cent of other artists (including male artists representing the visual arts) said the same. This can be attributed to the fact that the income level of female artists representing the visual arts is the lowest of all artists.

The survey indicates that a working grant can have a significant effect on the working and living conditions of artists. More than 80 per cent of the recipients related that the working grant gave them more time for artistic work and financial security as well as greater incentive in their work. It appears that the working grant may have a high prestige value since it is an important sign of approval and recognition of artistic quality gained through peer-group evaluation.

TABLE 2 *Significance of the working grant from the artist's point of view*

The personal significance of the working grant	% *
Encouragement	87 %
Realizing the project	61 %
More time for artistic activity	84 %
Securing a living	85 %
Acquiring equipment/materials	27 %
Other functions	18 %
n	579

* >100 because of overlapping choices.

CONCLUSION

According to this study the state working grant system functions well, but it appears to have different functions for different artist groups. The study indicated

that female artists identified problems more often than men. The working grant system itself seems to operate quite equally between the sexes, but its relation to other systems (such as the social security system) and to real life situations seems to cause more problems for women than for men.

Työpapereita - Working Papers
Tutkimusyksikkö, taiteen keskustoimikunta
Research Unit, the Arts Council of Finland
(ISSN 0788-5318):

- n:o 1 Ritva MITCHELL & Sari KARTTUNEN: Why and How to Define an Artist? Types of Definitions and their Implications for Empirical Research Results.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1991. ISBN 951-47-4484-5
- n:o 2 Matti LAHTINEN: Evaluating Music Policy. Applying Ethnomusicological Frame of Reference of the Study of "A Political System Directing the Production of Music".
The Arts Council of Finland. Helsinki 1991. ISBN 951-47-4485-3
- n:o 3 Tuulikki KARJALAINEN: Kuhmo Chamber Music Festival. The Structure of the Festival's Economy and the Economic Impact of Festival.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1991. ISBN 951-47-4486-1
- n:o 4 Auli IRJALA: Säveltaiteilijatutkimus. Tutkimusjoukon kokoaminen.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1991. ISBN 951-47-4417-9
- n:o 5 Auli IRJALA: Selvitys musiikki-instituuttien toiminnasta vuosina 1987-1989.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1991. ISBN 951-47-4487-X
- n:o 6 Auli IRJALA: The Socio-economic Position of Composers and Musicians in Finland. Collection of Data.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1991. ISBN 951-47-4538-8
- n:o 7 Ritva MITCHELL: On the Arts and Employment in Finland.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1991. ISBN 951-47-4541-8
- n:o 8 Presentation av forskningsprojekt och publikationer 20.3.1991.
Centralkommissionen för konst. Helsingfors 1991. ISBN 951-47-4542-6
- n:o 9 Paula KARHUNEN: Kuka on näyttämötaiteilija? Näyttämötaiteilijatutkimuksen lähtökohtia.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1991. ISBN 951-47-4649-X
- n:o 10 Paula KARHUNEN: Who is a Scenic Artist? Starting Points in the Study on Scenic Artists.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1991. ISBN 951-47-4666-X
- n:o 11 Ritva MITCHELL: Patterns of Cultural Participation and Consumption in Finland in the 1980's.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1991. ISBN 951-47-5492-1
- n:o 12 Auli IRJALA: Valtion tuki säveltaiteilijoille 1980-luvulla.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1991. ISBN 951-47-5493-X
- n:o 13 Ilkka HEISKANEN och Pasi SAUKKONEN: Kulturen och den regionala utvecklingen. En översikt över de finländska forskningsprojekten.
Centralkommissionen för konst. Helsingfors 1991. ISBN 951-47-5721-1
- n:o 14 Paula KARHUNEN: Valtion tuki näyttämötaiteilijoille vuosina 1980-1991.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1992. ISBN 951-47-5921-4
- n:o 15 Sari KARTTUNEN: Kuvataiteilijan ammatti. Katsaus viimeaikaisiin tutkimussuuntauksiin taiteilijan asema -tutkimuksen näkökulmasta.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 1992. ISBN 951-47-6166-9
- n:o 16 Survey on the Economic Situation and Social Status of the Artist in Finland.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1992. ISBN 951-47-6266-5
- n:o 17 Auli IRJALA: A Minority in Music. Women as Professional Composers and Musicians.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1992. ISBN 951-47-6765-9
- n:o 18 Danielle CLICHE, Auli IRJALA and Eija RISTIMÄKI: National Cultural Policy Framework and Trends in Finland.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1993. ISBN 951-47-8200-3
- n:o 19 Merja HEIKKINEN and Paula KARHUNEN: Focus and Functions of Public Support for Artists in Finland.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1993. ISBN 951-47-8693-9
- n:o 20 Eija RISTIMÄKI: The Role of Intermediary Bodies within the Finnish Public Cultural Administration.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1994. ISBN 951-53-0226-9

- n:o 21 Paula KARHUNEN: The Interaction between Artists' Professional Training and Employment in the Field of Finnish Theatre.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1994. ISBN 951-53-0227-7
- n:o 22 Merja HEIKKINEN: Effects of Direct Support on Artists' Incomes.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1994. ISBN 951-53-0228-5
- n:o 23 Henriikki HEIKKA: The Helsinki Metropolitan Area as a National and International Cultural Centre Area.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1994. ISBN 951-53-0229-3
- n:o 24 The Finnish Reply to the Inquiry Concerning the Role of the State in the National and International Cultural Development. Seminar "The Cultural Responsibility of the State", Stockholm, 19-20 August, 1994.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1994. ISBN 951-53-0230-7
- n:o 25 Merja HEIKKINEN & Sari KARTTUNEN: Defining Art and Artists as a Methodological Problem and a Political Issue. Paper Prepared for the ECPR Planning Session, Politics and the Arts, Bordeaux, April 27th - May 2nd 1995.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1995. ISBN 951-53-0972-7
- n:o 26 Merja HEIKKINEN and Paula KARHUNEN: Does Public Support Make a difference, and for Whom? The Role of Direct Support for Artists in Different Art Forms and its Relations to the Situation of Women Artists.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1996. ISBN 951-53-1013-X
- n:o 27 Paula KARHUNEN: Kuinka lama vaikutti? Näyttämö- ja säveltaiteilijoiden toimeentulo ja julkinen tuki vuonna 1992 sekä tulotason muutokset 1989-1992.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1997. ISBN 951-53-1470-4
- n:o 28 Merja HEIKKINEN & Paula KARHUNEN: Social Position of Artists in Finland.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1997. ISBN 951-53-1606-5
- n:o 29 Sari KARTTUNEN: Valokuvataiteen taiteilija-apurahat: Selvitys määrällisestä kehityksestä ja jakaumasta sekä merkityksestä 1970-1999. State artist grants in photographic art: Survey of quantitative development, distribution and effects 1970-1999.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1999. ISBN 952-5253-14-7
- n:o 30 Paula KARHUNEN: A portrait of a woman as an artist: Some research results concerning the career paths of female artists.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1999. ISBN 952-5253-15-5
- n:o 31 Merja HEIKKINEN: Sirkus- ja estraditaiteilijat. Raportti kyselytutkimuksesta.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1999. ISBN 952-5253-16-3
- n:o 32 Paula KARHUNEN: Trained artists at the market place. An overview of the graduate-surveys.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1999. ISBN 952-5253-17-1
- n:o 33 Sari KARTTUNEN: The earnings of photographic artists in Finland. An income profile based on quantitative data from 1989 and 1992.
The Arts Council of Finland. Helsinki 1999. ISBN 952-5253-19-8
- n:o 34 Sari KARTTUNEN: Exactly who and what is a photographic artist? Experimenting with emic criteria in a 'status-of-an-artist study'.
The Arts Council of Finland. Helsinki 2000. ISBN 952-5253-20-1
- n:o 35 Terhi AALTONEN: Taiteilijoiden verotuksesta ja sosiaaliturvasta Suomessa ja Irlannissa.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2000. ISBN 952-5253-24-4
- n:o 36 Tiina KUKKONEN: Festivaalit 1996-2000. Tilastotietoa kulttuuritapahtumien julkisesta tuesta, taloudesta ja yleisöistä.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2000. ISBN 952-5253-30-9
- n:o 37 Tiina KUKKONEN: Festivaalien talous 1999. Finland Festivals ry:n jäsenten talouden rakenne 1999 ja kehitys vuodesta 1993.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2001. ISBN 952-5253-35-X
- n:o 38 Paula KARHUNEN: Suomalaisten säveltaiteilijoiden Teosto-tulot vuonna 1998.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2001. ISBN 952-5253-37-6
- n:o 39 Paula KARHUNEN & Kaija RENSUJEFF: Preliminary findings from a survey on the economic and labour market situation of Finnish artists.
The Arts Council of Finland. Helsinki 2002. ISBN 952-5253-42-2
- n:o 40 Elina JOKINEN: Kirjastoapurahat ja -avustukset kaunokirjallisuuden tukimuotona.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2002. ISBN 952-5253-44-9
- n:o 41 Paula KARHUNEN & Mikko NIININEN: Taidealojen ammattikoulutus - esiselvitys.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2003. ISBN 952-5253-45-7

- n:o 42 Kaija RENSUJEFF: "Uusia mahdollisuuksia ja pieniä läpimurtoja!" - Taiteilijat vuoden 2000 kyselytutkimuksessa ja väestölaskennassa.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2005. ISBN 952-5253-54-6
- n:o 43 Sari KARTTUNEN: Taidetoimikuntalaitoksen kansainväliset avustukset: Taiteilijoiden liikkuvuuden ja vierastalojen tuki 2000-2004
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2005. ISBN 952-5253-55-4
- n:o 44 Riikka SUOMI: Kansainvälinen taiteilijaresidenssitoiminta Suomessa 1995-2005.
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2005. ISBN 952-5253-57-0
- n:o 45 Pauli RAUTIAINEN: Taiteilija-apurahajärjestelmän toimivuus ja koettu vaikuttavuus. Selvitys valtion taiteilija-apurahan saajista 2002-2005. (Artists' grants in action. Functions of the state working grant system. Summary.)
Taiteen keskustoimikunta. Helsinki 2006. ISBN 952-5253-61-9

Julkaisujen verkkoversiot – Electronic versions

www.taiteenkeskustoimikunta.fi – www.artscouncil.fi

Toimitus – Edited by

Taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikkö
Research Unit of the Arts Council of Finland

Tilaukset ja tiedustelut – Orders and Information

Taiteen keskustoimikunta – Arts Council of Finland
Tutkimusyksikkö – Research Unit
Maneesikatu 7, PL 293, Helsinki, Finland
tel. +358 (0)9 1607 7066, fax. +358 (0)9 1607 7069
tkt-kirjasto@minedu.fi
www.taiteenkeskustoimikunta.fi – www.artscouncil.fi

Muut julkaisusarjat - Other publication series

Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja – Publications of the Arts Council of Finland
Tilastotietoa taiteesta – Facts about the Arts
Tilastotiedote – Facts and Figures